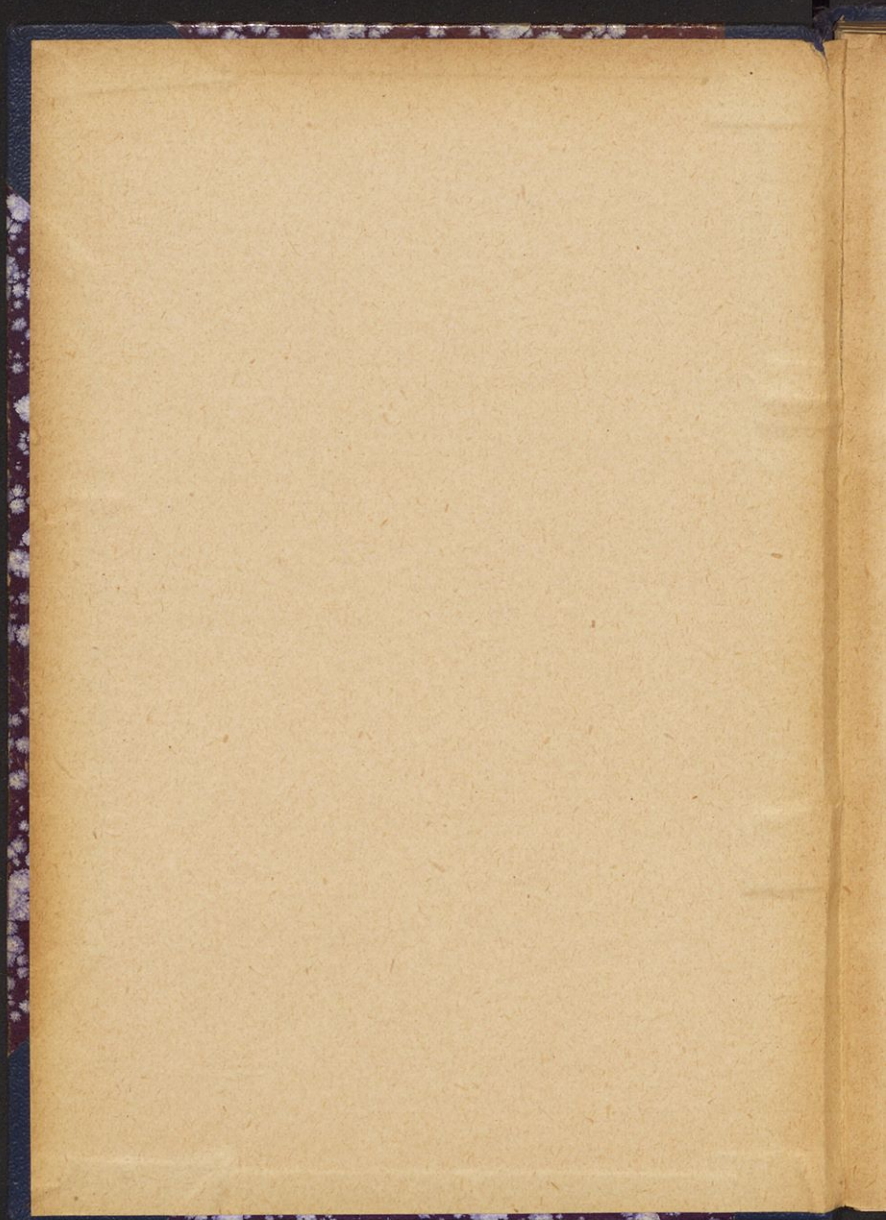
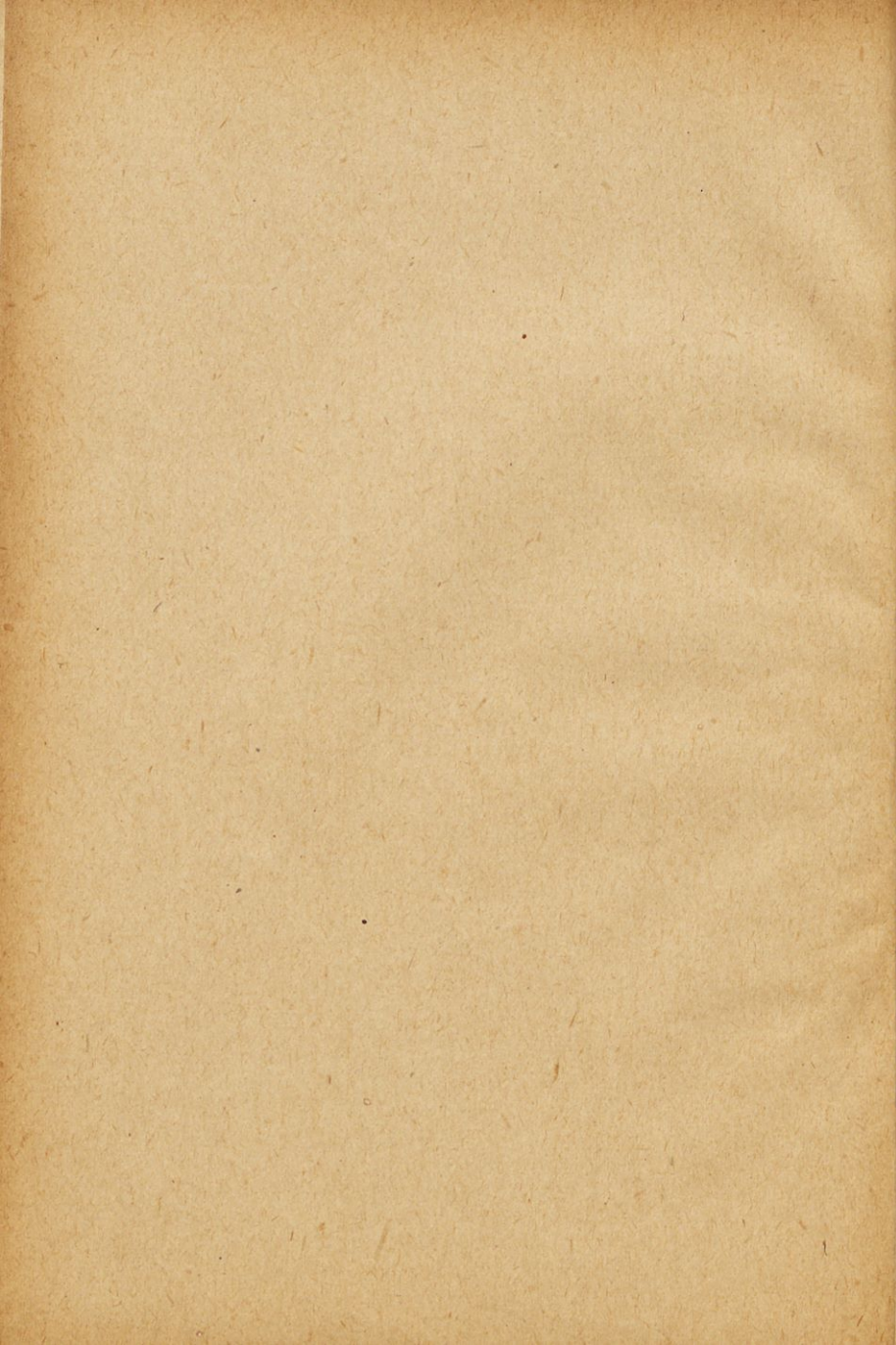

7
C26.085
f

24 ~~Cy~~ 80

S L O V E N S K E

V E Č E R N I C E

Ivan Zorec
Izgnani menihi

SLOVENSKIH VEČERNIC 90. ZVEZEK

IZGNANI MENIHI

POVEST IZ DRUGE POLOVICE XVIII. STOLETJA

SPISAL

IVAN ZOREC

»BELIH MENIHOV« ČETRTA KNJIGA

SAMOSTAN OB RAZPUSTU

1937

IZDALA IN ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA

TO IZDANJE JE REDNA PUBLIKACIJA ZA ČLANE
DRUŽBE SV. MOHORJA

II Q 26.025 f

030003389

Za obnovo
Univerzitetne biblioteke

podaril Tausig Stefan
dne 7/7 1944

NATISNILA MOHORJEVA TISKARNA V CELJU, R. Z. Z O. Z.
(FRAN MILAVEC, CELJE)

I.

Pollufhajte, ludé, te beleide mojé,
Kaj vam imam poveidat inu vam rasodevat:
Vle, kar na fvejt shivi, le en majhen zhas terpi.
Peifem od Shitilhkih menihu.

Tisto dopoldne pred praznikom svetega Petra in Pavla 1784. leta se je Francè, tretji sin na daleč znanega Trlepa iz Malega Gabra, po nekih opravkih mudil v šentvidu. A ko mu je potlej bilo iti domov, se je spomnil Poberetove Neže iz Stične. Lepa misel ga je zmogla, da se je zadrevil še tja.

»Saj se ne zakesnim preveč,« je spotoma mislil: »očetu, kajpa, povem po pravici, kam sem še skočil, pa bo dobro.«

Poberetova domačija je bila v rebri nad samostanom. Velika in bogata, da bi dejal, ni bila, vendar dobra in lepa, skrbno udelana in vsa vkup, ne z njivami in lazi razmetana kakor mnoge druge večje in manjše stiške kmetije.

Francè, nekaj čezdvajsetleten, zdrav in močan fant, se je pametno zagledal vanjo, še bolj nemara pa v čedno Nežo, osemnajstletno edino Poberetovo hčer.

»Ha,« se je tiho menil s prijetno mislijo. »če Poberè ne bo trmoglavil in pater opat ne prehudo branil, bi se kaj lepo dalo priženiti...«

Z Nežo samo je v besedi že leto in dan in rada ga ima... Srce, pravi sama, ji uhaja in uhaja le v Mali Gaber, a molitve, tudi tega ne taji, so ji polne vzdihov do Matere božje, da bi se oče in opat preveč ne upirala tej zvezi...

Take in še druge vesele misli so ga obletavale vso pot, da je, ko je prisopihal iz hoste pod Gradiščem, skoraj zaukal in stegnil roke, kakor bi hotel pozdraviti in objeti Poberevino, ki ga je prijazno gledala iz sončne bleščave.

»Ali se bo Neža začudila!« se je smehljaj in skoraj tekkel po peščeni stezi, ki se je položno spuščala v Stično. »Dolgo se že nisva videla in stavil bi, da me danes, pred praznikom, ne pričakuje.«

Neža je bila doma; po veži je brkljala, v kuhinji ropotala in južino pripravljala.

»O, ti si —?« je debelo pogledala, ko je prestopil vežni prag. »Pa danes? No, sedi!«

»Dolgo se že nisva videla.«

»Dolgo, da,« je suho dejala in dalje brkljala.

»Kaj pa ti je?«

»Zakaj?«

»Da si — taka? Ali si kaj bolna?«

»Dobro spala res že nisem več noči.«

»Torej si res bolna?«

»Nisem ne. Le mora me tlači, vso noč je ne morem odgnati.«

»O, zvezdo na pet rogljev si z ogljem zariši po vratih in podbojih, pa bo mir.«

»I, saj vem, kdo je mora. Vsa Stična se je boji, tak jezik ima in tako silna je ponoči, ko se sprevrže v moro.«

»Le stoj,« se je Francè poredno smehljaj, »ko se vzameva midva, ne bo k tebi nobene more več.«

»Ne vem, ali se kdaj res vzameva,« je Neža rdela.

»Križ božji, kako pa govoriš?« je Francè strmel.

»Ali si že vprašal patra opata?«

»Ko z očetom prideva snubit, vprašava najprej tvojega očeta; potlej tudi pater opat ne bo razdiral.«

»In vendar pater opat tišči v mojega očeta, da bi me dali Nograškemu Marku.«

»A kaj pravijo oče?« je Francè poskočil.

»Nič. Zoper mojo voljo mu ne bi dali besede; radi me imajo.«

»Tako bi nemara le bilo prav, če bi z očetom kar precej prišla snubit?« mu je odleglo.

»Nikar še, počakaj, opat naj se kaj unese, saj veš, da ima tudi on besedo, ali se smeva vzeti.«

»Samo po stari navadi, po novi postavi pa ne več!«

»S patrom opatom se vendar ne bomo boli.«

»Zakaj pa ne, če se bo rebril, ko se sme ne več?«

»Nak ... počakajva rajši.«

»Dolga ljubezen — gotova bolezen.«

»In še to vedi, da moj oče ne bi storili nič, kar bi bilo na zoper patru opatu.«

Francè je vzdihnil in premolknil.

Tudi Neža je molčala in svoje delo opravljala.

»No, pojdem,« je Francè hripavo rekel, »daleč je Mali Gaber.«

»Počakaj no, da oče pridejo in da južinaš z nami.«

»Zahvalim. Južina me čaka doma.«

In je šel. Nejevoljen je bil. Prišel je z veselim srcem, vrača pa se s prav žalostnim... Neža se nekaj drži. Kakor da bi kaj skrivala... O, patra opata bo treba grdo priviti, če se bo res kaj upiral tej ženitvi...

II.

Francetova naglovitost je močno poparila nerodno Nežo. V peči ji je nekaj kipelo, pa ni slišala: zagledala se je predse, roke so ji ostrmele.

»Prav lepo se res nisem menila z njim,« si je očitala.

»Da le zameril ne bi preveč,« jo je skrbelo.

Kar ti je izza vogala prišarala Krtuca, stara in grda suhopeta ženska. V mladosti je bila malopridnica, očitna grešnica, zdaj pa, ko je greh ni več maral, ji je vsa soseska očitala, da je mora in nevarna večša. Porodnicam se je vendarle rada silila za babico, pa je niso marale k sebi, tako je bila opravljiva.

»Hoj, Neža premlada, ali te je obiskal ženin, ženin?« je brezzoba usta raztegovala v hudoben režaj. »Kdaj bodo oklici?«

Neža se je hudo ustrašila. »Kaj to mar vam?« jo je popala tudi jeza, ker je vedela, da bo Krtuca s to novico obtekla vso vas.

»I, nič, glej jo. Pa vendar mislim, da bi te bilo škoda, če bi se zavrgla s Trlepovim.«

»Ali ste mi oče in mati vi, da vas to tako skrbi?«

»Trlep,« je opravljivka vila svojo, »glej, je že moral iz hiše dati Franco — pater Pavel je ugnal trmoglavca in mu pregnal tisto candro.«

Neža je vse to že vedela. In prav zato je Francetu dejala, da bi poroko še odložila. Novice o Trlepu so ji bile čez glavo, naj se prej nekoliko pozabijo, si je mislila.

»Čemu vse to pripovedujete meni?« se je jezno otresala opravlјivke.

»Sramotno bi bilo, če bi Stičanka jemala ženina iz take hiše. To vedi in ne pozabi.«

Neža od jeze ni precej vedela, kaj bi rekla.

»In tistega otroka,« je opravlјivka hitela, »je v rejo vzel Praznik iz Velikega Gabra.«

»Kaj vam je storil Trlep, kaj nedolžni otrok?«

»Meni nič, a tebe bi spravil ob dobro ime. Ne meni se več s Francetom, kar prej ko prej vzemi Nograškega.«

»Nograškega Marka? In če bi bil ves svet in zlat, ga že zato ne bi marala, ker je v rodu s stiško móro in opravlјivko Krtuco!«

Krtuca je zazijala, a Neža je zavpila:

»Kar poberite se, mora Krtuca!«

»I, Neža, kaj se ti meša?«

»Podnevi ljudi opravljate, ponoči ste mora in jih tlačite!«

»Mili Jezus!«

»Pa le dobro me poslušajte: Če nihče, jaz vas uženem, samo pridite mi še katero noč!«

Krtuca je od jeze zapuhala in se pognala vas, da bi od hiše do hiše opravlјala in v nič devala Poberete, Trlepe in ves svet.

Neži je bilo skoraj žal, da jo je tako ujezila in zapodila. Baba je polna hudobij in sam večni Bog vedi, kaj ji utegne še nakaniti, ne boji se je zaman vsa soska.

Misli so ji spet šle za Francetom... Da, rada ga že ima, rada, vendar preprijazna ne sme biti z njim več, saj pater opat nemara nikoli ne bi dovolil, da bi ga vzela... Srce jo je zbolelo, naslonila se je ob burkle in se razjokala, kakor se razjoče mlad, po neumnem nesrečen človek.

Ko je Poberè opoldne prišel domov, mu je med jokom precej povedala, kaj je bilo.

»Če si zavračala Krtuco, je prav, samo pregrdo si jo.« je oče zmajeval z glavo. »Mladi ljudje ne smejo tako govoriti s starim človekom.«

»Mora je, snoči me je tlačila; tudi prej že večkrat.«

»Beži, beži,« se je smehljaj. »Ko se omožiš, ne bo nobene more več k tebi.«

»Saj tako je rekel tudi Francè,« je rdela.

»In da si bila neprijazna tudi s Francetom,« je nalašč preslišal, »pa je bilo grdo in neumno.«

»Saj bi samo rada, da bi se nekoliko pozabilo, kar je bilo pri Trlepovih.«

»Pusti, ne razumeš tistega.«

»Kaj pa pater opat?«

»Dober človek je, ne bo ti podiral sreče.«

III.

Tisti dan je stiški opat Fran Ksaverij Taufferer, učen in pobožen petdesetleten mož, odmaševal že ob petih; po konventni maši in molitvah v koru pa je stopil za gospodarstvom na polju in v hlevih, da bi videl, kaj delajo bratje in tlačani.

Potlej je zamišljen sedel za mizo v veliki, preprosto opremljeni opatijski sobani. Pred njim je ležalo pismo, ki mu ga je bil pravkar prinesel sèl iz Ljubljane; kazno je bilo, da ni oznanjalo dobrih novic. Zakaj gospod je vstal in s pobešeno glavo zakoračil po sobani, polni sonca in cvetnega vonja z velikega samostanskega vrta. Hodil je, hodil in postajal zdaj ob oknih na južni, zdaj ob oknih na vzhodni strani; oči so pasle ljudi, hiteče z dela ali na delo, in se v otožni ljubezni smehljale širokim in dolgim njivam same zoreče strni, ki se je ob mirnem vetrcu zibala v poldanskem soncu.

»Kdo te požanje, kdo omlati in spravi?« je vzdihnil in se spomnil starega hribskega moža, ki ga je bil davi prestregel in vprašal, ali je res, da bo menihom zdaj zdaj iti iz Stične. »Ne vem,« mu je bil odgovoril, »božja volja naj se zgodi, pa bo prav za vse.« — »Če pojdete, bo nápak za nas in za nekaterega še,« je hribec jokavo odmajal z glavo in šel svojo pot.

»Da, kaj bo, kaj bo, če se nesrečna cesarjeva ihta kako ne poleže?« je opata spekla huda skrb, da je postal ob mizi in se spet zagledal v neveselo pismo, pa v njem le ni našel nič, kar bi mu ukresalo vsaj iskro tolažnega upanja. Potrt se je nameril po sobani in zastrmel skozi skončna okna.

»Oho, kaj pa ta?«

Po Tekavnici, glej, jo urno ubira Trlepov Francè.

»Že spet ji je blodil mlado pamet,« je zmajeval in gledal za Francetom, ki ga je jemala pot proti šentvidu. »Neža je še premlada, čeprav je zrela. Nograški Marko bi jo rad, njegovemu očetu sem skoraj obljubil, da jo dobó. Zdaj pa ti jo bogve kako vrtoglavi Francè. Kakor na kljub. No, le stoj!«

Trlep, Francetov oče, že več let vdovec, se mu je nekaj zameril. Mož čudno živi in ne da do sebe, kar svojo tišči, kakor trmast konj; še sramota, ki se je lani razodela, ga ne obrne.

»In vendar ga moram ukriviti,« se je pater opat odločeval, »sicer mi ga začno posnemati tudi še drugi... Naj spozna, kako hudo je grešil, in skesati se mora in popraviti, kolikor se popraviti da... In kar precej mu moram tudi povedati, da Franceta ne pustim na Pobelevino... Pa res, saj bi Stičani, ki so že tako zadosti hudega jezika, sicer mislili, da mi je prav, kar je njegov oče storil...«

Kar ti jekne zvonec, ki mu je bilo samostance klicati v obednico.

IV.

Shtir leta je glih prezh, kar le je flifhala rezh,
Da vfi klofhtri menifhki, sraven tudi ftifhki,
Bodo vsdigneni, o Bog, bodi usmileni.

Sobota je bila, ob sobotah se je opat že iz mladega postil, ker je ta dan posvečen Materi božji, a zdaj je vendar pismo spravlil v žep in pokorno odšel v obednico, čeprav ga ni bila misel, da bi prelomil post.

V obednici je namesto določenega lektorja — bralca bral iz svetega pisma patrom in bratom med obedom, po obedu z vsemi v kapeli opravil zahvalne molitve, potlej pa s patri odšel v kapiteljsko sobano na rekreacijo — uro počitka in potrebnega pomenka.

»Bratje,« jih je tam nagovoril, »neko pismo dobrega prijatelja sem prejel, pa nič kaj veselo ni. Le poslušajte,« je dejal in prebral odstavke: »Vedite, presvetli gospod opat, cesar Jožef II. se je menda le odločil, da razžene tudi stiške menihe. Prav za trdno tega še ne vem, vendar bi storili prav, če bi se pripravili, da vas nemila usoda ne prehiti. Do zdaj je še vse dobro kazalo, cesar je celó vprašati dal, ali je stiški samostan res

potreben in vreden, da bi mu prizanesel, — pa je dobil tak odgovor, da vam preti vse hudo...»

»Ha, kdo nas je pričrnil?« je star menih zagodrnjal.

»Pismo, ki ga je prejel pater opat, meni prav: pripravi se moramo.«

»Da, cesar je v naši deželi že razgnal kartuzijane v Bistri, klarise v Ljubljani, škofji Loki in Mekinjah in pa dominikanke v Velésalu, češ, ti samostani so nepotrebni, ker ne strežejo bolnikom, ne gojijo znanosti in ne poučujejo mladine.«

»In vendar so le samostani zmerom bili žarišče prosvete in učenosti. Brez njih se ne bi bili ohranili klasični — preimenitni spomeniki grške in latinske književnosti, brez njih ne bi bila zrasla slikarska in kiparska, gradbena in glasbena umetnost, brez njih pa tudi ne bi bilo letopisja — pisane zgodovine iz vsega sveta.«

»O, da, ali takih samostanov ni več dosti.«

»Hm, že res, dosti je samostanov, posebno ženskih, ki zanje velja le de missa ad mensam — nekoliko moliti in brez skrbi živeti,« se je oglasil še pater prior Ignacij Fabiani, približno štiridesetleten gospod, ki je do zdaj molčal in mrko gledal predse. »Samostani, ki nimajo šole ali vsaj bolnice, so res nepotrebni. Pravično je, kar cesar hoče.«

»S Stično se ne morejo primerjati. Naš red je delaven s peresom in drevesom.«

»Tako vendarle obstanemo, če je kolikaj pravice še na svetu.«

»Da, ni nemogoče,« je prior pritegoval, »saj vsaj nekoliko ustrezamo cesarjevim zahtevam.«

»Nič: nekoliko! Naše delo je bilo in je še zmerom tako, da imajo vsi več od njega kakor mi sami.«

»Bolnice v samostanu res nimamo, saj to ni naš poklic; vendar bolnikom tu in daleč okoli pomagamo z menihom zdravnikom in z zdravili iz velike samostanske lekarne, kakršne ni zlepa v vsej razsežni državi.«

»Tudi vede in znanosti ne zanemarjamo.«

»To priča velika naša knjižnica, ki so jo sto in sto let zbirali pridni in učeni stiški menihi.«

»In naš samostan je že v starih časih pisal molitve v domačem ljudskem jeziku; v našem samostanu sta živela zgodovinar menih Pavel Pucelj in zemljepisec

menih Florijančič — bogoslovnih, modroslovnih in pravoslovnih pisateljev menihov pa toliko, da jih v eni sapi še sešteti ne morem.«

»V Stični so se šolali tudi skladatelj Jakob Petelin-Gallus, zgodovinar in dramatik Anton Linhart in učejak Martin Kuralc.«

»A naš pater opat sam je za ljudstvo spisal in ob svojih stroških izdal 'Kratki Sapopadik kerfihanskiga Navuka sa otroke inu kmetifhke Ludy' in naš pater prior je takisto spisal že več učenih knjig.«

»Pred devetdesetimi leti so v Ljubljani ustanovili *Academio operosorum* — akademijo znanosti, naš samostan jo je podpiral z velikimi denarji.«

»Učen ud tiste akademije je bil tudi Marko Grbec, sloveč učenjak in imeniten zdravnik, ki se je rodil tamle v Šentvidu; naš samostan ga je podpiral med šolanjem in ob izdajanju njegovih učenih knjig.«

»Kdo bi torej smel trditi, da naš samostan ni več ko zadosti storil tudi za znanost?«

»Le šole v samostanu nimamo več.«

»Vse naše delo na polju in pri živini pa je vendar velika ljudska šola za vsakogar, kdor se hoče naučiti umnega kmetovanja.«

»Prav res, krivično bi bilo in za ljudstvo škodljivo, če bi se cesar priteknil tudi našega samostana.«

»Bojim se, cesarju ni nič sveto. Saj je odpravil tudi celo vrsto praznikov in božjih potov, še zvonjenje proti toči.«

»Da, tlačani že delajo ob teh praznikih.«

»To kaže, da je praznikov bilo vendarle preveč,« je prior kimal. »Kadar je dosti dela in je čas za to, hoče tlačan delati, pa je. Cesar je storil prav, bi dejal.«

»Prav ali ne prav: v cerkvene stvari naj se ne vtika!«

»Ne mislite, bratje, da jaz cesarja občudujem in hvalim za vse, kar počenja,« se je prior kakor opravičeval. »Vem le, da pošteno misli in dobro hoče, a vem tudi, da ima med dobrimi nekaj slabih svetovalcev in včasih preurno in nesrečno roko.«

»Errare humanum — človek je, ob vsej blagi volji utegne grešiti.«

»Modri cesar vendarle ni grešil, ko je tlačana otel iz suženjstva,« se je mlad menih navduševal.

»Da, tlačanski človek se dosihmal ni smel seliti iz gosposčine ne po svoji volji ženiti brez gosposkinega dovoljenja.«

Pater opat se je nemirno presedal in pobešal oči.

»In vendar je gosposka le tako marsikoga obvarovala, da se ni selil z dežja pod kap ali se neumno ženil in si prtil nesreče, take ali take,« je naposled rahlo ugovarjal.

»A če mu je storila krivico, se je smel pritožiti le njej,« je oni mladi pater poprijemal. »Kako mu je sodila, ni treba praviti.«

»Čast in slava cesarju, ki je ukazal, da smo pred postavo enaki vsi: tlačan kakor gospod in meščan, in da sme vsem soditi le sodnik, ki je učen na postave.«

Skoraj vsi patri, posebno mlajši, so na vso moč hvalili cesarja, ki je dal zmeriti in oceniti vso udelano zemljo, da bi se pravičnejše odmerjale dajatve in davščine. Tudi lovsko pravico je uredil. Divjačine se je preveč zaredilo, gospoda pa bi je rada še več, čeprav se škoda dela na polju in povsod. A zdaj tudi kmet sme divjačino zatirati na svojem.

»Gospoda se upira in jezlja zoper nove postave, pa ji bo že cesar stopil na jezik.«

»Saj res, žužemperška in soteška gosposka bi jih najrajši kar utajili.«

»Kaj pa stiška?« se je neki pater poredno smehljal.

»Kaj ni, da bi se človek upiral? Vse, kar hodi in teče, naščuvati za ubogo divjadjo! Kakšne bodo hoste in trate, če srnic ne bo in zajčkov, jerebic in golobov? Ali bodo še tako kratkočasne?«

»Tega cesarju pač ni bilo mar; vedel je le, kaj je kmetu na kvar, in da srnice in zajčki hodijo na njive.«

»In kako se tlačani že zavedajo novih pravic!« je tožil pater oskrbnik. »Lovijo kar vse vprek.«

»Ondan,« mu je neki pater pritegoval, »sem šel od bolnika. Ob Stičnici se je za vrbjem skrival tlačan. Stopim tja in vprašam: ‚Kaj delaš tu?‘ — ‚E, nič,‘ se odreže, ‚postrvi gledam, kako lepo plavajo po tolmunčku.‘ — ‚Loviš jih, ne gledaš,‘ pokažem na vrečico, ki so se v nji ribe premetavale. — ‚Tudi lovim jih nekoliko,‘

se mi smeje. — ‚Zakaj jih loviš?‘ — ‚Ker me počakati nočejo.‘ — Táko mi je zabrodil.«

»No, vidite,« so se nekateri smejali, »in svet se ni podrl.«

»Prej bi se pa skoraj bil tudi zaradi takega nedolžnega lova.«

»Bog daj cesarju trdnega zdravja, močno je tlačanu polajšal tlačanske dolžnosti.«

»Da, polajšal že, polajšal, pa tudi potuho dal,« je godrnjal pater, ki mu je bilo nadzirati delo na polju. »Tlačani se branijo tlake ali pa jo zamujajo, češ, sam naj dela, kdor hoče jesti.«

»Tudi sveti Pavel pravi tako. Tlačan pač noče več biti gosposki le delavna živina.«

»Če se cesar ne unese, pojde vse v nič; še na beraško palico pridemo vsi.«

»Kaj še! Kmet in zemlja ne pojdetata v nič, pretrdo sta zrasla drug v drugega.«

»Aha. Pravično je, da zemlja pride v last tistemu, ki jo obdeluje v potu svojega obraza in ki živi z njo v veliki ljubezni. Naj gnoji, orje in seje res zase.«

»Ne bo nas konec, če cesarjeva roka udari tudi po Stični,« je mlad pater veroval.

»Križ božji,« je star pater vzdihoval, »kaj pa mi, ki smo stari in smo vse moči pustili v samostanu?«

»Ita, ita, extra monasterium non est vita — da, da, lepo, mirno živiš le v samostanu.«

»Kdor oltarju služi, živi od oltarja.«

»In naša samostanska obljuba?«

»Kaj? Vis maior — višja sila jo razveže sama. Saj mu ni treba spremeniti tudi srca, kdor mora sleči kuto.«

Opata je bolelo, ko je poslušal prerekanje menihov, a poslušal jih je mirno, da bi zvedel, kako mislijo. In zvedel je še preveč. V samostansko celico je že dihal novi čas.

»Če je že tu tako, kako ti je šele zunaj, med tlačani?« se je spomnil jezičnega tlačana ribiča. »Ubogi svet, kam blodiš...?«

Vzdihnil je in počasi odšel, menihi pa za njim.

Na dvorišču je nekoliko postal in naročil samostanskemu bratu, naj brat kočijaž zapreže kočijo.

»Kako naj zapreže?« je brat uslužno vprašal.

»Gosposko — v četver!« je ukazal.

Naj tlačani vidijo, kdo se tja dol pelja nemara poslednjič, naj jim ostane tudi ta spomin.

Ozrl se je, proti njemu je šel brat cerkovnik, star, pobožen menih v rjavi kuti z usnjatim pasom.

»Pater opat,« ga je ponižno ogovoril, »med brate je pala strašna novica, samostan da nam cesarski razženo zdaj zdaj. Pa to so zgolj neumne, brezbožne besede, kajne, pater opat?«

»Samostanu res preti huda nevarnost. Molite, vsi molite, da se nas Bog usmili in ne udari s tako nesrečo.«

»Bomo, pater opat, bomo!« je starček sklonil glavo in se obrnil; v sivo brado mu je zdrknila debela solza.

»Če je Boga volja, koga uslišati, brate, te pridne čebelice, te dobre, svete može gotovo usliši,« je opat ganjen veroval in gledal za bratom, ki je s trudnim, starčevskim korakom šaral v cerkev. »Da, vsaj med te še ni dihnil novi čas...«

»V dolenje kraje bi pogledal,« je potlej rekel priorju. »Že dolgo nisem bil tam. Prosim, pripravite se, z menoj pojdete.«

Pripravil se je tudi sam. Kakor vselej, kadar je šel z doma ali se vrnil s pota, je tudi zdaj v kapelici zmolil kratko molitev, da bi mu Sveti Duh vodil besedo in da bi ga Mati božja varovala zlega dejanja.

V.

Velika gosposka kočija je kmalu zadrdrala s samostanskega dvorišča in zabobnela čez mostič Stičnice.

V kočiji sta sedela opat in prior, na kozlu pa brat kočijaž in brat strežaj. Spočiti konji so hrznili v sončni dan in šinili skozi Vir proti veliki cesti. Brat kočijaž je pritezal dolge vajete, bradati obraz mu je gorel, oči so ljubeče božale iskre konje, a brat strežaj se je boječe držal in po malem trobil z majhnim rogom, da bi se tlačanske nerode lepo umikale s ceste; prebito nevarna se mu je zdela vsaka takale urna vožnja.

Oba gospoda sta molčala.

Opata so trle skrbi za samostan in pekle nekatere nemeniške besede, ki jih je otodile poslušal med patri, a prav posebno mu je v misli silil Trlep iz Malega Gabra. O, Trlep je versko nemaren in nravno nevaren... Svojega velikega greha se nič ne kesa... In zdaj še ta Francè, grdo pohujšan že z doma... O, ne sme dobiti Neže, sicer bi očetovo versko mlačnost zanesel prav pred samostanska vrata... Usoda samostana je naposled le v božjih rokah, a Trlep je na krivih potih, obrniti, strezniti ga je treba.

»Da, tudi Trlep je iluminat — upornik, prosvetljenec, sicer ne bi bil storil, kar je storil... Za vsakomer mi je hudo, za Trlepom, čigar rod je vse veke bil samostanu zvest prijatelj, pa mi je najbolj...«

Prior je pestoval skrite misli in želje.

»Kmalu se bo odločilo,« je veselo upal.

Opatu so misli že trenile drugam.

»Naš samostan je res precej storil tudi za znanost,« se je obrnil v priorja; »a zdaj, glejte, mi je žal, da smo skoraj vse pisali za tujo učenost in preveč zanemarjali domači jezik.«

»Saj ga nismo zanemarjali bolj ko drugi,« je prior popravljal; »dosti ste po domače pisali vi, precej jaz sam in še nekateri naših menihov.«

»In vendar premalo. Včasih so zgolj samostani imeli spretno pero, zdaj pa nas že prehitevajo svetni duhovni in laiki — neduhovni.«

»Da, učenost se je iz ozke celice speljala kakor goden ptič iz gnezda — in se počlovečila. In to je napredek.«

»Bog ve, ali res je. Principaliter enim studere debes, ut Deum cognoscas et ames et ut ad Eius laudem perpetuam pervenias — čast božja in zveličanje duše bodi poglavitni namen vsemu našemu prizadevanju.«

»De scientia ad sapientiam — po vednosti do modrosti.«

»Res je, scire amare est — vedeti pomeni tudi ljubiti.«

»Zato se samo dobri ljudje, ki so zmožni velike ljubezni, zadado v pisanje knjig, učenih in vseh drugih.«

»Kako škoda, da ni Academia operosorum — družba samih učenih in marljivih mož obrodila več sadu.«

»Za tisti čas — pred sto leti — je bilo dosti že, da se je začela.«

»Prekmalu je onemogla.«

»V posameznih se je nadaljevala, zdaj pa spet lepo deluje.«

»Kdor je učen, komur je dan dar pisanja, bi najprej moral pisati za domače potrebe,« se je opat vнемal. »A mi smo delali kakor učeni Ivan Žiga Popovič, ki je na Dunaju gladil nemški jezik, da so ga nekateri že zasmehovali, češ, kaj se Slovenec štuli za učenika nemškega jezika.«

»Le jezuiti so ga mrzili in mu očitali, da je tudi nejeverniki, ker se je družil s protestantskimi učenjaki. A piljenje jezika mu je bilo znanstveno delo, čeprav je bil v naravoslovju še večji učenjak.«

»Zakaj ni pilil svojega jezika? Tako se moramo mi, če pišemo po domače, pekliti s težavami neslovničnega pismenega jezika.«

Prior se je molče zamislil, opat pa je, da bi svojo misel zatrdil še bolj, poudaril:

»Jezik je moč. Z njim častimo Boga, z njim bogatimo svoje znanje; brez jezika ne bi bilo evangelija. Vsakemu poštenemu človeku mora materinski jezik biti prvi in najlepši.«

»Nikoli ni Popovič tajil svojega rodu, povsod je rad hvalil lepoto svojega materinskega jezika.«

»Slovenec, ki tuji jezik ljubi bolj od svojega, je malopriden in nima srca za ljudstvo, iz katerega je.«

»Prilike pač ni imel. Odkod bi bil jemal, če pa je človeška slepota zatrla, kar so slovenski pisci napisali že pred stoletji?«

»Tiste knjige niso bile napisane iz čiste ljubezni, marveč le, da bi se po njih širilo luteransko krivoverstvo.«

»A slovenske so bile, to je.«

Premolknila sta.

»Pa tudi tisti naš uskok Martin Kuralt bi lahko kaj pisal, če bi bil drugačen,« se je čez čas spomnil opat: »pa je bil in je upornik in brezbožnik. Še cesar je to spoznal in mu ni hotel dajati potuhe.«

»Že vem, tačas, ko je spisal tisto knjigo o preveliki oblastnosti cerkvene gosposke.«

»Da. In čeprav ga je cesarju priporočal sam grof Kavnic, tisti malopridni in puhloglavi, a pri cesarju prav mogočni spletkar, je cesar vendar ukazal, da se menih mora pokoriti svojemu opatu. Pa saj veste, kako je bilo.«

»Vem le, da je Kuralt učen, a zoper svojo voljo nekoliko čudaški človek; nesrečen je, težko živi. A veliko je že pisal tudi o modroslovju.«

»E, modroslovje!« je opat odmahnil. »Kdo je modroslovec? Mož, učen, preučen, ki svetu bistri duha ali pa ga pogublja do dna.«

»Tudi o čebelarstvu je pisal; še pesmi je zložil celo kopo.«

»Samo bogoslovnega ali nabožnega dela nobenega ne. Kakšen duhovnik naj bi bil tak mož?«

»Saj bi bil, pa so mu ljubljanski škof in korarji vezali roke in grenili srce; vendar je že pisal tudi o tem.«

Opat je začuden pogledal, prior je povedal:

»In sicer v slovenskem jeziku. Neko imenitno pridigo, ki oznanja toleranco — versko strpnost in krščansko ljubezen. In še dosti drugih lepih in učenih stvari.«

»Odkod veste vse to?«

»Zanima me, kaj počenja in kako se mu godi; tako zvem marsikaj.«

»Kdo vam pove?«

»O, vsa učena Ljubljana ga čisla, plemiči in meščani se mu klanjajo — tako mi je pravil Anton Linhart.«

»Torej obiskujete tega našega uskoka?«

»Tudi Linhart je učen mož, ki dosti piše. Lehko in lepo se človek meni z njim. O slovenskem jeziku mislita on in Linhart, kakor vi, pater opat. Že zato sta čisto prikupna.«

»Pater prior, ni mi všeč, da se tako zanimate za posvetnost in da se družite z uskokoma našega samostana.«

»Kuralt in Linhart sta res slekla kuto, a zaslovela sta v učenem svetu. Kaj bi bilo bolj prav, če bi bila ostala med nami in postala slaba meniha?«

»Hm, prav menite, za samostan nista bila. Kuralt je bil uporen, nemiren človek, Linhart pa tudi ne dosti boljši.«

»O, Linhart je nežna, pesniška duša; prav zato, bi dejal, ni maral suženjstva.«

»Pater prior,« se je opat ustrašil, »kaj hočete reči, da je življenje v samostanu suženjsko?«

»Nak, naravnost tega ne morem reči. Menih, povprečen človek, je najsrečnejše bitje na svetu. V miru, tihoti in samoti živi brez skrbi, moli, se posti in pokori zase in za druge; a kdor bi rad dni svojega življenja izživel po svoje, občuti ob vsaki uri, da je — suženj prastarih, okostenelih redovnih pravil.«

»Tudi vi, pater prior?«

»Jaz, pater opat, res ne bi rad čakal še kaj dolgo. Nočem, da bi me cesarski podili iz samostana, sam pojdem.«

»Ne morete, ne smete, svete obljube vas vežejo in samostanska pokorščina.«

»Novi čas prinaša novo spoznanje. Premlad sem bil, ko sem se pomenišil, zdaj nisem prestar, še si lahko preberem.«

Opat ga je poslušal ves prestrašen, potlej si je z rokami pokrtil obraz in zaječal:

»Križ božji, ali je duh prosvetljenstva že tako premotil tudi vas? Veste kaj: opravite minutio — puščajte si kri, že dolgo si je niste.«

»Tudi to je srednjeveška navada.«

»Obedientia — pokoriti se ji morate!«

»Hočem, dokler se ji še moram.«

»Kam merite?« ga je opat debelo gledal.

»Pater opat, verjemite mi, da sem do tega sklepa prišel le po hudih duševnih bojih. Sprva sem se res plašil lastnih misli, zdaj vem, da mislim prav. Vest, poštena vest mi nič hudega ne očita. Ne morem pomagati, da sem tak, in Bog mi pomagaj, da ne bi zabredel v greh zoper duha.«

»Zabresti hočete v greh nepokorščine. Varujte se vsaj kazni, ki vas z njo utegne udariti posvetna oblast. Ali ne pomnite več, kako je cesar Jožef II. ono leto pritisnil ljubljanskega frančiškoveca Franca Ksaverija Paradažarja?«

»Pomnim. Paradažar je hotel kuto čisto zavreči in prestopiti v protestansko vero. Cesar ne mara apostatov — odpadnikov. Zaprl ga je v graško prisilno de-

lavnico. No, jaz nočem v drugo vero, svetni duhovnik bi rad postal.«

»Potrpite, pater prior,« se je opat pomiril; »saj to nemara res čaka nas vse.«

»Pametno bi storili, če bi se nekoliko preskrbeli, preden nam vse vzemo in nas preženo. Prodajmo, kolikor največ moremo, da s praznimi rokami ne pojdemo po svetu. Škof Brigido, ki ga, kakor rajnega škofa Herberštajna, tako mikajo dohodki stiške gosposčine, bi nemara bil dober kupec.«

»Nikar, s tem gospodom nočem imeti nič. Noroglav, omejen janzenist — skoraj krivoveren gorečnik — je tudi ta. Misli, da je prosvetljenec, pa je le slepo v cesarja zagledan plemič; vse je, le škof ni ne po mišljenju ne po življenju.«

»Tako se utegne nakretiti, da pojde križem svet vse, kar imamo. Lakomnikov je zadosti. Slišal sem, da tudi novomeški okrožni glavar Ivan Nepomuk Ursini grof Blagaj preži in komaj čaka, kdaj mu bo priteči in odnesti, kar mu bo všeč.«

»Habeat — naj le,« je opat odmahnil z roko in se zagledal po zorečih njivah.

VI.

Samostanska kočija je že po klancu Radohove vasi drdrala proti Pljuski, brat kočijaž je zaviral, brat strežaj strahoma trobil.

»Počasi, počasi,« je svaril tudi opat.

In res je s stranskega pota na sredo velike ceste nenadoma omahnil postaren človek v ponošeni gosposki obleki in se do pasu priklonil imenitnima gospodoma. Kočijaž je kriknil in močno potegnil za vajete, konji so se skoraj ustavili.

»Pazite, Vrbičev gospod,« se je opat nasmehnil in pomahljal z roko, »saj bi vas bili skoraj povozili.«

»Majhna škoda, presvetli, majhna škoda,« se je nerodni mož omotično umikal in gledal za kočijo, ki se je spet spustila v dir.

»Ta menda nikoli ni trezen,« je opat zmajeval.

»Revež je,« se je prior oziral, »v vinskost skriva vse hudo, kar ga tišči.«

Vrbičev gospod, iz teh krajev doma, je bil šolan človek. Več let je v daljnem tujem mestu imel imenitno službo; a prerad je pil vino, v vinski omotici se je nekaj pregrešil, pa so mu jo vzeli in je bil ob kruh.

Potlej se je dolgo potikal križem svet, poskušal nekatere matere kruh, a ko je preteknil skoraj že vse, je obupal in primotoglavlil v domače kraje.

»Še zajec rad steče pod tisti grm, kjer se je izlegel,« je čustvoval in občudoval polje, travnike in hoste, vasi in ljudi. »In ko človeku vse odneha, naposled le spozna, da bi bilo najlepše doma.«

Svojih ljudi, da bi dejal, ni imel več, a sloves imenitnega, učenega stanu se ga je držal, da so ga povsod, kamor je prišel, radi klicali k skledi in v krčmi za mizo. Vračal je, da jim je pisal pisma in oporoke, pogodbe in tožbe, še rajši pa razkladal postave in pravil prigodbe.

To pot se je bil nameril v krčmo na Pljusko. Žejen je bil, še vodo bi pil, pa je navajen ni bil.

Pred veliko Pljuskarjevo hišo je stala dolga vrsta tovornih vozov.

Ob veliki cesti so tačas bili lepi časi za kmeta. Cesta skoraj nikoli ni bila prazna, prenekateri si je s priprago služil lepih denarcev; krčme so tudi bile zmerom žive, v hlevih, velikih, še vsaka graščina ni imela večjih, so se oddihavali močni konji.

»Cesar striže peroti tudi že voznikom,« je prior rekel, ko je kočija mimo vozov dirjala za ovinek.

»Tem se godi prav,« je opat kimal, »saj so surovi in prevzetni, da je kar grdo.«

»O, prevzetija jih že mineva, nova cesarska postava jim zdaj zdaj razžene bratovščino s starimi pravicami.«

Kočija je prašila ob hosti nad vasjo Cesto. Na smrekah so vpile vrane, z gabra na gaber so se zaganjale srake in izdajale: »Lej ga, lej ga!«

Že priletel mož, ki zaradi vranjega in sračiega vrišča nemara ni slišal kočije, je zdajci iz gošče stopil na cesto in obstal, kakor bi ga ukopal; ustrašil se je pa že tako, da mu je zajec, ki ga je tiščal pod suknjo, pal na tla.

Konji so strignili z ušesi, kočijaž je ustavil.

»Šmarec, nekaj si zgubil!« je opata pogrelo. »Kaj pa je tisto?« se je že smehljal odrevenelemu možu.

»Joj, pater opat, kaj ne poznate živali? Zajček je, zajček.«

»Zajček, praviš? Kdo pa ti ga je dal?«

»Mislim, da sam Bog, tak čudež se je zgodil. Saj verujete v čudeže, pater opat, kajne?«

Opat se ni več smehljal, a Šmarec je z navihanim smehom po vsem obrazu že pravil:

»Hodim otodile po hosti, hodim pa gob iščem —.«

»Saj ni gob ob taki vročini,« se je prior smejal.

»Kdor išče, najde,« je mož vračal. »Hodim, hodim in najdem tegale zajčka.«

»Mrtvega?« je opata zanimalo.

»Kako: mrtvega? Kje bi bil pa čudež? — V resi je sedel na zadnjih nogah, z ušesi strigel in me prijazno gledal. 'O sveti Peter in Pavel,' sem si dejal, 'kako lep bi jutri bil vajin praznik, če bi tegale zajčka imeli v skledi; otroci bi se oblizovali tja do ušes.' Zajec pa je nemara slišal mojo misel: kar obrnil se je, da bi odskakljal, a jaz brž popadem smrekov storž in ga vržem za njim. Zajček, glejte, pade, urno ga poberem, še malo se stresne: sklenil je, mrtev je... Ali ni čudež, tako ujeti zajca, pater opat?«

»Res je čudež,« se je opat spet smehljal Šmarčevi iznajdljivosti. »Le skrij ga spet in pazi, da naš samostanski lovec nič ne zve: on, veš, kar nič ne verjame v take čudeže, precej bi te prijel zaradi zankarstva.«

»O, da le vi verjamete, pater opat, njega se ne bojim preveč, saj smejo po novi postavi loviti tudi tlačani.«

»Premodra postava!« je opat rekel priorju. »Če bodo tako lovili, bodo kmalu prazne vse hoste in vse vodé.«

Kočija je zdrsnila dalje, pa ne daleč.

V cestnem prahu se je igrala kopa otrok. Brat strežaj je zaman trobil, otroci ga niso slišali. Kočijaž je ustavil. Iz vasi je na ves splav hitela tlačanka, gospoda sta se smehljala otročičem, ki jih še ni bila misel, da bi se umeknili, tako so bili vsi v igri.

Ženska je spoznala gospoda in se ustrašila.

»Kaj so tvoji?« ji je opat prijazno pomagal.

»Moji, moji, ponižno prosim, pater opat, ne zamerite, saj jih zganjam kakor piščeta, pa mi le uhajajo.«

»Da, da, otroci zmerom votek motajo materi. Kaj pa ti dela mož?«

»Oh, mož... že prédlanska pomlad ga je pobrala. Osem otrok mi je pustil in siroččine, da se iz nje ne vidim.«

»Kako vendar preživljaš toliko otrok?«

»I, ljubim jih, pater opat. Kdor ljubi, ne šteje.«

Opat se je spogledal s priorjem in rekel:

»Uboga mati, to si čudovito lepo povedala. Zglasi se pri meni v Stični, pomagal bi ti rad.«

Ženska se ni utegnila zahvaliti, kočija je šinila dalje.

»Kako veliko misel je povedala o ljubezni, največji čednosti!« se je opat čudil na glas.

»Človek med temi ljudmi včasih res sliši tako, da bi se ji odkril do tal.«

»Tako je tudi z dolžnostjo, kakor je povedala ženska: ljubezen mora biti v nji in z njo, sicer je človeku le breme.«

»A kdor je ob moč, naj si ne prti prehude dolžnosti,« se je umikal prior, ki je začutil, da opat meri vanj.

Opat ga je otožno pogledal in umolknil; strežaj je zatrobil, kočija se je ustavila pred Trlepovo hišo v Malm Gabru.

Iz hiše so bušili Trlep in njegovi štirje odrasli sinovi, sami veliki, močni dedci.

»O, kaj ste vi, ste vi?« se je Trlep razoglav klanjal gospodoma, ki sta stopila iz kočije, prav veselega pa se ni kazal, tudi iznenadenega ne preveč.

Sinovi so planili v senico. Dva sta prinesla po naročaj sena in ga vrgla pred konje, druga dva pa slame. Ko bi trenil, so si vsi štirje iz slame zvili povese in z njimi odrgnili in z odejo pokrili spenjene konje.

»Lepi konji,« jih je Janez, najstarejši, meril z očmi. »Le čemu jih zaprezate kar četvero?«

»Čemu?« se je brat kočijaž nasmehnil. »Ker je gosposko in da se sprehodijo.«

»Kaj nič ne delajo?«

»Nič, ti konji so le za kočijo.«

»Hm, potrata je, da imate tako lepe, močne konje le za gosposkost.«

»I, kdor more, more,« je Tone razumel.

»Dokler še more,« je Francè zamrmral sam vase.

»Kaj se jim mara, takim gospodom!« je še Nace povedal svojo.

»Ko bi gospoda šla v hišo?« je Trlep vabil gosta.
»Da ne bomo tu stali.«

»Da, Trlep,« je opat pokimal, »prav do tebe sva prišla.«

»Bog vaju sprejmi — pojdimo v hišo!« je še povabil, a po obrazu mu je za tren oči mrknila komaj vidna senca.

VII.

Velika soba v Trlepovi hiši je bila svetla in čista, a ker je bila sobota, so bila pomita tudi tla. V kotu nasproti vrat je bila precej velika miza iz javorovega lesa, ob nji stoli in klopi: na nji hlebec domačega kruha, čezenj bel platnen prt; v kotu nad njo razpelo, pod njim oltarček z jasicami; v drugem kotu nasproti široki lončeni peči z dvema zapečkoma se je košatila visoko postлана postelja z dolgo blazino ovsenih plev za zglavje, a pod stropom so po stenah na gosto, kakor zaobljubljeni spominki v božjepotni cerkvi, visele stare stare slike na steklo slikanih svetnikov in svetnic, a največja je bila tista, ki je pomenila žalostno Mater božjo s sedmimi meči v srcu in z mrtvim Jezusom na kolenih.

Ko sta gospoda sedla, je Trlep odgrnil prt s hlebca in ponudil:

»Odrežita si, gospoda, poskusita, današnje peke je.«

Prior je res oškrnil kosec lepo zapečenega kruha in ga počasi použil; opat tudi zdaj ni prelomil posta.

»Kaj ste počivali?« je prior vprašal, ker je opat molčal.

»Stara navada naše hiše, da si že v soboto opoldne napravimo delopust.«

»Lepa navada, sobota je Materi božji posvečen dan.«

»Zato pa. Počivamo, kaj beremo in se menimo o delu drugega tedna.«

»Kaj pa kaj berete?« je opat vedečno vprašal.

»Včasih smo radi brali kaj iz svetega pisma, dokler ga nam ni odnesel rajnki pater Celestin.«

»Zakaj vam ga je vzel?« je priorju ušlo.

»Češ da je tisto branje pregrešno za nas. Pa mu nismo verjeli. Sveto pismo ne more biti pregrešno. Knjiga sama, stara je bila sto in sto let, težka in debela ko bukova klada, ga je nemara bola v oči.«

»Rajunki pater je storil prav,« je opat popravljal. »Sveto pismo je res sveto, a v njem je tudi kaj, kar bi nešolan človek utegnil razumeti čisto napačno. — In kaj berete zdaj?«

»Zdaj?« je Trlep ponovil, segel na klop ob steni in pred opata položil neveliko, v črno usnje vezano knjigo z rdečo obrezo.

Opat jo je odprl in prebral prvo stran: Hoja sa Chriřtufom. Buquize od Slejda inu Navuka Chriřtufa nashiga Isvelizherja. Tiga viloku zhařtyvredniga inu Bogabojezhiga mosha Tomasha a Kampis, Ordna Regularřkih Chorarjou S. Auguřtina.

»Ali je tudi ta taka, da bi jo človek utegnil narobe razumeti?« je Trlep, že nekoliko rdeč, naposled skoraj trdo vprařal.

»Ne, ne, Trlep, prava je, le dosti in radi jo prebirajte.«

»No, vendar!« je moř godrnjavsnil. »Veste, řal mi je, da tudi svetega pisma nimamo več. Kaj, ko bi ga nam pořteno vrnili, pater opat?«

»Le stoj, drugih knjig doboř, kolikor si jih izbereř, kar pridi v Stično. Sveto pismo, ki si ga bral, so v nař jezik postavili luterani, zato ni, da bi ga bral, kdor si ga bodi.«

»Glejte, niso bili napačni, če so nam odpirali sveto pismo.«

»Krivoverci so bili, Trlep, saj vendar veř.«

»Zakaj pa ga nam beli menihi niste odprli?«

»Tudi meni je řal,« se je opat spomnil pogovora, ki sta ga spotoma imela s priorjem; »a zakaj se ni zgodilo, ti, Trlep moj, res ne znam in ne morem povedati tako, da bi me razumel lepo.«

»řkoda, Nace, moj najmlajři, bi ga nam na glas bral. Bere vam brez spotike, čeprav sem ga le jaz sam učil iz tele knjige. In še zdaj mi je řal, da ga nisem dal v novomeřke řole učenih patrov fračiřkovcev.«

»Zanj je morda bolje tako,« je prior opomnil. »řolan človek ni zmerom srečen.«

»Sit pa je le večkrat ko kmet,« je Trlep mislil na glas, »srečo si pa tako vsak dela sam.«

»Kako pa Francè?« je opat odredal pogovor. »Kaj počenja?«

»Kaj? Kar vsi mi: dela in trpi, včasih se tudi malo jezi, z doma tišči, v mislih si lastno gnezdo maši.«

»Vem, Trlep, vem. Za Poberetovo Nežo lazi. Kaj praviš?«

»Če ga mara, le naj ga pobere, saj je Poberetova.«

»Premlada je. Dopovej mu, naj opusti zalezovanje.«

»Kaj premlada, če se že zna meniti z moškim?«

»Ne dopustim te ženitve, pa je!«

»Kako: ne dopustim?« je Trlepa privzdignilo. »Kaj ni cesar ugenil nove postave, da gosposka ne sme več tlačanom zavirati ženitve?«

»In vendar mu dopovej ti, če ne mu podkurim jaz, da ga mine za prav dolgo.«

»Kaj je hudega storil moj sin?«

»Upam, da še nič, zato nočem, da bi ga prilika premotila.«

»Odrasel je, ne morem ga prikleniti.«

»V strah ga vzemi!«

»Bom, ko ga bom vedel za kaj.«

Opat je že nejevoljno gledal, a Trlep ni pobešal oči, uporno, zadihano se je držal.

»Kaj bi rad, da bi te posnemal?«

»Mislim, da me bo; dober fant je in pameten.«

»V vsem naj bi te posnemal?«

»Že vem, kaj mislite!« ga je Trlep brezasto pogledal.

»Ali te res ni nič sram?«

»Kaj se mešate v življenje tlačana? Vidite ga le, ko človeško greši, ne veste pa zmerom, koliko trpi in kako se pokori, da vsaj prav slabo živi!«

»Ali si čisto z uma?«

»Nisem. Človeško je bilo, kar je bilo, človeško poravnam vse, nihče ne bo trpel zaradi tega.«

»Z menoj ne smeš tako govoriti, Trlep!«

»A vi ne bi smeli biti trdi.« je vroča togota ujedala Trlepa. »Najprej v brazdo stopite mojemu sinu in mu nogo postavljate, ko si išče sreče, potlej se neusmiljeno lotite še mene. Zakaj? Kaj sem storil tako grozovitega?«

»Kako, da ne? Ali nič ni tisto, kar se ti je primerilo z deklo Franco?«

»Pater opat, vdovec sem, še krvav pod kožo, tudi grešen človek, kakor vsakdo; ali pokesal, spovedal sem se greha, kolikor ga je bilo, in pokoro sem storil zanj,

veliko, strašno pokoro — Bog, trdno verujem, mi je že odpustil vse, ker ve, da tačas ni bilo hudobije v meni; vi pa bi me radi še pestili.«

»Skrbeti mi je za zveličanje tvoje duše,« je opat rekel s čisto spremenjenim glasom.

»Ne bo se zveličal, kdor sam ne skrbi za to.«

»Zagoveden si in nič te ni sram.«

»Res je, nič me ni sram, nobene krivice si nisem svest.«

»Ali ni greh in krivica, da si sprdil Franco?«

»Kakor sem skrbel in še skrbim za svoje otroke, tako preskrbim tudi njenega otročička.«

»Kaj je fantom vse to prav?«

»In še kako! Vsak dan mi uhajajo k Prazniku v Veliki Gaber, da bi nekoliko poučkali in popestovali — edino sestrico, ki jo imajo.«

Trlepa je ugrelo, govoril je glasno, okno je bilo odprto. Sinovi so se zunaj spogledali in prigrmili v hišo.

»No, tu so,« se jim je oče nasmehnil, »vprašajte jih sami.«

»Kaj pa je?« je Janez zinil, drugi trije so trdo stopili obenj.

Trlep jim je povedal. Hrustom se je zmračil pogled.

»Pater opat,« je Janez hropel, »našega očeta bi pustili na miru. Kar oče storijo, prav storijo.«

»Samo eno so storili napak,« je Tone pomagal, »to, da so Franco pustili iz hiše in punčko dali v rejo Prazniku.«

»So,« je France pridal, »pa samo zato, ker se je Franca sama hotela umekniti k svojemu botru Prazniku.«

»Saj ji ni drugega kazalo, rev,« se je Janez jezil. »Pater Pavel jo je pestil in na spovedi podil iz naše hiše.«

»Za Franco in našo punčko bi bilo najboljše, če bi se kar precej vrnili,« se je Nace smehljajal novi misli.

»Ne, tega pa ne, Trlep, nikakor ne!« se je opat ustrašil. »Bodi človek, ne stori tega!«

»Saj ne morem,« je Trlep odmahnil; »Franco, ki sem ji namenil primerno doto, je nekdo zasnužil, prav pri meni jo je zasnužil, vsemu in vsem na kljub.«

»Le naj se omoži, za otroka pa moraš skrbeti tudi ti.«

»Ne vem, kako bo,« je Trlep pobesil oči ... »S snubcem in Franco se ne moremo domeniti.«

»Kje je zavira?«

»Pri meni in mojih fantih. Punčko hočemo, potlej šele damo Franco.«

Prior se je na glas zasmel in udaril po kolenih.

»To naj bi že bilo,« se je tudi opat nasmehnil.

»Saj Franca bi odnehala, ker ve, da bi ji mi punčko sicer ukrali, pa vendar še ni mogoče.«

»Zakaj ne?« je zanimalo tudi priorja.

»Iskal sem kakove pol babe, da bi stregla otroku in gospodinjala nam, pa so preklete svetopetke še vsako pregovorile, da je umeknila besedo.«

»Ker pater Pavel vsako plaši s peklom in hudičem, če se odloči, da bi prišla v našo hišo!« je Janez tiščal pesti. »Pa le naj, saj se tudi zanj kaj sprevrže, morda prav kmalu.«

»Pater opat, kaj menite, ali ni to tudi pokora?« je Trlep otožno pogledal opata. »Naša starobitna, iz roda v rod čislana domačija — pa preklicana ... preklicana!«

»Sina oženi, pa bo,« se je opat domislil, čeprav je opazil, da hiša ni zanemarjena in da ženske nič ne pogreša. Predpeček, sklednik in žličnik, veža in stopnice na jispo, čelesnik, kljuke in okna, vse je bilo čisto.

»Kaj ste pozabili?« je Trlep poredno uščenil.

»S tisto ni nič, saj ne bi šla z doma. Katerega drugega oženi, da snaho doboš na Trlepovino.«

»Naš oče so in bodo gospodar do smrti, nihče izmed nas jih ne bi hotel riniti v kot,« so hrusti skoraj vsi kmalu zavpili.

»No, no,« je opat dvignil roko, »saj je res lepo, da imate očeta tako radi.«

»Kdor starše ljubi in jih podpira, si nebesa odpira,« je Janez povedal za vse.

Opat je malo pomolčal, potlej pa vstal in rekel:

»Oče Trlep, pozabi, kar sva prej govorila. Ne upiram se več. Francè naj se le priženi k Poberetu, da se tudi oni trije potlej lahko zgenejo.«

Trlep in sinovi so se spogledali in si pomežiknili.

Francè bi bil najrajši poskočil, tako so ga obveselile opatove besede. Svatovske misli so iskale Nežo in se ji smehljale.

Gospoda sta se odpravljala.

»Tudi deklo ti priskrbim,« je opat dejal, preden sta se odpeljala. »Bregarjeva Ančka ti pride v hišo, da ne boste brez ženske roke.«

Opat je med vožnjo čutil, da ga je Trlep premagal. Pa to ga ni peklo, močitev dekle France ga je mirila. A da se mu je ponosni Trlep tako odrezaval, ga je vendar skelelo.

»Če je tak Trlep, čigar rod je zmerom bil velik prijatelj samostanu, kakšni so šele drugi?« se je pritoževal priorju.

»Da, Trlep je Trlep,« se je ta smehljajal. »Ni čudno, če vsa soseska gleda vanj.«

»In vendar je iluminat — ves obrnjen v novi čas, ves okužen z neko posebno vero, z neko posebno miselnostjo o čednosti in čistosti.«

»Samo dela se tako, ponos mu brani, da bi govoril drugače in se podal.«

»Kaj nisem bil zadosti goreč na prižnici in tenkočuten v spovednici?« je opat obupaval »Ali so bile, pater prior, tudi vaše lepe pridige vse zaman?«

»Zaman? Mislim, da ne. Saj prav za prav ni nič hudega, če je ljudstvo, le strahovano dosihmal, naposled svobodneje zadihalo in začelo misliti po svoje.«

»Preveč po svoje, pater prior.«

»O, srce mu je dobro in čisto. Božja milost ga ne zapusti, najsi ne misli in ne živi zmerom, kakor hočemo mi. Pride pa dan, ko tudi hudi Trlep in še ta in ta spozna zmoto, kolikor je je kriv, se je pokesa in si zanj pokoro da...«

»Pa vendar: odkod Trlepu tiste čisto posebne misli o grehu z deklo Franco?«

»Novi čas, pater opat, seje nove misli: tudi zmotne in neumne.«

Opat je molčal.

»Hm,« je prior držal svojo misel, »Trlepu naposled ni kaj reči zaradi tistega. V taki stvari je ženska bolj kriva. Nemara se mu je nastavljala in ga zapeljevala, da bi si za zmerom postlala.«

»Dosti je star, lahko bi že bil pameten.«

»Pameti ni v tem nič. Človek je človek, omaga in pade; ko se zave, je prekesno in ne more več vstati.«

Opat se vendar ni mogel pomiriti. Misel, da so se tlačani začeli rebriti, ga je skrbela. Tudi priorjevo mišljenje mu ni bilo všeč.

Molče, pogreznjena vsak v svoje misli, sta se peljala mimo Pljuske.

Pred krčmo so še stali vozovi. Voznikom se je škoda zdelo konj, da bi jih mučili po vročini. Pred nočjo jim je bilo priti le do Višnje gore.

Na lesniki ob cesti je kos potresal z repom in se čudil: »Kje si bil? Ali si vince pil?«

»Saj res,« se je opat otožno zamislil. »Čemu sem neki šel do zagovednega Trlepa...?«

VIII.

Ko je samostanska kočija minila Pljusko, so zaprta večna vrata krčme regnila samo toliko, da je droban možiček pomolil ven glavo in svetlo pogledal za njo, pa že odskočil in planil med goste v gostinski sobi.

»Hoj, menihi so že mimo,« se je otročje hehetal; »zdaj pa le udarimo katero.«

»Kaj zato danes še nisi zapel nobene?« se je vsa krčma smejala. »Matevžek, ali se jih res tako bojiš?«

»E, ne poslušajo radi prepevanja po krčmah,« je kimal Matevžek, nizek in droban človek.

Bil je tiste vrste človek, ki mu ni obstanka v enem kraju. Zmerom je bil na potu, kakor deseti brat. Brez poklica, brez dela je blodil od hiše do hiše, od vasi do vasi. Povsod ga je bilo dosti, po sejmi in božjih potih, po krčmah in svatbah. Kdor sam ni kam mogel ali utegnil, je zanj pot storil Matevžek in jo dobro in hitro opravil. Ljudje so ga imeli radi. Zmerom je vedel kaj novic, a če jih bilo ni, si jih je izmišljal in se lagal, kakor bi pes tekel. Posebno rad je pel, pa glas mu je bil tenak in šibak, čisto ženski ali otroški — lastnosti zadosti, da se je ob njih preživljal pri dobrih ljudeh.

»Če te je pesem tiščala,« so ga vozataji dražili, »bi bil povedal, pa bi jo bili zakrožili mi vsem menihom na kljub.«

»E, to pravite zdaj.«

»Vozataji smo, nikogar se ne bojimo, tudi menihov ne, kakor se jih moraš bati ti, ki ližeš meniške sklede.«

»Že res, vozataji ste, vse ceste so vaše in prevzetni ste, noben graščak ni tako, pa vendar ste le hlapci svojega gospodarja.«

»Kar zapojte, pa je,« se je vteknila Pljuskarica, krčmarica, že tri leta vdova in sama gospodar in gospodinja, še mlada in ne velika, a na vse plati obilna in trdna ženska. »Čeprav je sobota, sopraznik, le rajši slišim, če pojete, kakor da bi se grizli.«

»Saj res,« ji je pritegnil kmet, ki ga je delopust zmamil med pивce. »Matevžek, zapoj brž katero, samo grlo — ná, si še primoči,« mu je rinil kozarec vina.

Pevček je slastno izpil, cmoknil in zapel:

»Ves hrib se je tresel,
ko je Jezus križ nesel,
je venček spleten,
Mariji posvečen...«

»E, molči, molči s tistim svojim babjim glasom!« ga je ustavil že vinsko okajeni vozataj. »Udarimo jo mi, dedci!«

In so jo res precej:

»Lepših fantov na sveti ni,
ko so ti mladi furmani.
Konj je tuj, voz je tuj,
ti, mladi furman, si pa muj...!«

»Ali si slišal, Matevžek, kako poje, kdor se menihov ne boji?«

»En sam menih naj bi zdajle stopil med nas, pa bi se tudi vi čisto drugače menili,« se je Matevžek porredno smehljal. »Vsakomur se še kako upiraš, menihu se ne moreš, tako te pogleda.«

»Kar pride naj, pa boš videl!«

»Tu ga nemara res še učakamo danes,« se je oglasil Vrbičev gospod, ki je molče sedel med vozniki in pil. »Otodile sem bil pri Goljufu na Grmu; nekaj hromoten in kilav je; oporoko bi mu bil moral napisati, pa se je mož premislil in poslal po meniha zdravnika, češ da se mu še nič ne mudi na drugi svet.«

»O, pater Tonček!« se je Pljuskarica zgenila. »Gredoč se bržkone res pomudi tudi pri našem pastirčku.«

»Kaj imaš še tisto kravo, ki je fantu pokvečila nogo?« je vinjeni kmet hotel vedeti.

»Nak. Ko mu je pater Tonček uravnal in obvezal nogo, mi je svetoval, naj nevarno kravo dam od hiše. In sem jo res kar prodala, čeprav je bila še plemenska in prav mlečna.«

»Če menih zdajle res pride, da bi pogledal po fantetu, premoti ga, premoti, da se kaj pokaže tudi med nami. Človek ga rad posluša. Priljuden je in veseliven, kakor da je vsak dan njegov god.«

»Veselo srce — pol zdravja,« je Matevžek primeknil.

»Kdor živi veselo, živi dolgo,« je vesel voznik potrdil.

Pater Antonij je bil ljubljeneц vse stiške gospoščine. Z njim sta hodili vedrost in mirnost, za seboj je puščal utolaženost in samozaupnost. In ni zdravil zgolj z zdravili, bolniku je marveč pomagal tudi z modro, tolažilno besedo. V kogar so se uprle njegove žive, čiste oči in na kogar je položil svojo mehko belo roko, ta je kmalu vstal, taka čudna moč je vela iz dobrega patra Tončka, kakor so ga vsi imenovali.

In ko je bolnik okreval, se je ljubi pater veselil in smehljal, kakor se noben menih ni znal.

»Patra v krčmo pač ne bo,« je Vrbičev gospod odmajeval. »Menihi ne hodijo v krčmo, zdaj tudi dobre volje nihče izmed njih biti ne more, toliko ti imajo skrbi in sitnosti.«

»Saj res,« je kmet kimal, »cesar jih nekaj izpodriva; še proč jim bo iti, pravijo, in vse nam pustiti.«

»Tega pa le nikar ne misli. Kar imajo, jim do golega pobero cesarski — prazni pojdejo iz Stične.«

»Ni mogoče,« se je Pljuskarica kakor ustrašila. »Ali je to prav?«

»Anti tako ti je. Menihu tudi tako nobenemu ne bo treba stradati, le kmetu bo tenka pela pod drugo gosposko, ker menihov več ne bo, da bi nam v stiski pomagali.«

»Bog pomagaj,« se je kmet ustrašil, »kaj pride za njimi druga gosposka in ne dobomo mi vse meniške zemlje?«

»O, druga gosposka vas bo krotovičila, da boste kri potili.«

»S čigavo pravico? Ali ni cesar sam ves za kmeta?«

»S čigavo pravico pa razganjajo menihe, posebno stiške? Z ničigaršno, pa jih vendarle, saj veš.«

»Tako bi bilo bolje, da bi naš samostan ostal?«

»Bolje, bolje. Star je, častitljiv in dober je za kmeta bil zmerom. Ustanovili so ga v starih starih časih, ko je po teh krajih bilo še dosti puste divjine. Beli menihi so udelali zemljo, ljudi naučili umnega kmetijstva in lepega krščanskega življenja. A zdaj, tako pravijo nove postave, jih ni več treba.«

»Stična je bogata, da menihi vozov ne mažejo s kolomazom, marveč kar s presnim maslom; denarja pa neki imajo, še šteti ga ne morejo več, le merijo ga na mernike. In vse to, pravite, vzemó in požró cesarski?«

»Beži, beži! Tisto z maslom in mernikom je neumna pravljica. Kaj meniš, da se menihom cedi sam med? Dosti davkov morajo plačevati, veliko veliko ljudi, svojih in tujih, preživljati, posebno siromakov in popotnih.«

»Hm, res je. Kdor na visokem sedi, vsak kamen vanj prileti.«

»O, življenje menihu tudi sicer ni kaj prijetno. Menih moli podnevi in ponoči, se posti in pokori, je zmerom resen, skoraj otožen mož. A če je kolikaj veseliven, radi nekateri pravijo, da je slab menih; če pa je tih, sam zase in svet, mu še rajši očitajo, da je skrit hinavec. In žene nima in otrok ne, najlepše na svetu mu manjka; svet ne živi zanj, on ne za svet.«

»Čemu pa se pomeniši, če je tako?«

»Hm, ne vem, kako bi ti odgovoril,« je Vrbičev gospod dalje pravil. »Veš, kuto si natekne človek, ki je po svoji veliki pobožnosti le še za to, ali pa tak, ki ga je kaj vrglo s kolovoznice in je preslab, da bi se poskusil s križi in težavami življenja.«

»In kmet mora menihom krvavo tlačaniti, da se laže po polžje skrivajo in gosposko preživljajo,« se je pijan voznik na glas smejal.

»Pobožen je človek lahko tudi med svetom. Sveti Jurij, sveti Martin sta bila vojščaka, pa sta se zveličala in sta svetnika,« je še drug voznik pomagal.

»Da, prav je, da jim cesar ne daje več potuhe in da jih podi v svet.«

»Jaz ne mislim tako,« je Vrbičev gospod zmajeval; »samostani so vendarle velika dobrota za ljudi.«

»Vsi?« je voznik svetlo gledal.

»Ne rečem, da prav vsi; tale stiški pa prav gotovo. Kaj je nam bil, spoznamo, ko ga več ne bo.«

»Stavim sto na eno, da naših menihov ne zatne nič hudega,« je kmet udaril ob mizo; »na pravem toporišču imajo glavo.«

»Čas teče, nič ne reče, ne moreš ga obrniti,« je Vrbičev gospod skomljal v osivelo brado; »marsikaj se še sprevrže, tako hude so nove cesarske postave.«

»To je pa res,« se je voznik domislil. »Cesar podira vse staro, še bratovščino čolnarjev na Savi in Ljubljani.«

»Privoščim jim,« mu je tovariš pritegoval. »Sam napuh jih je, ker ima njih bratovščina celo kopo posebnih pravic.«

»Zato takle čolnar še pogleda ne voznika.«

»Cesar jih naj le kroti, čolnarje, cest imamo zadosti in dobrih, nepotrebni so — kakor menihi in nune,« se je dušal posebno hud voznik.

»Vse bratovščine, stanovske in tudi cerkvene, naj se opustijo, da samo eni ne bodo imeli posebnih pravic za ta in za drugi svet.«

»I, odkod pa potlej kruh čolnarjem?« se je Matevžek spomnil. »In kako bo kaj kupčije, če čolnarjev ne bo in voznikov?«

»Kdo pravi, da voznikov ne bo?« so vozniki grmeli. »Dokler bo svet stal, se bo blago prevažalo iz kraja v kraj.«

»Nova postava preti tudi vozatajstvu,« je Vrbičev gospod pravil. »Vozatajstvo sicer še bo, le vozniške samovoljnosti in oblastnosti bo zdaj zdaj konec.«

»Vidiš?« je Matevžek kimal vozniku. »Pazi, manj nesreče ne more več biti, samo več je je še lahko, kakor je rekel tisti, ki mu je v hlače ušlo.«

»Nič ne verjamem,« so se vozniki upirali. »Kupčija se ne da opustiti kar tako.«

»Ne da se ne. Brez voznikov ni kupčije. In kako bi svet živel brez nje?«

»O, en palec kupčije ti več zaleže, če si lačen, kakor en vatel učenosti. In sama neumna učenost cesarskih gospodov bi nas rada zavirala.«

»Pljuskarica, glej jo, kaj če voznikov res več ne bo?« je kmet poredno obračal pogovor, ki mu je bil prepust, da bi se bil mogel zadosti mešati vanj.

»Gledala bom tebe, ki si tako modrih besedi.«

»Jaz sem že jesenski zajec, prestar zate, ki si vdova, za devet deklet. Izberi si ga pa le, dokler te še mara kdo. Ljubček in škrjanček pojeta le spomladi in poleti; ženska, ki se ji je najlepše cvetje že obletelo, mora biti še vesela, če ji jeseni ne uideta oba. Ali pa svetega Petra in Pavla prosi pomoči, velika svetnika sta oba.«

»Sveti Peter in Pavel nista dobra svetnika,« je Matevžek nagajal kmetu.

»Glej ga, antikrista, še svetnikov se ti loti!«

»Nista dobra ne. Sveti Peter je ženi ušel po svetu, sveti Pavel pa še oženjen nikoli ni bil in je čudno pri-digal, da slabo stori, kdor se oženi.«

Pljuskarica pa ni kmetu nič dejala, zamerljivo je kar molčala, samo Matevžek je nemirno mencal, kakor da bi rad kmetu še katero zabrodil.

»Pa ne, da si ga že ujela?« je kmet pijano tiščal. »Nemara tegale Matevžka, ki te tako milo gleda in se ti priklada v besede?«

»Iz vina čenčáš,« se je Matevžek jezil, »in siten si že kakor breja mačka.«

»Tiho, prihajač!« je kmet udaril ob mizo. »Kdo se meni s teboj?«

»Z nami piye in v meniškem strahu živi,« je eden voznikov revskal; »na miru ga pusti.«

»No, pa se zvadi še s temle vozatajem, ki pod kre-ljuti jemlje Matevžka. Tako bi imela oba: eden bi pel, drugi bi vozil in pil.«

»Pa si res siten,« se je voznik smejal.

»Le prikupi se Pljuskarici in Boga prosi, da bi te marala, na mehko boš sel,« se je kmet smejal. »Kra-jinčan voli pari, Bog pa ljudi.«

»Ne norčuj se s takimi stvarmi, saj se še znaš ne.«

»Pa naj Vrbičev gospod pove, ali sem zinil katero táko, da bi mi že vsak smel striči besede.«

»Ne zameri,« je Vrbičev gospod počasi odmahnil z roko, »res jih utrinjaš, da bi te laže nosil ko poslušal.«

»Kaj sem rekel takega?« je kmeta postajalo sram. »Poželenje mesa mi res ni bilo v mislih.«

»Meniš, da ni drugega greha? O, to je majhen greh v primeri z grehom zoper bližnjega.«

»Že prav,« se je treznil, »molčal bom, razdirajte jih, kakršne hočete.«

IX.

V krčmo je zdajci stopil Jurij Slabè, podložnik Turjačanove graščine v Soteski ob Krki.

»Hoj, Vrbičev gospod, pa sem vas le izteknil!« se je veselo nasmehnil. »Že ves dan vas iščem kakor šivanko v senici.«

»V krčmi me laže najdeš ko v cerkvi, tak sem, ne morem pomagati.«

Pljuskarico je privzdignilo; vsa rdeča se je nasmehnila možu iz Suhe Krajine.

Jurij Slabè, že blizu štiridesetih let, pa vendar še zmerom samski človek, ji je prijazno segel v roko in sel za prazno mizo v kotu.

Jezični kmet, ki se je med vozniki še nacejal z vinom, se je poredno nasmehnil. Rad bi bil zinil katero prav bodečo, pa se ni upal, tak veljaven mož je bil Slabè, čeprav še neoženjen. Samo Trlep iz Malega Gabra bi se smel meriti z njim.

»Aha... ljubezen...« je stari voznik pošepetal kmetu. »Oba lepa, oba mlada, oba se rada imata. Kar za vkup sta.«

»Sta, že davnaj sta bila, pa Sotečan ni pustil,« je kmet šepetal. »Tako se je primožila na Pljuskarjevino.«

»Pridna, pametna ženska je, bi dejal.«

»O, je. In več ko le baba. Ondan, le poslušaj, smo pili in se nekaj sporekli, a jaz sem v vihri in po nerodnem bokal pomel z mize. Pljuskarica me je tako trdo popala, da sem se moral prav na široko ustopiti, sicer bi me bila podrla ali pa venkaj izpehala.«

»Klena je videti, res; tudi Slabè je lepo zatepen.«

»Po Pljuskarjevi smrti spet rineta vkup, a Soteska se upira in brani, Slabeta ne da in ne da iz gosposčine.«

»Kaj pa nova cesarska postava? Po njej bi ga morala dati.«

»Že, že, pa vendar počne, kar hoče, anti moč ima še zmerom le gosposka in gorka je Slabetu, ker jo je ono leto nekaj očrnil pri cesarju.«

»Taka pravica, čeprav je cesarska, me piši, kamor hočeš.«

Slabè je Vrbičevemu gospodu mignil k sebi.

»Pisanje do cesarja bi nam napravili,« je tiho povedal, ko sta trčila in izpila.

»Kaj ni zaleglo tisto — kdaj je že bilo? — aha, prédlansko leto, kajne? Prebito sem ga bil lepo počesal in nasvedral.«

»Vse zaman. Čež leto in dan so z Dunaja poslali glas, da se nam je pritožiti le pri naši gosposki. Razsoja naj nam torej tisti, katerega tožimo. Nori so tudi na Dunaju.«

»Saj sem že tačas povedal, kaj bo.«

»Pomnim. Cesar, mislim, naše pritožbe nemara še v roke ni dobil, zato je tudi odgovor bil tak. A zdaj pojdem kar sam do njega, samo napisati mi morate še enkrat vse, da bo videl in bral, če mu vsega dopovedati ne bom znal prav do dna.«

»Daleč je Dunaj, o Slabè, in težko težko ti je priti do samega cesarja.«

»Pa če bi se preberačiti moral do Dunaja in cesarja iz tal izkopati, tja pojdem in sam zlodej me ne odžene, dokler se s cesarjem ne pomenim čisto do kraja!«

Precej dolgo sta se tiho menila. Slabetu so gorela lica in ušesa, starec si je nekaj zapisoval.

»No, že prav,« je učeni mož naposled pokimal, »vse to dam v pisanje in prav kmalu ti ga prinesem, sam pa le brž stori, kar ti je še treba, preden jo mahneš na pot.«

Vrbičev gospod je odšel, Slabè je še posedel.

»Bela njiva, črna ral, moder mož jo je oral,« je rekel kmet, ki bi bil pogovor rad začel tudi s Slabetom. »Uganite, kaj je to.«

Vsi so molčali, uganka je bila pretežka. Kmet se je ponosno nasmehnil: »Pismo, da veste.«

»Če res toliko veš, pa razmotaj tole,« se je oglasil Matevžek, ki je bil še hud nanj: »Dokler je majhen, štiri premaga, ko je srednji, svet obrača, a ko je star, po seimu skače.«

Nihče ni povedal take, da bi bila prava, tudi kmet ne.

»To je — voll!« je Matevžek poudaril in poredno pogledal kmeta.

»E, kako neki?«

»Dokler je tele, sesa na štiri sesce, potlej orje, brazde obrača, a ko se postara, ga prodado na sejmu.«

Kmetu se je za malo zdelo, da ga je ugnal Matevžek. »Kaj pa je tole?« je vprašal vso krčmo: »Od enajstih do polnoči se goreča črna kočija v četver vozi po cesti med Višnjo goro in Stično. V kočiji sedi gospod in se bridko joka, za kočijaža je črn mož z belimi rokavicami in rdečo polhovko; tudi vsi štirje konji so črni in plamen jim jezlja iz gobca in nozdrvi. — Kdo je to?«

»Kdo neki, če ne hudič?«

»Res, tisti je. Kočija je iz pekla, konji in kočijaž tudi; gospod pa je višenjski graščak, ki je grdo živel, stiskim menihom nagajal in tlačane drl. Zdaj se cvrè na dnu pekla, le tisto uro ponoči ga hudiči vozijo povsod onod, koder je grdo in krivično gosposčil.«

Kmet je vse to pripovedoval, da bi tudi Slabeta potegnil v pomenek. A ta je molčal in gledal v mizo.

Pljuskarici se je tudi mudilo. Pred voznike je brž postavila bokal vina in sela k Slabetu.

»Za pet ran božjih, Jurko, pa ne, da bi spet kaj napletal?« jo je tiho skrbelo. »Že ono leto te je Sotečan skoraj pogubil, zdaj pa mu nemara spet kažeš rogovilice.«

»Res je, a molči, nikomur še ne pravi. Moram, če hočem, da se naposled le dobova.«

»Tudi za druge se bodeš z gosposko. Nikar, Jurko, nihče ti ne bo hvaležen, saj veš, kdo je kmet; le nesreče si nakoplješ in žalosti naprtiš meni.«

»Krivica se godi meni in kmetu, zatreti jo moramo!«

»Gospodar sem, sama sem — vzemiva se, nihče nama ne more več braniti!«

Slabè se je smehljajal in jo objemal z očmi, obenem pa ji prizanesljivo dopovedoval svoje težave in skrbi.

»Saj bi res lahko kar pritekel sem, pa bi bilo,« ji je pritrjeval. »Kaj pa posestvo, ki ga imam tam, pa Polona, moja sestra Polona?«

»Če ji zapišeš posestvo in jo omožiš, ji tudi graščak ne more nič.«

»Samo pred graščakom ji ga lahko zapišem, saj veš, in omožiti jo smem le, če dovoli on.«

»Kar vzemiva se! Naš pater opat že zaropoče, če bi Sotečan še kaj neslanaril. Nova postava je taka, da nama nihče braniti ne more.«

»Vrana vrani ne izključe oči. Nikomur ne zaupam. Tudi stiški opat je graščak.«

»A ne tak, kakršni so drugi. Zaupam mu in vem, da bi nama pomagal.«

»Pomagati si mislim tudi sam,« je Slabè dejal in vstal; »zdajle pojdem do Trlepa, posvetovati se moram z njim.«

»Jurko moj, pazi, ne zaleti se!«

»Kadar se bom, samo k tebi se bom.«

X.

Jokat moram satu, kader mislim na tu:
Vlelej sem imel velike in gorezbe shelje.
V klofstru shiveti lepu, enkrat umreti lvetu.

Ko sta se opat in prior odpeljala, so Trlepi obsedeli in se ujezili.

»Prerahló smo se menili s patrom opatom; huje bi mu bili morali posvetiti, da bi videli!«

»Kakor vidi prior. O, ta je mož. Ve, kako je, na miru te pusti in molči.«

»A kdo daje pravico opatu, da te kar v hišo pride strahovat?«

»Nemara misli, da smo mu še zmerom sužnji?«

»Le stojte,« je stari rekel počasi, »ta že ne pride več semkaj.«

»Kdo ve? Mogočnež je, do sebe ne da.«

»Nak,« se je oče spet uprl, »ni slab človek, samo novih cesarjevih postav ne mara.«

»Zakaj jih ne mara? Ker mu jemljejo oblast in svobodo dajejo nam!«

Prav na dnu srca so opatovi očitki vendarle boleli Trlepa, a sinovom se je pritajeval, ker se je bal, da bi še bolj vreli in danes, jutri nemara kaj neumnega počeli.

Da bi bil sam s svojo skrito jezo, je šel na njive.

Hodil je po grivah sem, hodil tja, gledal po zorečem polju in tehtal trude in žulje, ki se z njimi in ljubo zemljico že toliko sto in sto let veže starobitna domačija Trlepovina.

»O njivice, o domačijica naša,« se je z njimi šepeče menil kakor z Bogom v cerkvi, »nemara res ne bo več dolgo, pa bomo res svobodni in svoji...«

Božal je všenično klasje, ki je rumenelo v zrelo rdečino, težkal klas sive rži in smukal živi mak, ki je tu, tam gorel iz težkega klasovja.

»O, v prah so šli že nekateri stari gradovi,« se je omotično spogledoval s prerokovano svobodo, »zgolj kamen jih je še, le pusta gadovina plaši, koder se je nosila sto in stokrat prekleta prevzetija tuje gospo-ske...«

Zemlja je dehtela na vse prsi, ona in Bog sta slišala njegove želje.

»Zdaj zdaj vstaneš, o zemljica naša, vstaneš in ga odpahneš, kdor te še duši s krivično, tujo roko...«

Živel je z letino in zemljo, oko mu je drselo po malogabrovskem polju, Stični zaslužnjem v roboti in tlaki, skomine so se mu delale, v rodovinsko last si ga je vroče vroče želel.

»O ljuba Mati božja,« je molil, »vsaj nekaj od vsega tega izprosi tudi zame, ko preženó menihe...«

Po grivah med njivami je prišel Jurij Slabè.

»Glej ga, kaj si res ti?« se je Trlep čudil. »Kam pa, kam?«

»Prav do tebe, glej,« je Slabè urno dejal in mu moško segel v roko.

»Če je tako, Bog te sprejmi! Obrniva, domov pojdiva, tam se pogovoriva!«

Pa sta šla.

Slabè mu je spotoma pravil, kako trdi so Turjačani v Soteski in Žužemperku in da pojde s pritožbo zoper gospodo prav do cesarja, samo potnina da ga še skrbi.

»Soseske bi ti jo morale zložiti.«

»Prav zato sem prišel do tebe, da bi mi jo pomagal nabirati.«

Postala sta in se zmenila, da že jutri po veliki maši v Šentvidu na pomoč pritegneta nekaj veljavnih mož, a sama da tudi obredeta nekaj srenj.

»Če kaj dosežeš, ti bodo morali hvalo vedeti vsi,« je Trlep moško govoril, »zato je prav, da ti tudi pomagajo vsi.«

»Cesar je dal novo postavo, da je zemlja, ki jo obdelujem, tudi moja in da smem z njo storiti, kar hočem jaz; a naša gosposka me še huje veže in noče nič slišati o novi postavi.«

»Prehitro je prišla, gosposka se je še ne more ali noče navaditi.«

»In še zmerom pobira desetino in jo meri s krivično mero.«

»Stiška gosposka nam krivice, da bi dejal, prav hude ne dela,« je Trlep možato priznaval. »le novih postav se brani, z vajat nas ne da.«

»E. kaj, pod opatovo krivo palico, pravijo, se lahko živi.«

»Včasih že,« je Trlep umikal oči, »a dela je, toliko ga je, da je človek ves vrden od njega. Pa to naj bi že bilo, saj kmet mora dosti delati in trpeti, najsi je stiški ali soteški.«

»Če bi bilo kaj pravice na svetu, bi hudič na dno pekla pogreznil graščake — krivični in lakomni so vsi vkup.«

»Naj stori z njimi, kar hoče, samo zemlja, ki jo obdelujemo, naj pride v pravo našo last. Brez nje ne moremo živeti, pretesno smo zrasli z njo.«

»Pravijo, da je tudi menihom že odzvonilo, vse jim poberó in jih poženoó križem svet.«

»O, ko bi jih le res že kaj kmalu!«

»Če le za njimi ne pride katera druga gosposka. Ta bi vas tepla in drla na meh; meniška vas je samo božala.«

»In vendar je ne maramo več. Preoblastna je, v vse se vtika, zmerom te pasejo njene oči.«

»Saj to ne boli; pošten človek, pravijo, z njimi lahko živi. O, svet bo todle še prebito pogrešal menihov, saj so mu le dobrotniki in varuhi, kaj slabega še ni bilo slišati o njih.«

Trlep ni odgovoril. Sitno mu je postalo. Obrnil je pogovor in sprevel gosta na svoj dom.

Iz hiše se je slišalo regljanje veselega smeha.

»Kaj ti je mojim fantom?«

»Da le joka ni, pa je dobro.«

Za mizo so sedeli mladi Trlepi, med njimi jih je razdiral pater Antonij.

»O, Trlep,« se je beli menih nasmehnil obema možakoma, »kod pa hodiš? Pridem, da bi se odpočil in kaj modrega pomenil, pa te ni. Samo dela precej dobom na vse roke, na vse srce.«

»Kaj niste, štramljeti nerodni, nič postregli gospodu?« je gostoljubnega Trlepa vščeno.

»Saj bi bili radi,« so se hrustje izgovarjali, »pa se gospod pater brani.«

»Na miru jih pusti, oče Trlep, in Boga zahvali, da so, kakršni so,« se je pater smejal.

A Nace, najmlajši, je ujel očetov pogled, skočil in prinesel majoliko vina, zdravega in starega pridelka s Primskovega.

Trlep je napil patru, ta pa Slabetu in se nasmehnil:

»Ali so tam ob Krki vsi taki tiči, kakršen si ti?«

»Ne vem, ali sem vsaj jaz.«

»Si, si! Nemara še veš ne, kakovo si ono leto nadrobil Sotečanu, ko si tisto pisanje poslal do cesarja?«

»Pomagalo pa le ni nič.«

»Le stoj, tiste stvari še ni konec, cesarska gosposka ti ga vroče uha, Sotečana.«

»On pa počenja še dalje, kar hoče — to je!«

»O, nove postave so hude, nihče se jim ne more dolgo upirati. Ko bi cesarski odkod dobili še katero tako pisanje, pa bi lepo počenili vsi graščaki, ki nekrščansko dero tlačana.«

Slabetu so se zasvetile oči, Trlep se je za tren spogledal s sinovi in ves vesel spet napil prijaznemu menihu.

A ta se je nekoliko branil, češ, mudi se mu, bolnega pastirčka na Pljuski mora še obiskati.

»Veš, saj me ni bila misel, da bi motovilil tudi po Malem Gabru, le Prazniku v Velikem Gabru mi je bilo nesti neke maže — polno klet ima že let in skrnina ga šiva —, pa sem se gredoč oglasil še tu in precej spoznal, da ti je hiša polna bolnikov.«

Trlep se je bal, da bo pater kaj v misel jemal Franco in punčko, ki živita pri Prazniku, in se je zdaj kar oddehnal.

»Bolnikov?« je vendarle debelo pogledal. »Kdo?«

»Janez — bolan je, zemlje je lačen, ves se je za-grizel vanjo, ne more in noče se je oteti. Jaz, glej, mu

te bolezní nočem jemati. Naj jo le ima, v nebesa ga pripelja, če ob nji ne pozabi Boga.«

Trlepi in Slabè so kar požirali ljubeznive menihove besede.

»Tone, tvoj drugi, striže z ušesi in strelja z očmi, kje bi kaj ljube zemljice dobil za svoje zdrave moči. In sem mu svetoval, naj se priženi k Rogačici na Mrzlem polju. Ženska je res že nekaj v letih, tudi vidi ne dobro in gluha je ko kamen, zemlje pa ima, še Janez bi je bil sit.«

»Ženske ali zemlje?« se je Janez smejal.

»Tone, glej, noče nič slišati ne o tej ne o oni,« se je menih delal obupanega. »Še nikoli nisem nikogar silil v sveti zakon, danes je bilo prvič, pa nisem opravil nič.«

»Pravšo bi bili pokazali,« je Tone grm l v veselem smehu, »pa bi naju lahko precej tirali pred oltar!«

»O, saj vem še za drugo vdovo, ki je mlada in bogata, pa tam se nama ne bi godilo kaj prida. Izbrala si je ženina, pridnega, pametnega, sama, pravi, rajši ostane, če ga ne dobo,« je pater pripovedoval in poredno gledal Slabeta. Ta je precej razumel, kam meri, rdel od veselja in verjel, da se je Pljuskarica, ki močno močno čísla prijaznega patra, že dosti z njim menila o svoji veliki želji.

»Francè — Bog mu pomagaj, jaz mu ne morem! — na eni sami nogi še stoji in od bridke ljubezni drhti kakor kurji konj na vilicah,« se je menih lotil še tretjega. »Pameten naj bo, pa se mu gotovo odpro zakonska nebesa, čeprav v svoji vihravi glavi misli, da so zaprta in zadelana kakor nebeški raj grešni duši.«

Smejoče se oči vseh so pale še po Nacetu.

»Le Nace, tvoj najmlajši,« je pater zmerom bolj veselo govoril, »se smeje vsemu. Bolan je najbolj ali pa hudo zdrav, sam ne vem, kaj bi rekel. Veš, Trlep, kaj pravi? Da nikamor noče z očetnega doma, za Trlepovino hoče živeti in delati, tak ti je.«

»Pameten fant si, Nace!« ga je Trlep udaril po rami, oči so se mu osvetlile in skalile.

»O, tudi drugi so pametni,« je pater hvalil mlade Trlepe. »Vsi pravijo, da se ne premaknejo, dokler jim ti, Trlep, ne pokimaš. Blagor se ti, nekateri oče bi bil vesel takih sinov!«

»Vsem želim sreče, za vsakega posebej bi rad umrl, če bi mu to kaj pomagalo. Čas je vendarle tak, da se človek še geniti ne more.«

»Vsi smo slabi, nikogar ne šteje za slabšega, kakor si ti sam.«

»Jaz, pater Antonij, mislim, da nisem tako slab.«

»Največ in najboljše zna, kdor samega sebe prav spozna.«

»Vsako stvar, ki se zanjo odločim, dobro preudarim.«

»Naša misel in naš čut nas večkrat motita.«

»Kaj sem otodile res napačno sodil opata in menihe?« se je v Trlepu nekaj tiho oglašalo. »Da me je jaril napuh, ko bi me bil moral tiščati kes?«

Pater je premolknil, kakor bi bil občutil, da je udaril po skriti struni Trlepovega srca.

»Človek sem,« je Trlep zamolklo rekel, »res je mogoče, da grešim, ko nočem ne.«

»Trudi se, kolikor hočeš, da bi bil popoln, brez greha vendar nisi nikoli,« ga je menih kakor tolažil; »modruj ali ne, nikdar ti ne bo vse očitno. Zadosti je, če si prizadevaš, da ne bi grešil.«

»Ne vem, kaj bi rekel.«

»Komur govori večna beseda, zanj ni nobenega dvoma več.«

Trlep ni odvrnil nobene, misel na današnji nemirni dan mu je ponižala glavo.

»Nikar se nič ne grizi, oče Trlep, vesel bodi, pridne fante imaš — Bog jim daj zdravja in sreče!«

»Še prevzemo se mi, tako jih hvalite,« se je hvaležno smehljal dobremu patru.

»Pa naj se, saj se imajo za kaj. Pravičen ponos je tudi kaj vreden.«

Ob popoldanski soparici je možem postajalo vroče, pogovor se je krhal, zèh je hodil po njih; Nace je brž prinesel še majoliko vina.

»Odrežite si kruha,« je Trlep silil, »založite in pijte, vino je staro in kar krepi in bistri človeka.«

»Preveč bo, nisem navajen vina,« se je pater oziral v okno. »Tudi dan se že nagiba.«

»Ni sile, dnevi so dolgi; vino je dobro, le v slast ga.«

»Dobro je, dokler mož nosi vino, slabo pa, če vino nosi moža.«

»O, staro vino vedri srce in lehčá trudne noge.«

»Stara petica in staro vino, stara vera in čvrst možak — to je res kaj vredno.«

»Vsega obenem ne najdete, pa če v daljavo in širjavo prehodite vso stiško gosposčino.«

»Hudi časi topijo petice in hromijo možake,« je pomagal Slabè. »Kaj še bo?«

»Bog nas tepe za stare in nove grehe,« je menih kimal. »Gorje si ga nam je vsem vkup.«

»Kaj je le res, da menihi pojdejo proč?«

»Ne vem, najbrž pa pojdemo res — že Bog hoče tako.«

»I, kam pa pojdete?«

»Kamorkoli. Noben menih nič ne zgubó, saj nima nič svojega, nekateri še doma nikjer več ne. Če ga ne sprejmó v kateri drug samostan ali kam drugam, si pač beraško malho obesi čez ramo in pojde — svet je velik.«

»O, to bo hudo.«

»Nič. Molil bo in živel tako ali tako. Slabo pa bo za tlačana, hudi časi ga čakajo.«

»Za vami, pater Antonij, nam bo res hudo,« je Trlep govoril že ves mehak. »Z vsakomer ste bili dobri, kdor je trpel, vsako uro ste bili pripravljeni, da bi mu pomagali.«

»E, zgolj dolžnost krščanskega usmiljenja, nič drugega,« se je skromni menih branil prevelike hvale. »Nič drugega.«

Ljubeznivi pater je naposled le moral iti, pastir na Pljuski ga nemara že težko čaka.

Gorak večer, ki je nastajal z migajočimi zvezdami, je že pokojno v naročju držal božji svet, ko se je menih zdravnik potlej bližal samostanu. Pri gradičku je postal in se od milobe nasmehnil širnim samostanskim zidnam, ki so se bleščale v mesečini.

»Ali nam bo res iti in zapustiti tebe, o tihi, sveti naš dom...?« mu je nevesela misel kalila oči.

Vse življenje, ki ga je srečen in zadovoljen prebil v samostanu, se mu je na drobno razodevalo... Tamle je Bog poslušal njegove molitve in mu nalagal pokoro in trpljenje duševnih bojev... In kdo ima hujših bojev, kakor kdor premaguje samega sebe in se ves in iz vsega srca žrtvuje ljubezni do Boga in do bližnjega...? Ondile notri je velika velika knjižnica učenih

knjig, ki so mu prijateljevale in mu bistrile duha, zraven nje pa natlačeno polna lekarna umnih zdravil...

Iz samostanskega zvonika ga je pozdravil in poklical zvon, stari, ljubi znanec.

»Kam bo zdaj vse to?« je otožni menih vzdihnil in se napotil do porte. »Ubogi ljudje, kdo vam pomore v bolezn, kdo vas utolaži v stiski?«

Star, truden in ves potrť je prišel v samostansko celico, pokleknil pred Križanega in se grenko razjokal. Angel božji je prestrezal plemenite solze in jih nosil v nebesa.

XI.

Prenapek ti pravice,
o svet, delilh, pokasen:
Nerodneshu petize,
polhten'mu varshet prasen.
Martin Kuralt.

Kakor je bil obljubil, se je Trlep s Slabetom odpravil po srenjah, da bi nabrala potnino do cesarja.

»Otroci,« je naročal sinovom, »postorite, kar je treba, pa na živino pazite in ognja se varujte!«

»Brez skrbi,« so hrusti obetali, »le dobro opravita.«

»In dóma se držite, v Veliki Gaber ali kam drugam mi nikar preveč ne hodite.«

»Oče,« se je Tone domislil, »kaj ne bi bilo dobro, če bi kdo nas šel z vama?«

»Saj res,« se je Trlep nasmehnil, »pa pojdi z nama ti, da boš nosil bero.«

»E, lahko bomo nosili,« je Slabè slutil; »težko ti je kaj iztisniti iz kmeta, čeprav ve, da se puliš bolj zanj ko zase.«

»Huda, je za denar, Slabè, huda. Časi so taki, da kmet včasih še za sol nima.«

»Vem, zato bi mu rad pomagal. Če graščaka prisilimo, da odneha in lepo ravna po cesarjevi postavi, si kmet kmalu napehá, kar mu je treba.«

»Graščaka je res treba priviti, da ne bo vsega brez truda in dela grabil in vlačil le podse.«

»Kmetu to težko dopoveš. Liže se gradu, boji se ga, upirati se mu ne upa... O, kje so časi, ko je kmet še imel srce, da se je moško upiral in gradove podiral!«

»E, kmet je tačas bil mož, strada in glada, če ga ni Bog tepel s točo ali sušo, skoraj poznal ni; zdaj ga beda kroti in hromi in mu ponižuje srce in veže roke.«

»Siroščina je res velika. Kmet se duša in vleče za krajcar, mar pa mu ni božjaka.«

»Božjak, saj veš,« je Trlep ugovarjal, »je tisti denar, ki ga ob kupu ali prodaji izgovarja za cerkev.«

»Vem; ali vem tudi, da sam prebiva v zatohli, smrdljivi bajti.«

»Kako bi sicer bile naše cerkve tako lepe?«

»Saj ne rečem, da je to kar napačno. Kmet je skoporit, kadar biti ne bi smel, le to pravim.«

»Premalo ima, varčevati mora.«

»Da. A zavleci ga v krčmo, pa boš videl. Laže potegneš lačno tele izpod krave kakor njega izza mize. Po več dni se ti pijano dere, živinsko naceja in še druge napaja. Ali je to varčnost?«

»Vsi nišo taki.«

»Priložnosti jim daj, pa boš videl, da so vsi. Če kmet zajaha konja, ga sam hudič več ne ustavi.«

Kako prav je Slabè vedel, se je že vsak dan izkazovalo. Le malokdo je odvezal mošnjček, nerad spustil petico, še nerajši dvojačo.

»Ti, zdaj pa skrbi, da cesar kaj kmalu iztira graščake in tudi menihe,« mu je vsakdo naročal.

»Kaj pa so ti menihi napoti?« se je Slabè delal.

»Meniške zemlje bi rad kaj dobil, glej ga.«

»Skrbel bom,« je Slabè poredno obetal, »samo skači ne vame, če za menihi pride graščak?«

»Kaj noriš? Kakov graščak?«

»Ne vem, pa bom že vprašal cesarja.«

Ko so po večjem obrali stiško, so prišli tudi v žužemperško in soteško gosposčino.

Bera je tu bila boljša, Trlepa in Toneta je postajalo kar sram domačih srenj.

»Nikar se ne čudita,« se jima je Slabè smehljaj. »Stiškemu tlačanu še ni bilo kaj posebno hudega, zato ga tudi zdaj ne žene, da bi se pritožil. Tu pa tlačan bridko trpi, odkar mu rod pomni, in se zdaj lovi za vsako bíl, da bi se otel.«

»Saj smo res zmerom slišali, koliko krivice se mu godi.«

»O, če bi mu mogel obljubiti, da jih cesar dá pod meniško gosposčino, bi me založili, da bi lahko prišel tudi do papeža samega!«

Trlep in Tone sta molčala, sitno jima je bilo.

»Saj res,« si je Tone mislil, »zakaj neki tresoritimo pred menihi?« A že se je spomnil, kako mu je opat pestil očeta, in jih je začrtil. »S poti naj se že spravijo!« ga je grela prav trlepovska togota. »Graščaka lahko ubiješ, meniha se ti ne kaže pritekniti.«

Tam nekje ob Krki je Slabè postal in dejal:

»Pojdimo na moj dom, da se odpočijemo in da vidim, kako mi je doma.«

Njegov dom je bila čedna kmetija. Gospodinjala mu je Polona, dobrih dvajset let stara Slabetova po poli sestra.

»O, da si le že prišel!« se je obveselila brata in prijazno pozdravila z gostoma. »Valpet Globočnik vsak dan pozveduje, kje si.«

»Kaj bi pa rad?«

»Ne vem. Govoriti hoče s teboj, graščak mu je menda naročil.«

Slabè je umolknil. Zaskrbelo ga je, ali ni grad nemara že zvedel, da se odpravlja do cesarja.

»Pa Vrbičev gospod, ali kdor že je, te čaka že nekaj dni,« se je Polona smehljala. »Tamle pod hruško se valja, otodile sem mu dala menda nekaj preveč hruškovca.«

A Vrbičev gospod se je že predramil, prišel in se pohvalil, da je tisto pisanje že napravil.

V hiši, čisti in povsod čedni, Trlepova sama ni bila bolj, so seli za mizo. Vrbičev gospod jim je iz pisanja po domače pravil, kar mu je Slabè zabičeval pri Plju-skarici.

»Dobro ste zapisali vse,« je Slabè pohvalil: »zdaj pa mi napravite še pisanje, da dobom potni list.«

»Napravil sem,« se je starec nasmehnil, »saj sem vedel, da bo treba. Ná ga, stopi z njim v grad, pa bo.«

»V grad? Zakaj v grad?«

»Samo grad ti ga lahko priskrbi iz Novega mesta.«

»Tako nikoli ne pridem do cesarja, že vidim.«

»Pač, okrožni glavar v Novem mestu bi ti ga utegnil dati, če bi se branil grad.«

»Kaj res?«

»Res, res. Če po vsi sili hočeš do cesarja, le stopi do njega in mu v golt porini pest goldinarjev, pa ti da potni list.«

»Ali pa tudi ne,« je Slabè dvomil; »samo ob denar bi bil.«

»Tudi to se ti utegne nakretiti, če bi premalo goldinarjev porinil vanj.«

Mednje je bušila Polona in plašno jasknila: »Valpet!«

Slabè se je ozrl skozi okno in pokimal: res je, valpet prihaja.

»Kaj pa zdaj?« se je obrnil k možem.

»Če te kliče grad, moraš iti,« je Trlep menil.

»Priprli bi me.«

»Sto in trideset kmetov je zložilo potnino, vsi bi prišli nad grad in še sto in sto drugih — ne boj se!«

»Saj se ne bojim, le zamude ne bi maral.«

Valpet je zunaj govoril s Polono, ta je poklicala brata.

»Ali se res odpravljajš do cesarja?« ga je ta naravnost vprašal.

»Res bi bilo treba.«

»Nikar, če hočeš dobro samemu sebi!«

»Dobro hočem sebi in drugim, zato bi res moral tja,« je previdno odgovarjal.

»Slušaj me, ne nori, grdo bi se ti vtepalo.«

»Poda naj se grad, pa se podam tudi jaz.«

»Tista ženitev s Pljuskarico te tišči, vem,« je valpet obračal. »Ženi se le, grad ti tega ne brani; ali na svoj dom se oženi.«

»Meni samemu je odločati, kam in kako se oženim, taka je zdaj postava.«

»Nikar ne trmoglavi, ne rini na Dunaj, saj še do Ljubljane ne bi prišel, biriči bi te pritirali nazaj.«

Valpet je šel, Slabè se je zamislil.

V veži je za priprtimi vrati stala Polona, z njo je bil Tone in zvedel tudi po njej, kaj njenega brata posebno sili, da si prti toliko sitnosti.

»Komu pa ostane domačija, če se oženi na Pljusko?« jo je vprašal.

»Pravi, da meni.«

»In ti lepo Boga prosiš, da bi se brž oženil, kajne?«

»Da bi ostala sama? Nak!«

»Saj bi se omožila. Ali ne?«

»Kajpak, le ženina mi brž poišči,« se je hehetala.

Veseli, tihi pomenek ju je zamotil, da precej še slišala nista brata, ko je stopil v vežo.

»Kaj pa vidva?« se je začudil.

»Poslušala sva, kaj ti valpet hoče,« se je Polona hitro izmislila.

»Tako vesta nemara več ko jaz,« je dejal in stopil v sobo, kjer sta za mizo čakala Trlep in Vrbičev gospod.

Vse jima je povedal in se zarekel, da ne odneha, na Dunaj pojde, če ne zlepa, pa zgrda.

»Ko se ne moreš izmotati z muko, poskusi s kljuko,« je Vrbičev gospod svetoval. »Pisanje pošljimo po pošti, cesar ga tako bolj gotovo dobó v roke, kakor če bi z njim ti krevsal na Dunaj.«

»Bog ve, ali moreš zaupati pošti?«

»O, poštar Fedran na Hudem pri Stični je pošten mož. Še nikoli ni bilo slišati, da se je zgubilo pismo, ki mu ga je bilo odposlati.«

»Kaj pa, če bi pismo do cesarja le zadržal ali zavrgel?« je Slabeta še skrbelo.

»Cesarski človek je, ob službo bi ga dali, če bi mu kaj takega dokazali.«

»Še prej pa skušaj umediti graščaka,« je Trlep kimal. »Morda bi si zlepa dal dopovedati, ko bi videl, da vsaj pisanja sicer ne ubrani.«

Slabè se je zamislil.

»Pojdi, Trlep, malo z menoj,« je čez čas rekel, »za gospodarstvom bi rad pogledal.«

Trlep je prav razumel, da hoče Slabè na samem govoriti z njim.

»Kajne,« je ta zunaj vprašal Trlepa, »znano ti je, da bi se rad priženil na Pljusko in da me grad ne da iz gosposke?«

Trlep je pokimal.

»Grad bi me morda spustil, če bi mu iz stiške gosposke dobil gospodarja na tale svoj dom.«

Trlep je postal in ga pogledal.

»Polono si videl. Ali je zatorej, da bi ji priskrbel ženina?«

»Zakaj jaz? Za tako nevesto se jih bo trgalo sto, ko zvedo.«

»Nočem, da bi se trgali. Ti sam ji ga daj, če misliš, da ga je vredna.«

»Glej ga,« se je Trlep smehljal, »kar izberi ga, pa je, saj poznaš vse štiri.«

»Tone bi mi bil kar prav.«

»Če le tudi njej?«

»Mislim, da.«

»Kaj pa graščak? Ali mu bo prav?«

»Precej pojdem v grad in poskusim še to.«

»Le pojdi in dobro opravi,« je Trlep želel; »o najinem domenku pa še nič ne pravi ne Poloni ne Tonetu.«

Slabè se je brž preoblekel in šel v grad. Trd in odločen mu je bil korak.

XII.

Čez dva, tri očenaše je pridrobencal Matevžek.

»Gospodarja iščem, kje je?« bi bil rad hitro zvedel.

»Kaj bi mu pa rad?« je Polona vprašala. »Ali jaz ne bi smela zvedeti?«

»Če ve eden, ve sam; če vesta dva, zve pol sveta.«

»Ko poveš gospodarju, že vesta dva.«

»Ne, midva sva moža in veva sama; le če je ženska tisti drugi, zve pol sveta.«

»Pa čakaj, v grad je šel.«

Matevžek je tiho zažvižgal in se stisnil na klop za vrati.

Polona mu je prinesla kruha in mleka. Kruh je vzel, za mleko se je zahvalil, češ, po mleku ga rado črviči v trebuhu.

»Kajpak,« se je Trlep posmehnil, »Matevžek je navajen moške pijače.«

»Požirek hruškovca mu daj,« je še Vrbičev gospod pomagal, »da si prežene gliste.«

»Saj bi se mi res prilegel,« je Matevžek kakor pojemal, »ves sem potan, tako sem vil, da bi gospodar prej zvedel dobro novico.«

»Za dobro novico tudi dva požirka,« se je Polona nasmehnila in mu natočila močne pijače.

Kar je s paše ves v joku pritekel pastirček.

»Kača me je pičila,« je težko povedal.

»Kakšna pa je bila?« se je Trlep ustrašil.

»Ne vem,« se je fantiček cmeril in kazal ranico na roki, »nisem je videl.«

»Saj ga ni kača,« je Tone dvomil, »morda je bil le škorpijon.«

»Pik, tak ali tak, je treba zagovoriti,« je Polona bledela; »pa kaj, ko je mož, ki to zna, tako daleč odtod.«

»Daj mi brž še požirek,« je Matevžek poskočil; »saj znam zagovarjati jaz, samo korec čiste vode mi še pripravi.«

Matevžek je potlej fantička res prijel za roko in začel hud zagovor:

Tam stoji zlata gora, na zlati gori

je zlata miza, za zlato mizo

sam sveti Lukež sedi in besedi:

O, pridi Marija Devica in vsa sveta Trojica,

reci golazni, ki je tu pičila, naj vzame

strup spet vase —.

Premolknil je in si trikrat dihnil čez desno ramo:

Naj vzame strup vase, kakor gre ta dih
od mene proč.

Strup moraš vzeti nazaj, pa bodi kača
ali kačon, zapustiti moraš tega človeka,
da bo zdrav kakor je bil.

Bog Oče, Bog Sin, Bog Sveti Duh ...

Po teh besedah je s korcem vode trikrat oblil neznatno rano, se obrnil in tiho zmolil očenaš.

Fantičku se je vse vkup zdelo strašno imenitno, nič več se ni cmeril, le v Matevžka je strmел. Preden je spet stekel na pašnik, da bi se pohvalil med vrstniki, mu je Polona dala tisto mleko, ki ga Matevžek ni bil maral.

»Vidiš, Polona,« je ta rekel, »kako je prav, da se je prihranilo?«

»Govoriti res znaš, še zagovarjati,« ga je hvalila.
»Še požirek ti gre, kajne?«

»Potreben bi bil, strup me je obletel.«

Postal je zgovoren, o samih strupih je govoril.

»Nikar več o strupih,« ga je dražila.

»O, strup je včasih zdrav. Čebelji strup, glej, ti včasih prežene skrnino, samo zadosti ga mora biti.«

»Konja pa umori.«

»Umori, če je brez skrnine.«

»Strup je strup,« je Polono grozilo.

Tone je svetlo gledal in ji zvesto pritegoval.

»Aha, aha,« se je Polona nasmehnila, ko je pogledala skozi okno, »brat se že vrača.«

Matevžek je poskočil in stekel Slabetu naproti, da bi mu na samem povedal novico, ki jo je prinesel.

»Pljuskarica me je poslala, da ti povem tole,« je hitel: »Stiški opat je ondan v šentvidu srečal Pljuskarico in ji obljubil, da pri Sotečanu izprosi ženina za nevesto v stiški gosposčini.«

»Kaj ti je še naročila?« ga je Slabè, ves rdeč od veselja, udaril po rami.

»Da se prav kmalu kaj zglesi na Pljuski.«

»Kako si opravil?« so potlej v hiši vpraševali Slabeta, čeprav vsi niso vedeli, čemu je šel v grad.

»Ne dobro ne slabo,« je brž povedal. »Pisanje pa pošljemo, če bo še treba, nemara res kar po pošti.«

»Saj sem rekel,« je Vrbičev gospod kimal. »Bolje bo tako in bolj varno.«

Vsi so se oddehnili, najbolj pa Polona, ki se je bala za brata.

»Vina prinesi, Polona,« je rekel sestri, »veseli bomo!«

Potlej je poiskal velik srebrn denar, ga vrgel v majhen vrč, natočil vina in napil Matevžku:

»Pij, Matevžek, obveseli me, izpij!«

Matevžek je izpil do dna in pogledal Slabeta.

»Srebrnik je tvoj, Matevžek, le vzemi ga.«

Iz velikega vrča so potlej pili vsi in so bili prav veseli, najbolj pa Matevžek, ki je zapel:

»Ta stara po hiši, ta mlada za njo,
ta stara s kosmato, ta mlada z goló
pometa metló prav lepó — ho-ho-ho.«

Preden sta se Trlep in Tone odpravila domov, je Slabè povedal Trlepu, kakovo novico je Matevžek prinesel.

»Tudi jaz sem graščaka privil, ali bi mi še branil proč, če bi se Tone priženil na moj dom,« je pravil. »Sprva je le režal vame, počasi se je unesel, češ da si še premisli. O, če zdaj pritisne še opat, odneha graščak, bi dejal.«

»Opat mi je nekaj gorak, še nalašč bi nagajal, če bi zvedel za najin domenek.«

»Beži, beži! Tak gospod, pa bi kakor tresorit tlačan kuhal jezo in srečo podiral bližnjemu?«

XIII.

Odkar sta oče in Tone odšla s Slabetom, je Franceta strašno mikalo, da bi stekel v Stično in Neži povedal, kaj je opat rekel. Naposled ga je zmoglo, kar bušil je pred Nežo.

»Tako in tako,« ji je ves vroč pripovedoval, »zdaj, Nežek, ni nobene zavire več, kadar hočeš, pa prideva z očetom snubit.«

Neža je molčala, nobenega veselja ni kazala.

»Kaj se kujaš, ka-li?« ga je grelo. »Pa ne, da te je opat vendar pretental z Nograškim?« so mu gorele oči.

»Ne vem, kako bi ti rekla...,« je umikala pogled in se držala kakor klešče.

»Kar povej pa grem in ga zadavim!«

»Le, če veš, da ti ga je za kaj,« se je po sili smejala.

»Nekaj vendar je. Zakaj mi ne poveš?«

»No, tista... saj veš... tista sramota tvojega očeta naj se prej nekoliko pozabi...«

Srce mu je zastalo, roke so mu omahnile, še ziniti ni mogel nobene, tako ga je udarilo.

»Kako si upaš tako misliti in govoriti o mojem očetu?« je naposled hripavo vprašal.

»Vsa Stična bi se zgledovala, če bi takega očeta sin že zdaj prišel v našo pošteno hišo,« je neusmiljeno pridala.

»Kaj?!« je zrojil. »Moj oče so mož, med meniškimi podrepniki ni nobenega takega, in vse stiške svetopetnice niste vredne, da bi s svojim grdim jezikom pobrisale klop, kamor sedejo!«

»Za pet ran božjih, Francè...,« se je ustrašila.

»In Boga zahvali, da si ženska!« je škrtal z zobmi.
 »Če bi bila moški, bi te zdrobil v sončni prah!«

Še je hotel nekaj reči, pa je le togotno s peto udaril ob tla, se obrnil in naglo odšel. —

Kakor je bil hud in trd pred Nežo, tako je bil potrt in žalosten, ko se je vrnil domov. Hudo mu je bilo, rad je imel Nežo.

»Kaj neki bodo rekli oče?« ga je skrbelo. »Ali se nisem prenaglil?«

Težko je čakal, da bi se oče in Tone že vrnila domov.

Bratoma ni nič povedal, kakovih mu je bilo slišati pri Neži, prehuda sta, v Stično bi odlomastila in storila kaj prav nerodnega.

A ko sta se oče in Tone vrnila, ni očetu zamolčal nobene Nežine besede in se zarekel, da med stiški dekleti ne bo več iskal neveste.

Trlep ga je, zdaj blede zdaj rdeč, molče poslušal.

»Moško si storil, kar si storil,« je čez čas tiho rekel in skril solzo, ki mu je drsela po licu. »In prav lepo si se pognal zame.«

Franceta je oblilo neizrečensko veselje. Če bi bil cesar sam stopil predenj in mu v last dal kmetijo najlepše graščine, ne bi bil občutil večje sreče, tako ga je genila očetna pohvala.

»Pa vendar si bil skoraj krivičen do Neže,« je Trlep potlej primeknil. »Veš, mlada je in še neumna, iz svojega ni rekla, kar je rekla, naščuvali so jo.«

»Kaj naj bi bil molčal —?«

»Zlepa bi ji bil dopovedal, naj ne posluša grdih jezikov. Stopi do nje in ji povej, da ji vsaj jaz prav nič ne zamerim.«

»Še videti je nočem več!« se je upiral.

»No, no, saj ne misliš tako kakor govoriš. Zaletel je vsak mlad človek. Prej ko se zbogata, bolje bo za oba.«

Francè je molčal in gledal v tla. Ali je res bil pre-vihrav?

»A zdaj mi ne pobešaj glave — Trlepov si! In počakaj. Vem, da ji je že žal tistih neumnih besedi, kmalu bo dala glas o sebi, če ji je kaj do tebe.«

XIV.

Trlep je vedel prav. Neži je res bilo hudo, ker Franceta ni bilo več blizu. Z objokanimi očmi je poniglavila okoli doma in se bridko kesala, da ga je tako grdo odgnala.

»Kaj ti je, Neža?« se je Poberè plašil. Ljubil jo je, kakor le osamel oče ljubi svojega edinega otroka, vse na svetu bi bil rad storil zanjo.

»E, nič — kar tako,« se je umikala.

»Vedeti moram, povej!« je moža peklo. »Komu bi se zaupala, če meni ne?«

Neža je zagnala glasan jok in med ihtečim johotom razodela, kako nespametno je govorila s Francetom.

»In je šel in ga nikoli več ne bo!« je spet zajohotala.

»E, kaj!« je pomirjen odmahnil z roko. »Še bolj prav. Saj tudi pater opat ne bi rad videl te zveze.«

»Kaj patru opatu mar, koga jemljem jaz?« je kričala. »Ali mi je oče on?«

»Opat je, naš gospodar je.«

»Ni mi ga treba ob možitvi, saj imam vaš.«

»Neumna ne bodi, manjkalo se ti še bo ženinov!«

»Nikogar ne maram, samo Franceta bi rada, pa me je zavrzel.«

Poberè je molčal, Neža se je naslonila obenj in jokala, jokala. Ni vedel, kaj bi še rekel, hči se mu je močno smilila. V mislih je klel opravljljive jezike, ki zdrahe delajo med ljudmi in objedajo, kar jim ni nič mar.

»Meni, oče, ni več živeti, tako mi je hudo,« je hlipala.

»Otrok neumni! Potrpi, saj še ni vseh dni konec. Kmalu se spravita, če kaj drugega ni vmes.«

Neža se je nekoliko pomirila, on pa je skočil k opatu po svet in pomoč.

Nad samostanom ga je prestregla Krtuca.

»Kaj se ti mara, Poberè,« se je hripavo režala s praznimi čeljustmi, »glej ga, pametno hčer imaš, prebito je otodile zapodila tistega Trlepovega prihajača.«

»Ali ti je kaj storil, da ga ne pustiš na miru?« je revsknil vanjo.

»I, meni nič, Neži bi bil pa rad, anti iz hiše je take.«

»Le stoj, baba opravljiva, ti že Trlep izpuli strupeni jezik, če ti ga Francè ne bo!«

»Jehata... ne bodi no!« se je ustrašila. »Kaj pa sem rekla takega?«

Poberè je ni več poslušal, kar urno se je spustil po rebri in pozvonil na porti.

Opat ga je ves začuden poslušal in zmajeval z glavo. Prav na dnu srca je čutil, da je tudi on sam kriv te razprtije. Še nikomur ni nalašč delal krivice, zaradi tiste France pa je nemara le preveč črnil Trlepovo hišo. Zlo, kolikor ga je kriv, je treba popraviti.

»Kaj bi torej za zeta maral Franceta?«

»Maral ali ne maral: dekle ga hoče. Še zboli mi, če se ta zdraha kako ne ugladi. Pomagajte, pater opat, lepo vas prosim.«

»Pojdi domov,« je opat pokimal, »pomiri Nežo, precej pošljem po Trlepa in Franceta.«

Samostanski sèl je res še tisti dan prisopihal v Mali Gaber.

»Pater opat veli, da bi precej s Francetom prišel v Stično,« je povedal Trlepu.

Trlep ga je brezasto pogledal, odvrnil mu ni nobene.

»Ali me nisi razumel, ka-li?« se je sèl čudil.

»Sem, vendar ne pojdem. Pater opat se je sèm že v četrter vozil, pa naj se še zdaj, če mi ondan ni povedal vsega.«

Sèl je opatu povedal vse po besedi.

»Očiten upor!« se je ta ustrašil.

»Je,« se je prior smehljal. »Ljudje čutijo novi čas.«

Opat je vzdihnil in šel v kapelico. A drugi dan je spet slà poslal v Mali Gaber.

»Morata v Stično, pater opat hoče!« je sèl pritiskal.

Trlep in Francè sta se spogledala; zaslutila sta, kaj bi utegnilo biti, vendar sta molčala oba.

»Kaj pravite, oče,« se je Francè mečil, »ali bi le šla?«

»Če hočeš, pa pojdiva! Saj res, človek se vendar ne more upirati opatu.«

In sta šla, oba molče, a z istimi mislimi.

Spotoma so Trlepa obletovale še druge, hujše misli. Kaj ni tudi on sam skalil sinove sreče? Saj si še nikoli, kar se pomniti da, nihče ni jezika brusil ob dobro ime

Trlepove hiše. Zdaj pa? Prav on, povsod imenitni Trlep, s svojim nerodnim grehom daje v jezike čisti glas čislane domačije in pošteno mladost svojih pridnih sinov...

»Res je,« ga je peklo, »pater opat je menil prav... Neumno sem živel, grdo zablodil, obenem se pa prevzetno rebril, češ da sem brez greha.«

A že se je spomnil velike ljubezni do punčke, svoje edine hčerke, in se v mislih smehljal pametnim sinovom, ki tako ljubijo nedolžno sestrico, pa ga je minil ves kes. Le jeza na opravljive ljudi, ki radi brskajo po smetišču tujih grehov, ga je grabila bolj in bolj, da je že ves hud prišel v Stično.

»Hudo je s Trlepi,« ju je opat nekoliko pokaral. »Trdi ste, trdi.«

Trlep je hotel revskniti, pa se je vendar premagal. Tudi Francè je zardel, tako ga je tiščala bodeča beseda, da bi jo zabrusil.

»Posebno trd si ti, Francè. Če si se že skujal, bi bil to lepše povedal Neži, da reva ne bi zdaj od žalosti medlela in norela.«

Trlep je debelo gledal. »Aha,« si je mislil, »táko torej je vreme?« Spravljiva misel mu je gladila obraz.

»Ali pa je tudi povedala, kako mi je žalila očeta?« je Francè odgovoril po kratkem molku.

»Pač, je,« ga je opat mirno pogledal, »in da ji je tega hudo žal.«

Francè je zardel in pobesil glavo. Jezen je bil, a hudo hudo mu je bilo za Nežo, ni in ni si je mogel izpuliti iz srca.

»Tjale stopi za trenutek,« ga je opat rinil v stransko sobo.

Potlej je opat dejal Trlepu:

»Ondan sem ti rekel, da se ne bom upiral Francetovi ženitvi z Nežo. Kako misliš zdaj? Ali morda razdiraš ti sam?«

»Ne razdiram, le Francè ne more pozabiti tistih Nežinih besedi.«

»Najsi so, kakršne so, take vendar niso, da jih človek ne bi mogel krščansko odpustiti.«

»Jaz, pater opat, sem jih precej odpustil.«

»Reci besedo še fantu, slušal te bo.«

»Ne morem ga siliti v nič, on se ženi, ne jaz.«

»Neža se mi smili, vsa je mrtva nanj. Pomagaj, da se zbogata.«

»Pomorem, če pomorete meni vi,« se je Trlep urno spomnil.

Opat ga je vprašuje pogledal. In Trlep mu je povedal, kaj sta se s Slabetom domenila.

»Pregovorite graščaka, da odneha Slabetu in da se moj Tone priženi na Slabetovino, pa vam obljubim, da se kujavca spet zbogata.«

Opat se je spomnil, kaj je obljubil Pljuskarici, in je rad pritegnil.

»Naj vsaj mladim ostanem v lepem spominu,« je potlej priorju pravil o sitni homatiji.

»Dolgo menda res ne bomo več tu,« je prior skoraj veselo rekel in omenil, da bi drugi dan rad šel v Ljubljano. »Zvedeti je treba, kdaj nas poženo.«

Opat je trudno odmahnil z rokó in šel v kapelo, da bi molil.

XV.

V Ljubljani je Blaž Kumerdej, učen slovničar in nadzornik vseh deželniš šol, drugi dan imel vasovalce. Za veliko mizo, polno knjig in papirjev, so naposled z njim še sedeli Anton Linhart, Martin Kuralt in stiški prior Ignacij Fabiani.

Kumerdej se je nemirno presedal, zdaj pa zdaj skočil v stransko sobo in se vselej vrnil še bolj nemiren.

»Kako je ženi?« se je Linhart zanimal. »Pa ne, da bi že bilo? Nemara ji je kar tako le nekoliko slabo?«

»Ne vem,« je Kumerdej pobešal oči, »ure se ji še ne iztekajo, a babica je le že pri njej. Skrbi me.«

»V Rim ni daleč,« se je Kuralt smehljal; »dlje je iz Rima.«

»Da bi le srečno minilo in da bi bil sinček, pa bo vesela tudi ona,« je Kumerdej zardel.

»Krstil bi kar pater prior, midva bi bila pa za botra,« se je Kuralt še dalje šalil in že kimal Linhartu: »Kaj pa ti motoviliš? Ali se ti nevesta kuja, da še ne skočiš v ozke ojnice svetega zakona?«

»O, Linhart menda še ne bo svatoval tako kmalu,« se je tudi Kumerdej smehljal; »preveč pesmi še piše srečni ženin, kaj drugega pa nič več ne.«

»Delo res nekaj zanemarjam,« se je Linhart branil. »Plazim se — drugi letajo, a sem srečen, ker mi dekle, tako dobro in čisto, plete venec ljubezni.«

»Kajne,« se je Kuralt poredno tipal na čelu, »včasih te boli glava?«

»Kar reci, da sem nekoliko zmešan, saj mi marsikdo pravi tako; tudi jaz sam ne mislim drugače. Misli, da mi je z obema nogama stopiti v življenje, se ne morem navaditi tako kakor bi rad; preveč Stične se me še drži...«

Kuralt ga je molče in plašno gledal.

»Pa le pustite mi zbeganost in ljubezen,« je Linhart nadaljeval, »saj me prav to oboje kuje in kali za veliko, lepo življenje.«

»Da, da,« je Kumerdej gladil, »nevestica ti je res prav čudovito dekle. Le kako je tako lepa, čista cvetka mogla zrasti v tem grdem, sprijenem času?«

»Najlepše bili poganjajo ondod, koder se raztresa gnoj,« je Linhart tiho dejal in se smehljaj.

Zunaj se je pooblačilo in stemnilo, v oblačju nad mestom je vrelo in bobnelo.

»Kako pa v Stični, pater prior?« je Linhart glasno vprašal, da bi drugam zaredal pogovor. »Ali kdo še kaj grmi zoper mene?«

»Kaj bi grmel?« se je prior umikal. »Saj veste, samostan vse pozabi, vse odpusti; le tega, da ste venkaj izmamili tudi gospoda Kuralta, vam še ni odpustil.«

»Pater prior, čakajte no,« se je Kuralt smejal, »prijatelj Linhart se bržkone skuja nevesti in spet zleze v kuto; Stične, saj ste slišali, kar pozabiti ne more.«

»Kaj pa vi?«

»Jaz, hm, jaz sem drugačne vrste ptič: Stično sem pozabil vso prav do dna, nič je ne pogrešam, še sanja se mi nikoli nič ne o nji.«

»Tistega, da bi se vračal, ne mislim,« je Linhart v zadregi odgovarjal prijetljevi bodici, »res je vendar, da sem se v Stični dosti naučil: drugje se ne bi bil mogel.«

»Čemu si torej uskočil, knjigobrbec?«

»Pretesno mi je bilo, svoboda me je mikala,« je Linhart preprosto povedal. »Kaj sem zdaj svoboden? O, zdaj sem državni hlapec, zaprisežen, nameščen in pri vezan v pusti pisarni.«

»Zakaj si zvabil še Kuralta za seboj?« se je Kumerdej smehljal.

»Ker sem vedel, da ni za življenje v celici in da bi s svojim velikim znanjem bolj koristil svetu, če bi živel med njim.«

Kuralt, ki se je do zdaj smehljal, je pobesil oči; roka, ležeča na mizi, se mu je vznemirila in nerodno premaknila knjigo.

»V Stični grmi zdaj zoper nas vse,« je prior povzema. »Dobili smo glas, da nam bo zdaj zdaj iti proč. Kaj se vama mara, da sta si pot ubrala sama!«

»Krivica se godi temu samostanu,« je Linhart zmajeval z glavo. »Stična je v vseh časih zvesto služila cesarju in na vso moč skrbela za napredek dežele.«

»A rajnki škof Herberštajn je cesarju sporočil, da je stiški samostan nepotreben in da ovira ljudski napredek,« je Kumerdej izdajal uradno skrivnost.

»Vem, noroglav zaletel je bil in lesen janzenist. In brez olike tudi. Saj še pomnite, kako je prèdlansko leto sprejemal papeža. Še zvoniti mu ni dal! Če pa sam pride kam, morajo zvonovi peti, dokler je tam.«

»Škof je pa le bil,« je prior krotko ugovarjal. »In pace locus eius et habitatio eius in Sion — telo naj mu v miru počiva, duša pa v nebesih prebiva.«

»Škof sem, škof tja: Stično je hotel spraviti podse, njeni dohodki so ga mikali.«

»Obogatel ne bi bil, kakor tudi cesarski ne bodo,« se je prior posmehtil.

»Opat se mi smili,« je Kumerdej obračal pogovor; »dober, učen človek je in kaj pameten.«

»Pa so ga le bili grdo zatožili rajnki cesarici Mariji Tereziji.«

Ob teh besedah je prior pobesil oči in zardel.

»Cesarica je bila zadosti pametna, da ni verjela in da je precej ukazala deželnemu glavarju grofu Turjaškemu, naj preišče tisto grdobijo. Resnica se je izkazala, opat je bil čisto nedolžen, le opravljalci so jih dobili po nosu.«

»In cesarica ga je posihmal čislala še bolj.«

»Posebno, odkar ji je naš Kumerdej sporočil, kako sta mu onat in vi, pater prior, pomagala ustanavljati ljudske šole.«

»To je res,« je Kumerdej kimal, »povsod so mi župniki nagajali, češ, šol ni treba, po njih da bi nastale same zmede, še sveto pismo da bi ljudje začeli brati, so se izgovarjali, že tako da je med ljudmi dosti in preveč tistih Trubarjevih in Dalmatinovih knjig.«

»Branje svetega pisma res ne osrečuje človeka,« se je Linhart vteknil.

»Le Stična je gledala prav in mi res močno pomagala. Stiški samostan je veliko dobrega storil za šole.«

»Škoda, premalo so stiški menihi pisali.«

»S protestantskimi pisatelji iz šestnajstega stoletja se res ne morejo primerjati, pisali so vendar precej in tudi prevajali v slovenski jezik, več kakor vsi drugi samostani po naših krajih vkup.«

»Huda je cesarjeva metla, komaj da se je ubranijo.«

»Opat Taufferer je med plemiškimi duhovni velika in lepa izjema. Prav res se mi smilijo šole, ki z njim zgubodo velikega prijatelja,« je Kumerdej spet mislil na šole.

»Da, plemiči so in so skoraj zmerom bili slabi duhovni in krivi vseh homatij in prekucij v Cerkvi; oblastno in ničemnurno so se rvali le za posvetno, vse duhovno je ob njih hiralo.«

»Prazno je ljubiti, kar mine naglo kakor blisk, ne pa hiteti tja, kjer čaka večno življenje,« je prior šepetal iz Kempčana.

»Če krščanstvo še ni prišlo na nič, je zasluga svetnikov, ki so, kakor prvi kristjani, živeli ubožno in čednostno; tako so ga utrjevali, da ga malopridnost velikih in malih, cerkvenih in svetnih, ni izpodnesla.«

Premolknili so. Nad mestom je vršala nevihta, grmelo je in treskalo, šipe v oknih so šklepetale.

»Kako neki je pri vladi zapisan sedanji škof Brigido?« je Kuralt pretrgal molk.

»Dobro, prav dobro,« se je Linhart smehljal, »saj na ves glas hvali nove cesarske postave in je bolj cesarski ko cesar sam.«

»Tudi Brigidu se delajo skomine po dohodkih vašega samostana,« je Kumerdej kimal priorju. »Če bo po njegovem, odzvoni vaši lepi Stični prav v kratkem.«

Prior je debelo zastrmel. »Še danes stopim v škofijsko pisarnico,« se je spogledal s skrito mislijo.

»Ono leto,« se je Kumerdej spet obrnil vanj, »smo vas predlagali za profesorja poetike — pesništva na ljubljanski gimnaziji, pa je rajnki škof Herberštajn preprečil imenovanje. Kazalo bi spet poskusiti, sedanji škof se morda ne bi upiral.«

»Nič več mi ni do te službe,« je prior odmajeval. »V duhovski službi bi rad ostal, najsi tudi razpustijo naš red. Rad imam svoj poklic, le v njem pričakujem prave sreče. Prazno se je poganjati za častmi in se visoko povzdigovati.«

»Navada je navada,« se je Kuralt, učen, a nekoliko vihrav mož, nerodno pošalil. »Tlačanka je pestovala tele in ga je še hotela, ko je zraslo do vola.«

Kumerdej ga je resno in karajoče pogledal, a priorja pohvalil:

»Vaša misel se mi zdi prav moška. Misel je kakor čednostna ženska, podati se ji človek mora popolnoma, če hoče, da je je vreden; in ji biti zvest. V tem je velika sreča.«

»Ko ga ideja prevzame vsega, spozna njeno moč in lepoto,« je Linhart pritegoval.

»Včasih misliš, da se ti sreča smehlja, pa se ti le smeje,« je Kuralt vedel svojo. »Kdor sanja o bodočnosti, utegne prespati sedanjost.«

»Čas, ki v njem živimo, je poln zmed,« je Kumerdej govoril. »Človek res ne ve, kaj bo jutri. Kdor sedi, naj pazi, da ne pade; a kdor še ne sedi, naj si sedež brž ko brž priskrbi.«

»Vse negotovosti so krive tele reforme — novotarije,« je Kuralt godrnjal. »In prav nič mi niso všeč. Preveč so po enem kopitu vse, premalo jim je do pravičnosti in premalo spoštujejo osebno ali podedovano lastnino.«

»To je maslo iluminatov — prosvetljencev...«

»... ki so jih na Bavarskem že preklicali, češ, nevarni so ljudem in državi.«

»Dosti prida jih ni, nauke širijo res kaj čudne.«

»Človeških pravic po njihovem ni in močna da je le tista oblast, ki se je bojijo vsi.«

»Dunajski kardinal Hercan, iluminat, je zli duh. Cesarju se liže in prikupuje, najsi ta počenja še take nerodnosti.«

»Res je, takle iluminat ni zmerom dober svetovalec; cesarja ne modri, marveč ga le slepi.«

»Prav taki so framasoni — prostožidarji, ta skrivnostna rovarska družba,« je prior pritegoval. »Tudi ti so se pririnili do cesarja, da bi ga motili z učenostjo in brezbožnostjo. A svet in pravičen ni, kdor učeno govori; le krepostno in pošteno življenje naredi človeka, da je ljub Bogu.«

»Drug drugega so vredni. Ne maram jih, ker se skrivajo in — da tako rečem — tla izpodkopujejo pod človekom,« mu je Kumerdej pritegnil.

»Framasoni kažejo le majhen del svojih namer. Tako marsikdo vidi v tej skrivnostni družbi zgolj dobrodelno ali zabavno nalogo.«

»Z iluminati ni nič drugače, le da ti čisto zares hočejo pomesti srednjeveške ostanke, ki se trdoživo še nočejo umekniti.«

»Da, posebno gorki so samostanom.«

»Ker se samostani nočejo ali ne morejo uravnati po volji novega časa.«

»Če ne bi imeli starih navad in če bi opustili častitljiva izročila, ne bi več bili, kar so: hiša miru in učenosti, molitve in dobrote.«

»Da, novi čas naj bi le drugod iskal spotik, dosti bi jih našel in bolj škodljivih in krivičnih.«

»Taka spotika je graščinsko gospodarstvo s tlačani.«

»Graščine so res anahronizem — zoper čas. Cesar lepo ukaže, da kmetje niso več sužnji svoji gosposki in da smejo lastninsko razpolagati s seboj in z zemljo, ki jo obdelujejo, a graščaki se branijo, zametajo postavo in kmeta še dalje dero s samovoljnimi davščinami in s preveliko mero ob desetini.«

»To je res ostanek srednjega veka — čast in slava cesarju, da se ga je tudi spomnil!«

»Je, a iluminati in framasoni ga ne vidijo, večja spotika jim je vernost ljudstva. To hočejo zatreti in menijo, da se potlej odpre raj na zemlji.«

»Nikar ne mislite, da jih vodi ljubezen do ljudstva ali skrb za njegovo boljše življenje; le za oblast jim je, za čast in za mogočnost lastne osebe.«

»V zgodovini vendarle nastajajo dobe, ko se človeštvo hoče preroditi in si preurediti življenje.«

»Že. V Nemčiji, glejte, so z Lutrom hoteli odpraviti cerkvene zmede in povzdigniti krščanstvo, pa so s cerkveno prekucijo ubili le avtoriteto — veljavnost oblasti in osebnosti. Cerkvene zmede so se povečale in še bolj spridile.«

»Take homatije nastajajo iz same prevzetije,« je Linhart kimal, »in človeka podpihujejo, naj ne priznava svoje nevednosti.«

»Ne priznava, ker veruje, česar ovreči ne more,« je Kuralt pribelil.

»Ne verjamem, da bi nam nove postave okrajšale pot do večjega napredka,« je Kumerdej dvomil. »Šol nam dajte, dosti šol, vsaka župnija bi jih morala imeti po več, pa boste videli, kako hitro vstane naše ljudstvo in koliko dobrih in poštenih vodnikov si zredi.«

»Hudo je, da gimnazija v Novem mestu hira bolj in bolj.«

»Krivi so Novomeščani sami. Mestni svet misli, da je gimnazija le krava, ki naj mu jo pasejo menihi frančiškovi, molzel bi jo pa že on sam.«

»Dijakov je res zmeraj manj.«

»To se že še popravi; premalo pa je šol po deželi. Duhovni se upirajo šolam in ljudi plašijo z večnim pogubljenjem, ki si ga nakoplje, kdor hodi v šolo.«

»Bojijo se pač nove šole, ki bi utegnili širiti kakove krive nauke. Novomeški dekan in prošt Jebačin pravi, da je šola nepotrebna in ljudstvu samo škodljiva.«

»Sedanji čas, kakor je vrtoglav, je nemara res le huda priprava za veliko dobo.«

»Je. Academia operosorum — družba znanosti, ki se je skoraj po šestdesetletnem spanju spet predramila, preorje ledino za plemenito rašč naše večje prosvete.«

»Ko bi le cokel ne bilo v njej! Njen predsednik Gušič bi rad vse ponemčil v imenu nove prosvete, še nekateri drugi pa mislijo, da je prava prosveta le v podiranju samostanov.«

»Vsak veliki čas najde tudi majhne ljudi. Akademija je za nas vendarle velika sreča. Koliko imenitnega je storila že pred sto leti! Vse najlepše stavbe v našem mestu so iz tiste dobe.«

»Da, prenovljeni škofijski dvorec z arkadami — obokanimi hodniki na dvorišču, stolnica, nunska, šent-

petrska in križanska cerkev, semenišče z velikani ob vratih in znamenje presvete Trojice, a tudi cerkev na Šmarni gori in na Dobrovi.«

»In koliko knjig so tačas zbrali in napisali!«

»A kaj v akademiji počnete zdaj, o Ljubljanci zaspenci?« se je Kuralt vtikal v živi pogovor med Kumerdejem in Linhartom.

»Saj veš, kako je. Vsako stvar, ki jo pripraviš za tisk, ti prej prevoha cenzura dunajskih — iluminatov. Naše slovstvo ne more pognati pravih kali, cenzura ga duši.«

»Bojujmo se,« se je Kuralt vnemal, »ne odnehajmo, pa zmagamo!«

»Tale naš Kumerdej,« mu je Linhart kimal, »je spisal veliko slovnico slovenskega jezika, pa si je ne upa izročiti cenzuri na Dunaju, ker ve, da je nikoli več ne bi videl. On in Japelj se zdaj ubadata s prevajanjem svetega pisma in ne vesta, ali bo smelo kdaj iziti.«

»Delajmo vendarle,« je Kumerdej dejal. »Svoboda se bliža, za nami pridejo, ki trdemu mraku ukrešejo veliko luč.«

»A že ti, ki živijo zdaj, bi mu jo morali!« je Kuralt gorel. »Naša dežela je dala že dosti umnih mož — za tujino. Menda je res prav zakleto, da se vsi potujčijo, ko se izšolajo.«

Prior se je spomnil, da je opat prav tako jadikoval, ker ga ni nikogar nikjer, da bi likal ljudski jezik in knjige pisal v domačem jeziku.

»Odtujiujejo se, ker se tudi po srcu pulijo iz slovenske zemlje in ker so lačni blaga in slave,« je Linhart otožno pritegoval.

»Zmerom ni tako,« je Kumerdej ugovarjal. »Ti in Kuralt se ne pulita iz domače zemlje, še sta naša.«

»Tudi pater Marko Pohlin si dosti prizadeva v slovenskem jeziku,« je prior primikal.

»Res, vsa čast mu, priden je, dosti pove, a dela se, kakor da tudi ve vse.«

»Zdaj ti piše zgodovino naše dežele od ustvarjenja sveta do današnjih dni.«

»A meni se zdi, da ga je premalo za tako delo, znanje mu je premajhno.«

»Začeti je treba,« je Kuralt menil. »Kje je tisti, ki zna več?«

»Platon, grški modrijan, je vse znanje imenoval spominjanje, ker iz človeka prihaja spet le človek, kakršen je.«

»O, meni je oče Marko kar všeč,« je Kumerdej dejal. »Prvi je med nami bil on, ki se je z veliko ljubeznijo oglasil za pravice slovenskega jezika, češ, čemu ne pišemo za slovensko ljudstvo, marveč zmerom le za Nemce in Latince?«

»Modro, pametno je rekel,« so se Linhartu oči svetile v novi, veliki misli; »dobro si jo zapomnim.«

»Vem,« ga je Kuralt potepljal na rami, »tudi tvoja dela udarijo pečat tej dobi.«

»Nikar, Martine,« se je Linhart skromno pobranil, »več ko meni je Bog dal daru tebi, le zametaj ga nikar ne.«

»Ko bi mi dal vsaj tudi milost miru, pa bi z darom, če ga res kaj je, ravnal kakor tisti pridni svetopisemski hlapec s talenti.«

Pogovor se je krhal, v okna so se obračale oči. Nevihta je minevala, veselo sonce se je vlivalo med prijatelje. Pred hišo je na ulicah žvižgal paglavec in z bosimi nogami repeškal po rjavih kalužah.

Prior se je spomnil svoje namere in urno odšel.

»Ta uskoči, še preden cesarjeva roka pade po Stični,« je Kuralt spet naravnost povedal svojo misel.

»Da,« je Linhart kimal, »čeprav je pobožen.«

»A za župnika kam v hribe ne pojde, poznam ga.«

»Škoda bi ga bilo, učen je,« je Kumerdej menil.

»In vendar ga mrzim,« je Linhart povedal. »Rajniki cesarici je tudi prav on tako grdo očrnil stiškega opata. In stavil bi ne vem kaj, da še zdaj kovari zoper samostan.«

Prior je medtem prihitel v Stiški dvorec na Starem trgu in brž napisal, kar ga je tiščalo. Pisanje je potlej zvil in odnesel v škofijsko pisarnico.

»Da bi vas odvezali redovnih obljub?« so se mu tam čudili. »Saj veste, da tega ne moremo mi in ne smemo.«

Pokaral ga vendar nihče ni, da zvitorepi za opatovim hrbtom; še prijazni so bili z njim in pozvedovali, koliko kaj vrže na leto stiška gosposčina.

»Torej je le res, tudi tem se delajo skomine po Stični!« je vedel.

Ves odločen se je zadrevil v gubernij — v dvorec deželne vlade.

»Redovne obljube naj vas nič ne skrbijo,« so ga tu mirili. »Novi čas že še stori svoje, nič vas ne bodo ovirale.«

»Premlad sem bil, ko sem jih zavezal,« se je kakor opravičeval, »sedanji prosvetljeni čas mi daje drugačnih misli.«

»A kaj poreče pater opat?«

»Mračnjak je,« je privzdignil ramo, »upira se vsem novim cesarjevim postavam.«

Vladni gospodje so ga še spraševali, si vse lepo zapisali in mu obljubili:

»Cesarsko službo vam naklonimo, le pripravite se, kmalu vas pokličemo.«

Prior se je drugi dan vesele volje vračal v Stično in si slikal lepo življenje, ki ga čaka v veliki svobodi.

Tlačani so s polja spravljali strn, a mudilo se jim ni, malomarno so delali in dosti postavali. Grajskega priganjača ni bilo nikjer nobenega, kakor da se grad že boji tlačanov.

»Aha, zbistrili so se, nočejo delati,« jih je veselo gledal; »saj res ne vedo, koliko pridelka jim pobere grad, koliko ga spravijo sami.«

Vso pot ga je vendarle grizla misel, zakaj cesarski niso z graščaki tako odločni kakor so s samostani. Koliko hitreje bi se izpolnjevale cesarjeve nove postave.

Izza ovinka se je svetilo belo zidovje stiškega samostana. Prior je umikal oči, vest ga je pekla, kakor izdajavec se mu je potuljeno bližal.

XVI.

Pater opat je ves ta čas poniglavlil. Velike skrbi za usodo samostana mu niso dale miru ne podnevi ne ponoči. A najhuje ga je tiščala zavest, da je v tej veliki sili sam, skoraj sam; saj so le prav stari menihi še zvesti, srce drugih pa že kar očitno hrepeni iz tihe samostanske celice.

»Svet se izvežuje iz starega v novo,« je mislil sam vase; »tudi samostanci se z vsem poželkom ženó za blodnimi nauki novega časa.«

Hudo mu je, da bi se jokal.

In v tiste najhujše dneve je Poberè vèn in vèn rinil za opatom.

»Ali ne bo nič, pater opat?« je plahi, slepo v hčer zagledani oče mencal. »Če se Francè prav kmalu ne zglesi, se Neži še zmeša. Pa saj nemara se ji je že. Kar kuha, se ji rado pripali ali prikuha, jedi pa ali ne soli ali jih presoli. Hiša, glejte, se mi kar v nič zdrobi, če se hči brž brž ne omoži.«

»Potrpita, ali pa tudi sama kaj storita, da Franceta pomirita.«

»O, tisto pa ne! Ne jaz ne ona se nikoli tako ne ponižava!«

»Le jaz naj se, kajne?«

Pa res, dosti se je že poniževal topoglavim tlačanom in samogoltnim graščakom. Hudo je z Gabrovci, še huje s Stičani, prav sitno z graščaki, kadar se mu je z njimi puliti za pravice tlačanov... Gabrovci so samoglavi in občutljivi, Stičani domišljavi in opravljeni, vsi vkup pa trdi in grdi, čisto nekrščanski in brez vsake umske vzgoje... Bogve, ali jih nova šola kaj umedi in pre naredi...? Prizadevanje stiškega samostana sto in sto let, kaže, je bilo kakor zaman. Ali se jih zato ni prijel noben nauk, ker je tudi samostan bil grajska gosposka z desetino in s tlako? In so se mu tlačani vsa stoletja le hinavsko lizali in pritajevali, da bi več milosti in dobrot uživali...? Oh, če je tako, je skoraj prav, da se samostan opusti in svetu tu okoli drugi gospodar priskrbi...

Pa komaj se je zavedel teh pravičnih misli, že ga je zbolelo srce:

»Ubogi ljudje, kako boste brez dobrotnika in zavetnika, ki ste ga bili dosihmal navajeni?«

Volneje je mislil o Stičanih in Gabrovcih, o Poberetu in Trlepu. Mladima dvema je treba pomagati, da se z bogata in vzameta. Ali bo mogoče? Trlep le molči in brezasto gleda izpod klobuka, njegovi fantje od togote puhajo, Francè sam pa se kar skriva in še zmerom kuha jezo na Nežo.

XVII.

Francè se je res umikal, pa le, da bi skrival svojo veliko stisko.

»Kaj počenja Neža?« ga je ujedalo. »Zakaj po nikomur ne da glasu o sebi?« je vrtal pozabljivši, da se ji tudi sam ni več bližal. »Pa ne, da bi si bil Nograški že ugladil pot do nje?« je kar ječal od obupa in togote.

»Oče,« se je naposled umečil, »ali ne bi le stopili do patra opata? Skrbi me, zakaj ni iz Stične nobenega glasu.«

»Trlepi ne brusijo radi tujega praga!« se je oče uprl. »Le potrpi, pater opat ve, kje je Mali Gaber. Ko spet pride, se mu ne umikaj, če te tista opravljiva Poberela še kaj premika.«

A Francè ni mogel več čakati. Poiskal je Matevžka in ga stresnil za ramo.

»Matevžek, dobro me poslušaj, kaj ti zabičim zdajle,« mu je velel, naj stopi v Stično in naj pozve, ali je Poberetova Neža zdrava in kaj počenja.

»I, kaj si nista več v besedi?« se je Matevžek delal.

»Kaj tebi mar? Pomni le, da ti podrobim vse koščice, če zineš kje in oznaniš, da sem te poslal jaz.«

»Ali sem baba, ka-li, da bi trobezljal?«

»Pojdi, dobro opravi povelek in kmalu se vrni. Ne bo ti žal, prijatelja bova.«

Matevžek je dobro vedel za draho med Nežo in Francetom in za srčne bolečine tudi Nograškega Marka; opravljeni Stičani so mu ondan vse to razodevali na dolgo nit, dokler jih je poslušati hotel.

»Ne do Neže, do Marka mi je stopiti,« se je Matevžek menil sam s seboj, ko je drobencal v Stično in vso pot svedral zvite nakane, kako bo iz Marka pulil veliko skrivnost. A ko je prišel v Stično, je šlo že na poldne. Oči so mu obstale na Markovi domačiji visoko nad samostanom, v želodcu mu je že davnaj odzvonilo poldne.

»Čemu bi se, prazen in slabičen, kakršen sem, lomil v tistele strme vice?« je modroval. »Mar sedem k samostanski skledi, laže bom dihal.«

Potlej se je vrtinčil pod samostanom. Sit je bil, strma pot ga ni več mikala, le žeja ga je trla kakor kanjo pod oblaki.

»Žalostna Mati božja stiška, pomagaj, če kolikaj moreš!« je težko požiral slino »Glej, žejen sem, sam sebi se smilim. Z zaljubljenim človekom se mi bo zdajle pekli, gladek jezik mi je potreben, v ustih pa se mi néba prijemlje suha, raskava krpa... In Francè, ki od bolne ljubezni medli in nori, mi vse koščice podrobi. če ga s pravo novico krotiti ne bom znal.«

Preudarjal je na vse plati, kam bi stopil, da bi si primočil suhi jezik.

»O ljubi rogati škrat,« se je šalil, da se jezil ne bi, »pridi kar ti, pa se ti podkrižam, da me smeš štirinajst dni pred smrtjo za lase obesiti, če mi precej zdajle daš en majhen pa en debel požirek prave pijačice...«

Hudiča ni bilo od nikoder. Ozrl se je, po Tekavnici, glej, se je bližala Krtuca in postajala; zvedela bi bila rada, kam in po kaj hoče Matevžek.

»Kaj se ustavljaš?« ji je Matevžek poredno migal. »Le pridi brž sem in daj, če je poslal tebe!«

»Ali se ti blede, zmenè zgubljeno?«

»Nikar no, mora stiška, pravkar, glej, sem klical hudiča, prištorkljaš pa ti, Krtuca, ki se na Kumu pariš z njim. Kar daj brž, pa je, res ne prebom več. Saj ti je naročil, kajne?«

»O ti grdavš, kaj res noriš?«

»Če ne, pa se mi spravi s poti, da se bo hudič sam upal blizu!«

»O mili Jezus,« se je opravljkiva oprezno umikala, »v cerkev stečem, obseden je, če ponorel ni.«

»Jaz pa k patru opatu, da te požene ven in jo spet blagoslovi! Če taka opravljkiva hudičevka stopi v cerkev, jo onečedi, noben smrtni greh je ne more tako.«

Krtuca je zavreščala in jo nas ves splav ubrala proti Gabrju.

»Naravnost k Nograšku se drevi,« je Matevžek poredno gledal za njo. »Naj le, a meni je preveč od rok,« je odmajal z glavo in legel v senco, da bi spočit ugenil pravo. »Spanček je boljši ko žganček. Ali ne bi bilo pravše, če bi se lotil kar Neže? Kaj bi z Markom? Zaljubljen moški je norec, ves nezaupen in poln sumničenj, prave je zlepa ne izpuliš iz njega. Ali zaljubljena ženska bi bila angel, če bi vsaj včasih bila tudi mutasta; pa ženska ni mutasta nobena, neumna in jezična

je vsaka, pike ji nobeni ni treba zdirati z jezika, vse ti izklopoče, le s prave plati se je loti...«

Tako je res šel k Poberetovim. Na srečo mu ni bilo treba iztikati za Nežo; na vrtu je platno belila.

»Hoj, devica Neža, kaj bo za balo?«

»Za balo, če prideš pet na svatbo.«

»Pet in pit, kar vedeti mi daj, saj zrela si kakor hruška o mali maši in dedca potrebna kakor grešna duša milosti božje.«

»Kje pa si se spet nacedil, da takih veš?«

»Nikjer, lepotica, nikjer, žejen pa sem, da se mi tema dela pred očmi.«

»Ali bi ti jo brinovec pregnal?«

»Bi, bi! In potreben bi ga bil, tako me po vampu črviči.«

Dala se ji je srečna misel, da bi zgovornega dobrovoljčka nekoliko izpeljevala o Trlepovem Francetu.

»Odkod pa te je prineslo?« ga je nedolžno vprašala in povabila v hišo.

»Po Temeniški dolini sem se kisal,« je rekel in brž kavsnil debel požirek hude pijače, »pa sem dejal, med ljudi moram, še zgrešili bi me sicer. Tako ti kolovratim že nekaj dni in gledam čudne stvari.«

»Kakove neki?« je poprijemala.

»Pri Jeraju v Velikem Gabru ti imajo polno hišo lepih, zdravih deklet, pridnih in močnih pa že tako, še graščinsko naložen senen voz bi speljali sami dve, če bi ju zapregel vanj.«

»Beži, beži!«

»Spet drugod imajo fantov za ves pod. Hoj, če dekleta in fantje skočijo vkup, bo svatb, da bom od samega prepevanja ves hripav od pusta do pusta.«

»Kje pa imajo fantov toliko?«

»Pri Repniku na Cesti že in pri Pribilu tudi.«

»Kaj mi mar, saj jih ne poznam,« je otožno premolknila.

»Trlepove pa poznaš, kajne? Tudi tam jih je za ves pòd, saj veš.«

»Aha. Kako pa kaj na Trlepovini?«

»Za mlačev se pripravljajo, dosti strni so našeli.«

»Tudi kje drugje je tako,« mu je nejevoljno pretrgala besede.

»Pa tisto Franco so omožili.«

»Omožili? Res?«

»Kaj je ne bi? Pridna je, všečna je, lepo doto ji je Trlep dal, njeno punčko pa k sebi vzela.«

Neža je rdela in molčala.

»Ali ti ni Francè še nič povedal?« je Matevžek zvito primikal.

»Nič,« se ji je glas krhal. »Kaj pa zdaj delajo?«

»Velika dela so po večjem že postorili; tudi ajdo so že vsejali in repo. Zdaj se s punčko igrajo, čisto jo bodo razvadili, tako radi jo imajo. Le Francè se nekaj drži, kakor bi ga pasli s samim presnim zeljem in napajali s tolkovcem iz nezrelih lesnik.«

»Kaj je bolan, ka-li?« se je ustrašila.

»Zdrav ko hren. Pa saj ti sam lahko pove. Čemu sprašuješ mene?«

»Ne pove, Matevžek, nič ne pove,« je zagnala glasan jok.

»O ti netrlep ti!« se je delal. »Ali sta se kaj bola?«

Ni odgovorila, prevelika ihta ji je vzela besedo. Matevžek jo je kakor omrl gledal.

»E, mladi ljudje, ki se imajo radi, so neumni kakor bèt,« je modroval. »Danes rijejo drug v drugega, da ni za nikamor, jutri so si že sovraž in se kujajo za prazen nič. Beži, beži, prismojena sta tudi vidva oba. Čemu neki se bodeta že zdaj? Saj se bosta zadosti, ko se ukleneta v zakonski jarem. — Ali si mu vsaj ti že dala dobro besedo?«

Neža je molčala in še glasneje jokala.

»Le stoj, burovž netrlepni!« se je na videz jezil. »Takih mu nadrobim, da me bo pomnil še tri dni po vstajenju mesa!«

»Jejhata,« se je bala, »ne smeš, Matevžek, nobene mu ne reci, preveč bi zameril.«

»No, pa mu jih to nedeljo v Malem Gabru povedi ti sama. Saj veš, pater opat blagoslovi novi oltar v malogabrovski cerkvi. Ljudi privre z vseh strani, pridi tudi ti in pritisni Franceta.«

Neža je pokimala in si s predpasnikom obrisala oči.

Matevžek je drugič kljunil brinovček in v mislih zaklel, da je stiška baba trapasta vsaka. Greši, grdo

razžali tebe in tvoj rod, potlej pa še hoče, da bi poklek prednjo.

»Ne pridem!« je naposled rekla in se spet zjokala.

Da bi jo utešil, ji je začel praviti, kako je spodrecaval stiško moro Krtuco.

»Matevžek, ná, pij, dobro delo si storil!« se je smehljala skozi solze.

Ni se upal več piti. »Francetu bo treba zdraviti bolno ljubezen, bistro glavo moram imeti in gladek jezik.« si je mislil in počasi šel.

XVIII.

Tisto nedeljo je v Malem Gabru res bil velik praznik, zijal se je vse črno nabralo iz stiške gosposčine in od drugod.

Cerkvica svetega Mihaela, vsa ozaljšana in pobeljena, je kakor nova gledala po malogabrovskem polju. Okoli nje so na tratini pekli kozličke in prašičke, pod velikim šotorom iz bukovih in gabrovih vej je umen Primskovčan pripravil sod domačega vina, da bi ga po maši točil; pred mašo sta ga smela pokusiti samo Vrbičev gospod in Matevžek, ker je Primskovčan pač videl, da se menita s Francetom, sinom imenitnega Trlepa.

»Matevžek, pij, kolikor držiš, samo Nežo mi spazi in me hitro pokliči, ko pride,« je France skrivaj naročil žejnemu pevčku, sam pa se je umeknil, sicer bi Neža mislila, da jo je čakal.

Trlepi so že vse jutro imeli dosti skakanja za spodoben sprejem stiškega opata.

»Ali vidite Trlepa, kako pokoncu hodi?« se je stiški jezik strupeno spotikal.

»Ko bi se skrivati moral, če bi se sramovati še znal!«

»Kaj še! Saj je kar v hišo vzel tisto seme svojega greha!«

»Pa tistile njegovi burovži tudi niso kaj prida, punčko kar očitno prenašajo in si jo pulijo iz rok v roke!«

A drugi, ki niso bili Stičani, so vedeli drugače.

»Nič ne pomaga, Trlepi so danes spet prav imenitni,« so si kimali.

»O, Trlep je tič, pa je.«

»Lehko se napihuje, na njegovem svetu stoji cerkva, njegov rod jo je sezidal pred več sto leti.«

»In opata samega in kdor še bo z njim, dobo po maši za mizo.«

»Le kako se naš pater opat more tako ponižati?« je zavidljivo usekal stiški jezik.

»Ker je svet mož,« je starec s Temenice pribelil. »Saj je tudi Jezus sam kruh lomil z malopridnim cestničarjem.«

»Je, je, da bi ga spreobrnili; pater opat pa Trlepa nikoli ne bo.«

»Kaj pa je Trlep storil takega?« se je vteknil Matevžek, ki je med Stičani zaman iskal Nežo in ujel, kar so govorili.

»Kdo vpraša kaj tebe, zмене spoloversko?« so zavreli. »S poti se spravi!«

»Že res, pijancu in stiškemu opravlјivcu se ogni tudi s senenim vozom!« je Matevžek pikal. »Umaknem se tudi jaz, samo vedel bi še rad, ali naj stopim po Trlepa, da mu v oči poveste, kar tako lepo veste.«

Stičani so onemeli, a sprožili bi nemara bili še kaj, pa je ljud zagnal glas: »Gredo, gredo, že gredo!«

Iz hoste pred vasjo je po cesti zdrdrala opatova kočija in se, še preden so se umirili in razmehnili, ustavila pred Trlepovo hišo. Iz nje so stopili opat, dva patra in šentviški župnik Ignacij Sebastijan Kralj.

Trlep in sinovi so jih spoštlјivo pozdravili in jim pripravili posodo, da bi si umili roke, preden bi se namenili v cerkev.

»Kako je, oče Trlep?« je opat vprašal.

»Lep dan za vso sosesko, pater opat.«

»Ne mislim tega — kako je tebi, vprašam.«

»Dan bo prav lep tudi zame, če po maši z gospodi ne odklonite nekoliko zajtrka v moji hiši. Za mizo potlej že najdeva še katero besedo.«

Opat je vabilo sprejel in se z gospodi napotil v cerkvico, a spotoma mu je v misli na obred in mašo vendarle uhajalo občudovanje: »Trlep je res Trlep! Kako ti spretno postavlja besedo in kako moško in gosposko vabi v goste!«

Po maši je z gospodi res sedel med Trlepi.

V veži je večala punčka, silila je v hišo, Ančka jo je nerada prinesla noter.

Otročiček je stegoval ročice po Trlepu in njegovih fantih, opat se je oziral proč, obraz mu je bil teman.

Trlep je opazil in je hudo zameril. »Kaj mu je storil otrok, da ga še pogledati noče?« ga je grizlo. Mignil je, Ančka ga je nesla spet ven.

Ali opat je misli in besede že obračal drugam in je naravnost vprašal Trlepa:

»Kdaj prideta s Francetom snubit k Poberetu?«

»Kaj se mudi?«

»Mudi. Nograški bi vaju utegnil prehiteti.«

Francé je zinil, a rekel ni nič, le zardel je in prebledel.

»Če je tako, pa naj!« je Trlep godrnjavnil. »Trlepi se za nikomur ne mečejo.«

»No, no, kaj si voda, da precej planeš? Saj sem rekel le kar tako.«

»Že prav, ali Tone je starejši, za njim bi se ženil Francé,« ga je Trlep spretno spomnil.

»Da. Ondan sem govoril s Sotečanom,« ga je opat precej razumel, »pa ne da do sebe. Zaradi pisanja, ki ga Slabè neki spet hoče poslati cesarju, kar besni. Cesar-ski novi postavi, pravi, se ne ukloni, davščino, tlako in desetino hoče še po starem in Toneta ne mara na Slabetovo domačijo.«

Tone je vzdihnil in pobesil glavo.

»Videli bomo,« je Trlep trdo rekel, »kdo ima daljšo roko: on ali cesar! Če se bo krajinški gospod še kaj dosti rebril, utegne res še kako pisanje sfrleti do cesarja.«

Opat je molčal; čez čas je rekel:

»Žgrda se taka stvar ne uravna rada. Bolje bi bilo potrpeti še kakov čas, a medtem Franceta kam priženiti, če se je Neži res že čisto skujal.«

»S Francetom sva že bila v Stični. Pobereta še ni bilo v Mali Gaber. Najprej je treba zgladiti zdrabo, ki je nismo zakurili mi.«

»Hm, trmoglavcec je on, svojeglavka je ona. Sicer pa vendar mora snubiti ženin, ne pa nevesta.«

»Zakaj ne mečite tudi nje, pater opat?«

»Kaj veš, da je ne? Pa tudi sama se hudo pokori za tisto žlobudravost.«

»Brez muke ni moke,« je razumel župnik, »brez snubitve ni ženitve.«

»Zdraho, kakor je nerodna, je vendarle treba uglati,« je Trlep gnal svojo.

Čez dolgo je opat vendar sprevidel, da se mož ne bo krivil in da se tudi Francè lepo mehča, le očitno ponižati se še nočeta.

XIX.

Okoli cerkve je postalo prav živo. Tudi godci so prišli odnekod, le zagosti se niso upali, dokler gospodje ne umaknejo petá.

Gospodje so se odpeljali. Trlep je obstal med sinovi in se zamislil. Prebito ga je grelo, kar mu je opat povedal o Sotečanu. Misli je predeval sem, tja, take pa, da bi dejal, tale je prava, si le ni mogel ukresati.

»Tone,« se je naposled odločil, »pokliči Vrbičevega gospoda, pokliči, morda jo ugene on, kaj bi bilo Slabetu storiti zdaj.«

»Hm, do okrožnega glavarja v Novem mestu naj stopi, pa bo,« je Vrbičev gospod svetoval. »Sotečan se upira cesarskim postavam, a glavarju je skrbeti, da se natančno izpolnujejo vse cesarske postave.«

»Tako menite, da bi glavar privil Sotečana?«

»Bi, posebno, če se Slabè ne bo krčil za nekaj gol-dinarjev.«

Po kratkem posvetu so poklicali Matevžka in mu veleli, naj se urno napase in ne preveč napije.

»Do Slabeta jo ustrizi brez zamude,« mu je Trlep potlej zabičeval, »prej ko prej naj pride v Mali Gaber, mu reci, veliko novico da mu moram povedati.«

Matevžku je dosti bilo do slavlja, ki se je razživilo okoli cerkvice, ko so gospodje odšli. Križ božji, pil ni skoraj še nič, s tistim pol bokalom si je v želodcu zamočil komaj dno, zdajle bi teklo vanj kakor po žlebu — ná, pa te poženo na pusto samošno pot.

»Če pravite, že skočim,« je mencal, »a Vrbičev gospod bi to stvar opravil bolje in hitreje.«

»Meni je Sotečan gorak za pisanje, ki smo ga napravili, da bi ga poslali do cesarja,« je Vrbičev gospod zmajeval. »Sotečanovi biriči bi me utegnili spraviti pod devet ključavnic, preden bi prišel do Slabeta.«

»Da,« je Trlep razumel, »ni drugače: ti, Matevžek, moraš tja.«

Tako se je Matevžek po bližnjicah napotil v Suho Krajino.

»Poloni reci...« je Tone skočil za njim, »aha... tako ji reci..., da se je zmerom spominjam...«

»Če le ne pozabim,« je nejevoljni možiček kimal kar dalje gredoč.

Ko je prišel do Krajinških Sel, se mu ni več mudilo: počival je pri znancih in si primakal suhi jezik, a malo pred mrakom je že bil pri Slabetu.

Slabè ga je molče poslušal.

»Kaj je Trlep bil dobre volje, ko ti je velel semkaj?« je naposled vprašal, da bi sprevidel, ali bo novica dobra ali bo slaba.

»Kakove volje je bil, ne vem, a držal se je, kakor bi bil glistav; pa tak je zmerom, če ni tudi zagoveden in siten.«

»Hm. Kar precej ne pojdem,« je Slabè poniglavo rekel. »Krava zdaj zdaj stori, ne morem zdoma.«

»Veš, zdi se mi, da bi ti rad povedal nekaj o tvoji ženitvi.«

»Čeprav, krave ne morem pustiti táke, še obnjo bi bil.«

»Pa počakajva, saj menda res ne gori s tisto novico.«

»Ne, jutri se vrni ti sam in povej, da pridem precej,« je odločil in stopil v hlev, da bi videl, ali se krava že pripravlja.

»Tudi zate imam novico,« se je Matevžek zdaj dobrikal Poloni, ki mu je stregla z jedjo in pijačo. »Ker si tako dobrih rok, ti jo povem še kar gorko,« je blebetal in lagal, kako je Tone mendral za njim in mu naročal pozdravov sto in sto.

»Nekaj je res, nekaj se lažeš,« je rdela vsa vesela.

»O, prav do semkaj bi bil primendral, če je jaz ne bi bil ucvrl kar na ves splav, da bi ti jih prinesel še lepo mokre in gorke.«

Polona se je od sreče tiho smejala.

Krava do drugega dne še ni storila, Slabeta je bolj in bolj skrbelo.

»O, da se prej nisem spomnil!« je Matevžek poskočil in si segel v žep. »Ná tole podobico, blagoslovljena je

nalašč za živinčad, v žrelo jo porini kravi, da jo požre, pa bo kmalu in vse srečno.«

»Kaj jo res imaš?« se je Slabè obveselil. »Saj sem takih podobic sam imel več, pa sem jih razdal sosedom.«

Matevžek je videl, da se mu bo samemu vračati v Mali Gaber.

»Škoda,« mu je tiho hodilo na smeh, »še takih podobic bi potreboval, da bi z njimi modril zaljubljene ljudi.«

Pa res. Mladost je norost, rajši skače čez vodo kakor hodi čez most. Kaj tak človek hoče, nikoli ne veš. Ali se dela, da mu je več do krave ko do babe, ali pa očitno brenči in nori — kakor Francè in Neža ...

»Kako se neki še razmota vse to?« je premišljeval, ko ga je Polona poklicala k južini.

XX.

Tisto lepo nedeljo je Francè bil kaj slabe volje. Ujedalo ga je, ker med Stičani, ki so bili prišli v Mali Gaber, prav Neže ni bilo ... O, danes bi se bil umečil, samo pogledala naj bi ga bila ... Zakaj ni prišla? Prav gotovo: Nograški se slini okoli nje ... še pretenta jo, če je že ni!

»Vedeti hočem, kaj je!« ga je huda misel dregala prav do srca. »Samo vedeti, pa naj je, kar je!«

Rad bi bil spet Matevžka poslal na prežo, pa ga bilo ni. Tako se je odločil, da stopi sam.

»Vedeti hočem,« ga je čezdalje huje grelo. Le očetu še mora povedati, kam ga žene zbegano srce.

A Trlep je malo prej s Tonetom in Janezom godrnjaje šel na tratino pred cerkvijo. Slavje, ki se je tu paslo, mu ni bilo več všeč. Nekaj časa je mož mirno gledal in bolj od strani poslušal prevesele ljudi, naposled pa je stopil mednje in se ujezil na glas:

»Stojte, ljudje božji, dosti, preveč je že tega hrupa — pred cerkvijo ste!«

»E, pusti jim veselje, cerkvice ti ne zapijo in ne požro!« se je upiral jezičen Šentvidec.

»Aha; človek tako le malokdaj užije tren veselja,« je pritegoval veseljak. »Saj so menihi že mrknili in zavaruha krščanskih čednosti gotovo niso postavili tebe!«

Vinjeni veseljaki so se poredno smejali. Tudi Trlepovi sinovi so čutili, kam te besede merijo, in so od togote puhali.

»Še katero tako mi zini, pa ti raztolčem smrček!« je Francè planil, bratje pa za njim.

»Mir! Nobenih nerodnosti!« jih je oče zadirčno ustavil. »A vi,« se je obrnil v ljudi, »si vendar dajte dopovedati, da ste na mojem svetu, če vam posvečena cerkev že nič ni.«

Sinovi so pokorno odstopili. Vse je umolknilo.

»Trlep je povedal pravo,« se je oglasil Témeničan. »Tu res ni krčme ne svatbe, godete in plešete pa. Za vso sosesko bi bila sramota, če bi še kaj dlje vreli s pitjem in vpitjem.«

Trlep je molčal in grdo gledal, upirati se mu nihče ni več upal. Gruča za gručo se je trgala iz onemele množice, pred cerkvijo kmalu ni bilo nikogar več.

»Ali niste bili nekoliko pretrdi?« je Janezu bilo žal veselih ljudi.

»Sicer bi pater opat pestil mene,« je Trlep odmajeval, »in opravlјivci vse gosposčine bi jezik brusili ob nas.«

»V Stično bi skočil,« je Francè zdaj povedal. »Kaj pravite?«

Trlep je molče pokimal. Všeč mu je bilo, da se sin meči. Prigovarjati mu ni več hotel. »Sam naj si trebi steze,« si je mislil in še enkrat pokimal.

Francetu so se misli tja do Šentvida kodrčale v čudni zmesi. Ljubezen se je bóla s trlepovsko občutljivostjo in z vročo ljubosumnostjo.

»Nič ji ni do mene,« si je vrtal po veliki srčni rani; »nič, sicer bi bila prišla.«

Sredi Šentvida je postal in togotno s peto udaril ob tla.

»Čemu bi še rinil za njo, če ji do mene nič ni?«

Tako je stal in ni vedel, kaj bi. Nazaj ni smel, oče bi bili hudi; naprej ni hotel, ponižanja se je bal, še bolj pa resnice, da ga je Neža pozabila in se v Nograškega zameknila.

Iz velike krčme je grmel trušč glasnega govorjenja. Stičani so se, gredoč iz Malega Gabra, tu ustavili, da bi si z vinom dušo privezali in da bi se po stari navadi nekoliko ponorčevali s hudimi Šentvidci; pa ti sami so imeli zadosti oster jezik in so se meniškim bajtarjem kačjepično odrezovali.

»Menihi se nemara le pobero iz Stične,« so se Stičani potlej menili. »Z ljudmi so bolj in bolj prijazni, kakor da jim poje že za slovo.«

»Da, še pater opat se je zbogal s Trlepom, čeprav je dosihmal vanj ščuval patra Pavla, ki bi najrajši vse za lase zvlekel v nebesa.«

»Hoj, unesel se je opatek, unesel, sicer ne bi bil Trlepovi cerkvi podaril novega oltarja.«

»Kajpa, sprevidel je, da ne užene zagovednega Trlepa, in se je lepo vdal.«

»O, Trlep je res kavelj. Saj ste ga videli, kako moško se je ves čas držal in da so se mu vnanji ljudje skoraj kar odkrivali.«

»Še tehle gosposkih Šentvidcev se nihče ne bi znal tako postaviti.«

»E, kaj Šentvidci! Sama prevzetija jih je, nerodni pa so kakor tnalo v drvarnici.«

»A Trlep ti je hlačal z gospodi in se menil s samim patrom opatom, kakor bi jim bil enak ali kakor bi bil graščak Malega in Velikega Gabra.«

»Ti, če jih le ni navrtal za kakovo njivo, da bi mu jo zapisali, preden pojdejo? Premogočno se je držal, ko so sedali v kočijo, preden so se odpeljali.«

»Trlep je res zvit in ubrisane glave, po meniški zemlji pa le ne bo šaril — stiška zemlja gre Stičanom!«

Napomenek o zemlji jih je ugreval bolj in bolj. Vsi hripavi so vpili in se dušali, da je bilo že kar grdo.

»Pa kar kmalu bo treba pošegetati menihe,« se je drl močan in prav glasan Stičan, »tako pošegetati, da povedo, kaj mislijo, sicer jo res razdačo, preden jim Stična da slovo!«

»Na merek moraš vžeti tudi Šentvidce. Zemlje so lačni, oči, le pogledjte, se jim že kar svetijo kakor staremu volku, ki preži na jagnjička.«

»Saj res. Kar takle Šentvidec zagrabi, ti drži kakor Trlep in ne izpusti nikoli več.«

»E, kar molčite, stiški štorovci,« so jih Šentvidci devali v nič; »če menihov ne bi bilo, še jesti ne bi imeli kaj!«

»In bi hodili prosit k vam, kajne?«

»Komaj, saj ne bi nič dobili,« je še drug Stičan pikal; »Šentvidci sami niso nikoli siti, čeprav hodijo pokoncu kakor bos cigan po Zagrebu.«

»In noben Stičan še ni beračil po Šentvidu.«

»Ni, ker zmerom na porti stoji,« so se Šentvidci smejali. »Ko menihov ne bo več, bo pa beračil po Šentvidu in povsod drugod.«

»Na porti stoji? Saj ne more do nje, toliko šentviških malharjev se gnete pred njo.«

»Nikar no,« so se Šentvidci branili, »porta je čisto vaša. Ni ga dneva, da ne bi lizali meniških skled in da ne bi tiščali za menihi in ljudi opravljali.«

Stičanom je za trenutek vzelo sapo, a Šentvidec je že vščetil:

»Pa res. Saj ste se, pravijo, ono leto lotili še opata samega in ga obrekli tako grdo, da vas je kar cesarica morala udariti po opravljivem smrčku.«

»In vendar je vsakemu Stičanu jezik še zmerom tako dolg, da se ga za cel vatel vleče za njim.«

»Le koga boste objedali, ko menihov več ne bo?«

»Nihče ne ve, ali res pojdejo proč,« so se Stičani slabo branili.

»Pojdejo,« so jih Šentvidci dalje pestili, »siti so vašega podrepništva in opravljanja. Samo vemo ne, kam se obrnejo.«

»V Šentvid — kam pa?«

»Prej so bili tu ko v Stični.«

»Bili, bili; pa so vas imeli kmalu zadosti, tako ste samogoltni in skopariti.«

»O, ko pojdejo, bodo lahko nosili, kar ste jim zvlekli s svojih pustih lazov.«

»Šentvidci jim prav gotovo ne boste dokladali!« je pikal Poberè, ki je med vsemi bil najbolj žlobudrav, »Kar je iz Šentvida, ni dosti prida.«

»Zeta bi pa le rad iz naših krajev, kajne, Poberè?«

Pobereta je hudo poparilo, nobene prave ni precej vedel ziniti.

»O, vemo, da bi ga rad, pa ga ne doboš. Kdo neki bi se ženil s stiškimi svetopetkami, ki so najbolj pri-skutne in opravljive babe na svetu?«

»Če so res svetopetke, naj le bodo,« je Poberè spet vpil; »zato pa med njimi ni malopridnic, kakršne so Šentvidke.«

»Kaj veš slabega o naših ženskah?« so Šentvidci poskočili. »Kar brž razodeni, podrepnik meniški, sicer jo doboš po opravljenem stiškem gobcu!«

Poberè je začutil, da je zinil preveč. V zadregi se je ozrl po Stičanih, pa ti so molčali in oči umikali.

»Šentviška dekleta so lahko lepe: če sonce posije, v senco zbeže,« je pameten Šentvidec zapel, da bi uglasil sitno zdrabo.

A Poberè bi bil nemara res katero pobral, pa so se vrata odprla prav na široko, čez prag je počasi stopil Trlepov Francè in se ozrl po vseh obenem.

»Precej sem vedel, da bo Trlep,« je Stičan glasno pičil; »samo Trlepi odpirajo tako mogočno.«

»Zato pa so Trlepi!« ga je Šentvidec zavrnil.

»Kaj boste vi! Za vrata imate leso in jo kar od-slanjate. Prava vrata vidite samo, kadar na porti bera-čite,« je še drug Šentvidec pomagal.

»Francè, sem pojdi — na, pij!« so ga Šentvidci vabili.

A Francè je še zmerom mirno stal in se po sili smehljajal.

»O Francè, kaj si res ti?« je Poberè poskočil za mizo. »Kako sem vesel, da te vidim! — Na, pij no in vesel bodi med nami.«

»Precej, precej,« mu je ta pokimal in sél med Šent-vidce, da zamere ne bi bilo, ker so ga prvi povabili.

»Dobro zdravje, Francè — pij!« so mu napivali.

»I, kaj pa te je prineslo semkaj danes, ko imate v Malem Gabru tak praznik?«

»O, Mali Gaber ni kar tako,« je kimal Šentvidec. »Za Trlepa in njegovo cerkev ve pol dežele.«

»Tudi Stična se spogleduje z Gabrovci,« je Témeni-čan pritegoval. »Pater opat rad zdrsne mednje in tistile Poberè kar na debelo požira, kadar se mu sanja o njih.«

Francè je v zadregi drugam redal besede in se po strani oziral v Stičane.

* * *

A ti so se že menili o vremenu in letini, le Poberè ga je ves čas prijazno držal z očmi.

Francè je vesel opazil ljubeče poglede.

»Nemara bi govoril rad z menoj?« si je mislil. »Ne zamerite, saj se precej vrnem,« je pokimal Šentvidcem, vstal in sedel k Poberetu.

»O Francè!« ga je ta udaril po rami in mu natočil vina. »Kako je kaj, kako? Dolgo se že nisva videla.«

»Pa bi bili danes prišli v Mali Gaber.«

»Predaleč je za moje noge, vidiš.«

»Tudi Neže menda ni bilo?«

»Neže? Saj ne more zdoma, gospodinjiti mora, veš. Rada bi bila prišla oba, kar pozakleniti in iti pa le nisva mogla. Dom varovati, živino opravljati in prašiče hraniti vendar mora kdo, kajne?«

Francè je sprevidel, da je tako. Srce se mu je mirilo, misli, lepe in že čisto spravljive, so se mu smehljale na obrazu.

»Kaj ni tako, ka-li, da se smehljaš?« je Pobereta grelo.

»Seveda je, pa vendar je škoda, da našega slavja nista videla tudi vidva. Zglasita se kaj posihmal. Cerkev je kakor nova.«

»Saj pravim, noge me slabo nosijo. Še do tod se ne bi bil spustil, če mi ne bi bilo kupiti nekaj jermenčkov za glože — cepé je treba pripraviti, mlačev se bliža.«

»E, kaj, trdni ste še, hvala Bogu.«

»Trden? Bil. Zdaj pa me že skrbi tale kratka pot, kako jo bom zmagoval od tod. Spremi me malo, spremi, da se kaj pomeniva, saj se že lep čas nisva nič.«

Francè ni mogel odreči; še vesel je bil, da pride iz prepirljive krčme in morda kaj zve o Neži.

»Francè,« so se Šentvidci posmehovali za njima, »pazi, Stičan je!«

»In zeta si išče, glej, da ne premoti tebe.«

»Ne daj se, saj jo poznaš, tisto Nežo nežasto.«

Franceta je grabilo, ker so se spotikali tudi ob Nežo. Zarohnel bi bil, pa se je bal, da ne bi sprožil še hujših bodic.

Tudi Poberetu je bilo čez glavo, pa vendar je bil vesel, da se je izmuznil Šentvidcem in da zdajle lahko pretiplje Franceta.

»Ne delaš prav, Francè, da veš,« se je spotoma ozrl v fanta.

»Kaj sem storil takega?« ga je ta brezasto pogledal.

»Kaj? Najprej mi obletuješ hčer in ji blodiš pamet, potlej se pa kujaš in jo spravljaš v jezike. Zakaj?«

»Saj veste,« je po dolgem molku rekel skoraj trdo.

»Prav in lepo, da imaš očeta tako rad, prav pa ni, da še kuhaš jezo in da ne daš do sebe.«

»Kako ne dam?«

»Še pater opat te ni umečil, umikaš se, ni te več blizu. In nič ne misliš, da mi tako edinega otroka spravljaš ob dobro ime.«

Francè je potr t molčal in težko dihal.

»Kaj meniš, da je Neža brez srca?« je Poberè poprijemal. »Saj ti še povedati ne morem, kako je revi hudo.«

»Eno samo lepo besedo naj bi mi bila privoščila in umeknila tisto, no, kar je tačas zinila, pa bi bilo dobro. Pa je ni in nobene stopnje ni storila, da bi jo.«

»Kaj naj bi tekala za teboj?«

»Saj tudi vi danes še na slavlje niste hoteli priti, da vam ne bi bilo treba obiskati naše užaljene hiše!«

»Užalil je nisem jaz; tudi Neža prav za prav ne. Samo tebi je po neumnem rekla, kar so ji natrobezljale opravljive stiške babe. In če ti ne bi bil taka vihra, bi bil lahko sam sprevidel, da je tako.«

Francè je v zadregi molčal.

»Nemara misliš, da naši hiši ni nič do časti in dobrega imena?«

»Nikoli in nikjer nisem rekel žal besede zoper vas.«

»Verjamem, nisi, svet se pa le posmehuje Neži in meni — anti slišal si otodile. Nak, ne delaš prav, Francè, ne delaš, pa je.«

»Oče, če sem storil res kaj napačnega, precej rad popravim; storita to tudi Neža in vi.«

»Neža in jaz veva, da morava tvojemu očetu reči dobro besedo, in jo tudi bova, ko pridemo vkup.«

»Zaradi nje oče ne bodo brusili vašega praga.«

»Torej: Neža in jaz naj se brž ko brž praznje oblečeva in na ves splav pritečeva snubit?« se je Poberè posmehnil. »Kdaj že smeva priti, ljubi ženin?«

Francetu je bilo sitno. Ni vedel, kaj bi odvrnil; le to je čutil, da mu mož po pravici drobi toliko hudih. Trmoglavo je molčal in gredoč smukal mladovje iz grmičja, ki se je pobešalo na pot.

»Pa še to ti povem, Francè,« je Poberè postal in ga možato pogledal: »Nikar ne misli, da ti Nežo ponujam. Moja domačija, saj veš, ni bogve kaj, priženil bi se vendar marsikdo rad, najrajši morda pa Nograški —.«

Franceta je speklo, kar ustavil se je in togotno puhnil skozi nosnice.

»Ali jo je že snubil pri vas?« je hropel.

»Otrok mi trpi prehude muke in mene, očeta, srce boli, ko to gledam,« se je Poberè umikal. »Če se misliš še kujati, le se, samo povedati moraš.«

»Ker moram, pa povem,« je Francè skoraj zavpil: »Oče, samo zvem naj, da Nežo zvajate s kom drugim, pa pridem z brati in s sto Gabrovci in vam Poberevino in vso Stično raztolčem v sončni prah!«

»Če si kaj moža, zdaj pojdi z menoj!« se je Poberè komaj vidno smehljajal.

»Ne morem, zdajle ne morem.«

Francè je res čutil, da ne bi mogel stopiti pred Nežo, previsoka je še bila pregraja med njo in njim.

»Kakor veš in znaš,« je mož odrezano rekel in se ozrl kvišku. Sonce se je že močno nagibalo, a škrjanček je z neba še srebrno zvonil, v hosti so mu pritrkovali ščin-kovci in strnadi.

Francè spet ni vedel, kaj bi rekel. Nak, zdajle res ne bi mogel v Stično, pot mu je bila zaman. Šel je še za lučaj daleč, potlej pa se je pod Gradiščem poslovil in obrnil proti domu.

»Pa si hitro opravil,« se mu je oče doma začudil.

»Saj nisem,« je zamomljal in povedal, kje je bil in s kom.

»V krčmi? Kaj ti je bilo iskati ondi?«

»Po tistih Poberetovih besedah potlej se mi je pot kar utrgala.«

»Ali si mislil, da ti Neža priteče kar naproti?«

»Pa pojdiva snubit, če je volja tudi vas.«

»Obe roki ti je Poberè dajal, pa si bil, netrlep, nemara pijan ali pa slep. Kaj misliš, da te bom zdaj jaz za ušesa vlekel tja kakor prašiča iz hleva? Zravnaj, kar si

skrivil, prej ne pojdeva, še odkimati bi sicer nama utegnili — zameril si se res zadosti.«

Francè se je po večerji in molitvi potrto splazil v senico, zaspati pa vso noč ni mogel, anti hude skrbi so mu dramile vroče oči. V dolini ob Témenici so peli ponočujoči fantje, iz Žubine so se jim z ukanjem oglašali vrstniki, na hruški za senico je strašil čuk.

»Škoda, Matevžka bi bil moral počakati, on bi bil opraviel bolj«, si je očital. »Oče pravijo prav, Poberè mi je ponujal obe roki, pa mu še odgovarjati nisem prav znal.«

Drugi dan so pospravljali okoli cerkvice.

»Kaj je, da Slabeta še ni?« jih je skrbelo.

»Vsaj Matevžek bi se bil že lahko vrnil.«

»Dosti znancev ima povsod. Poje, pije kje in misli, da prvi izza mize vstati ne sme.«

»Ali pa je kaj izžežnjaj in so ga Sotečanovi biriči priprli?« je skrbelo Toneta. »Klama, klamasta!«

Skrbelo jih je ves dan, posebno Tone je poniglavlil. Prebito bi se zamotala ženitev s Polono, če je Sotečan kaj pricvrknil Slabeta.

»Jutrišnji dan strpim še kako,« je po večerji pri ulnjaku tkal vroče misli, »potlej pa zdrsnem sam tja.«

XXI.

Matevžek se je drugi dan, kakor mu je Slabè velel, precej po južini vračal v Mali Gaber.

Polona ga je z jedjo in s primako okrepila in mu za Toneta naročila sto in sto skrbi, da si vseh tistih čudnih besedi še pol zapomnil ni.

»Prebito bomo še veseli,« se je spotoma menil sam s seboj. »Tone se zasuče s Polono, sam tudi Janez ne ostane, a Francè se prismoli na Poberevino! Kaj se mi mara, ne bo mi je sile za streho in skledo.«

Pot mu ni bila spešna. Vsaka vasica ga je gostila in mudila in nobena ga ni pojila z vodo, ko jim je pravil novice in prepeval lepe, a tudi obaltne pesmi.

Od vasi do vasi je postajal zgovornejši, hodil je bolj počasi, postajal in se oziral po hribovitem svetu.

Oni teden je tu nekaj deževalo. Krajniške njivice so si opomogle in hoste ozelenele.

Svet se je že zavijal v trden mrak, ko je s Pristavice klamal proti Malemu Gabru in zašaral v hraščino in smrečje nad Kuščarjekom.

»Kar todle jo mahnem, da prej ko prej bušim med Trlepe,« se je spotikal ob korenine, ki so kakor žile na stari roki preprezale stezo. »Morda me že težko čakajo? O, da bi od včeraj le še kaj vina imeli pri hiši!«

V hosti je bila tema, noč se je čisto zaprla, nobene zvezde ni bilo zunaj. Steza, ki jo je sicer poznal dobro, se mu je zgubila. Po drevju je škrabljal, v vejevju se je otožno oglašal čuk, iz trhle in suhe štorovine je tu, tam pobleščavalo čudno svetlikanje.

Strah ga je postajalo, nikamor več se ni upal ozreti in žejen je bil kakor duša v vicah.

»Križani Bog, kje sem, da nikamor ne pridem?« je obupaval. Hitro bi bil rad prišel do pijače pri Trlepu, pa se je ponevedoma le motal in sukal skoraj na istem mestu in se bal kakor krava, ko brodi čez vodo.

»Saj vem,« je od strahu drhtel, »vešče, preklete babe čarovniške, me motijo, da ne najdem poti iz hoste. Moč imajo do mene to noč, ker molka nimam s seboj, zgubil sem ga na slavlju. Pa le stojte, mene že ne zmorete.«

Začel je peti, a glas, slab in komaj slišen, se mu je tresel od velike groze.

»Nate, hudičevke, ali veste zdaj, kdo sem in da se vas ne bojim?« je hripavo jaskal. »Petelina spoznaš po grebenu, mene pa po petju!«

Kar ti nenadno dihne veter, strahotna hosta zahrope; v temo, da bi dlje segel ko videl, mu nad glavo skovikne čuk, že tako preplašeni Matevžek skoraj počene od strahu, izpod nog pa se mu sproži kamen in se zatrklja nekamo daleč in globoko.

»Jezus Nazarenski, saj sem nad pečinami v Kuščarjeku!« je zavpil, dotipal staro smreko in jo objel z obema rokama. »Pomagajte, ljudje, pomagajte!« je tulil na pomagaj, da je odmevalo po vsej dolini od Ceste do Malega Gabra.

Trlepovi fantje so se spravljali spat.

»Kaj pa je to?« so poslušali. »Nekdo je v sili.«

Brž so s poda pobrali vsak svoj cepec in se na ves splav zadrevil proti Kuščarjeku.

A tam so že fantje s Ceste otimali Matevžka.

»Štorkljež, nerodni, skoraj ob stezi v dolino se zgu-boš!« so nejevoljni režali vanj.

»Vešče, babe čaravnice, so me omotile in zvodile, da se še geniti nisem upal več.«

»E, ti in tvoje vešče! Kaj si jih videl?«

»To je da, pa samo oči, ki je iz njih žarelo, da se je kar bliskalo,« je Matevžek lagal. »In smrdele so kakor star zaprtek, iz pekla samega ne smrdi huje, kadar ga kidajo.«

»Če pater opat zve o tehle tvojih veščah, te spod-reca, da ne najdeš več poti do porte.«

»Da, kdor veruje v duhove in čarovnije, se menihom zameri.«

»Tudi samemu patru opatu bi se tresla kuta, če bi mu čaravnice bile nakanile takih, kakršnih so jih nocoj meni!«

»Strahopetec si, bab se bojiš, pa je.«

»Kdor pravi, da se ne boji babe, volká in duha, ta grdo laže.«

»Ali pa si bil pijan?«

»Mož, ki sem pri njem bil, je res duša, da človeka ne pusti žejnega iz hiše; ali pijanega me ni videl. Tudi spotoma doboš ljudi, ki vedo, da je krščansko dobro delo usmiljenja, žejnega napojiti; napil pa se nisem.«

»Napil, napil! In v pijanosti zašel in na pomagaj sklical ljudi iz dveh vasi.«

»Pod trto sem se rodil, vse življenje ga pil, pa bi me bilo tisto malo primake spravilo ob um in noge?«

»No, da si le živ in cel — strah že še prespiš,« se je Trlepov Nace smejal.

»Kar pojdimo,« je silil Tone, ki bi bil že rad zvedel še kaj drugega.

»Bog vam povrni in ljuba Mati božja,« se je Ma-tevžek zahvaljeval vsem obenem.

»Že dobro. Samo ne tuli več, kadar te bo spet strah noči in bab.«

In so se razšli: Češčani na levo, Gabrovci z Ma-tevžkom na desno.

»Zakaj si se tako dolgo motil pri Slabetu ali kje in še zdaj prišel sam?« je Tone dregnil od sramu molčече-ga pevčka. »Počasen si kakor sveto olje.«

»Biba leze, tovor nese. To in vse do zadnje dlake razpovem tistemu, ki me je z imenitnega slavlja pognal v tako daljo.«

»Saj lakote in žeje menda nisi trpel, kajne?«

»Zato pa sem žejen zdajle in ves hromoten, da ne vem, kako da še hodim. Kaj menite, dolgo in nevarno pot sem prehodil danes.«

»Le potrpi, mokrote je še nekaj v mehu, da ti duša spet leže počez.«

»Za te krščanske besede, vedečni Tone, ti rad povem, da se Poloni vse noči sanja o tebi, podnevi pa od nepočakanosti brska in milo kokljá kakor koklja, ki se ji hudo mudi na gnezdo.«

»Polona ni vešča, na miru mi jo pustil!« ga je Tone nejevoljno dregnil v rebra, da je možiček skoraj omahnil po tleh.

Naposled je le začel po malem praviti, zakaj Slabè ni prišel že z njim, a Trlepu in Vrbičevemu gospodu je potlej vse razpovedal še bolj na drobno.

XXII.

Že drugo dopoldne prav zavred je prišel tudi Slabè.

Trlep mu je razodel, kaj je povedal pater opat, Vrbičev gospod pa svetoval, naj stopi do okrožnega glavarja v Novem mestu.

»Velik gospod je,« je Slabè preudarjal. »Ali pridem do njega?«

»Prideš, če moško vprašaš po njem,« mu je Vrbičev gospod kuril. »A če bo kaj režal vate, rohni tudi ti in zvenči z goldinarji v žepu. Z goldinarčki ne skopari, razmetuj jih pa tudi ne.«

»Kaj se pravica mora kupovati?«

»Včasih že,« se je stari perogrizec smehljal. »Pogajaj se kakor na sejmu, pa bo prav.«

»Kakova gosposka pa je to, da se mora človek še bosti in pogajati za pisano cesarsko postavo?«

»Seveda ni taka, kakršna je meniška, ki te le pe-stuje,« se je starec posmehnil in z očmi trenil v Trlepa. Trlep je molčal in gledal pod mizo.

»In kdo jih plačuje, gosposke hlapce?« se je Slabè ogreval. »Ali ne mi, ki jim znašamo davke, vse davke,

prve in druge roke? Kaj smo mi tu zaradi njih, ali so oni zaradi nas?»

»Kar pusti,« se je Vrbičev gospod smehljajal. »Ko se vrneš, boš vedel tudi to.«

»Spočij se in kar odtod stopi v Novo mesto,« je Trlep svetoval. »Če denarja nimaš s seboj, jaz ti ga dam — samo časa ne trati.«

»Pot tja dol in nazaj me zamudi dva, tri dni; Polona ne bo vedela, kje sem.«

»Brez skrbi, že jutri zve; sam zdrsнем tja.«

»Saj bi lahko šel jaz,« je Tone popal.

Trlep ga je pisano pogledal.

»Neumno sem čveknil,« je sin spoznal in zardel.

»Kaj pa, če bi šel jaz?« je Francè popravljal. »Da vam ne bi bilo treba hoditi daljne poti.«

»Z njim bi šel tudi jaz,« se je še Nace ponujal.

»Saj res,« je bilo Slabetu všeč. »Pojdita vidva.«

Trlep je mislil že drugam. »Ali ni, da bi človek zdivjal?« je naposled udaril ob mizo. »Pravica je ob tebi, doseči pa je zlepa ne moreš!«

»O, prav kmalu jo zgrabim z obema rokama, če je le še živa in prava!« je Slabè trdo rekel. »Ali pa res še pojdem do cesarja!«

»Da, takih nadrobi glavarju, pa boš videl, kako hitro se umeči,« je Vrbičev gospod ščuval. »Kdor obupa, ne zmaguje!«

»Ali ni čudno, da sam pater opat ni mogel ukriviti Sotečana?« se je Slabè domislil. »Njegova beseda je zmerom in povsod toliko zaleгла.«

»Hm, kaj hočeš,« je Vrbičev gospod vedel. »Čas se je obrnil, Sotečan ve, da cesarski možje izpodrezujejo stiške menihe, tako je tudi pater opat ob vso moč.«

»Škoda za nas vse,« je Tone pogledal v tla. »Od rodu do rodu se spomni, kako so menihi zmerom pomagali svojim in drugim ljudem.«

»E, kaj!« je Trlep držal svojo misel. »Kdo bi gledal nazaj, glejmo naprej! Navadimo se, da nam je živeti iz svoje moči. Ne prosjачimo več milosti in podpore — hlapčevsko je to! Sami si zavijajmo rokave in delajmo, pa bo!«

»Vse prav,« je Vrbičev gospod momljal in si počasi molzel osivelo brado. »Res je vendar tudi, da Slabetu

ne bi bilo treba kupovati pravice pri novomeškem glavarju, če bi naši menihi še imeli staro moč.«

Trlep je molčal in gledal skozi okno.

»Da,« je Slabè vzdihoval. »In še vem ne, ali jo bom kupiti mogel. Vrana vrani ne izkljuje oči.«

XXIII.

Prav tisto jutro sta se z brzim poštnim vozom iz Ljubljane proti Novemu mestu odpeljala Anton Linhart in Martin Kuralt. Graščak na Grmu in graščak na Strugi sta ju že dolgo vabila v goste. Kuraltu, ki je bil tačas posebno otožen in hud, je bilo do razvedrila, Linharta pa je mikalo Novo mesto, ker se je tu rodil stiški kronist — letopisec pater Pavel Pucelj, in ker bi bil rad pregledal stare listine v samostanu očetov frančiškovcev.

Molče sta sedela vsak v svojem kotu poštnega voza, ki je po izvoženi cesti odskakoval za dirjajočimi konji... Po tejle cesti, glej, si se peljal v Ljubljano, ko si uskočil iz stiškega samostana... Kako si si prebral? Prav? Dobro?

V prav posebnih mislih sta molčala tja do Šmarja.

»Prvi del stare Stične...« je Linhart dvignil pogled in z očmi mrknil po sivem zidovju starega župnišča.

Kuralt je trudno odmahnil z roko in si prejezdil nogo čez koleno, a Linhartova misel je ostala pri njem.

»In tu zibka stiškega samostana,« je čez slabo uro stegnil roko proti škrbinam starega višenjskega gradu na strmem griču nad Višnjo goro.

»Da, a stekla je v Stični in sto in sto let zibala dosti dosti lepega in dobrega za vso dolenjsko stran.«

»Škoda je bo, če današnji nori čas res misli, da je treba ni več.«

»Svet si že teše drugo in drugačno, a kaj se bo zibalo v njej, še nihče ne ve prav.«

»Jaz samostanov ne maram, preživeli so se; Stične vendar ne gledam po strani; drugačna je in zasluži, da bi jo cesar podpiral, ne pa podiral.«

»Ko travnik dozori, si kosec nabrusi koso in pokosi tudi cvetke, ki jih je škoda, ker so lepe za oko in srce in ker še medijo čebelam.«

A poštni voz je že drsel po Peščenjeku in prašil skozi Višnjo goro. Meščani so stali pred pragom svojih bajt in se gosposko držali.

Kuralt jih je podsmešno gledal in se jim poredno smehljal; spominjal se je bodečih zabavljic, ki jih Stičani vedo o gosposkih višnjanskih meščanih.

Voz je pridrdral do Hudega. Hlapci poštarja Fedrana so urno prepregli, spočiti konji so hrznili in stekli po ravni cesti. Iz dolinskega kota na levi strani je zablaščalo belo zidovje stiškega samostana, v rdečem zvoniku je jeknil zvon.

Prijatelj, ki se jima je pogled uprl tja gor, sta se molče spogledala. Skoraj tja do Glogovice nista mogla umekniti pogleda, ki je božal stiško okolico in drsel po umno obdelanem meniškem polju. Samostanski bratje in tlačani so v široke kraje orali resasto strnišče. Iz vrtnega zelenja so se belo bleščale tlačanske vasice, iznad hiš se je pod nebo sukljal dim, po vsej dolini je živo utripalo zdravo kmečko življenje.

»Če stiški menihi ne bi bili nič drugega dobrega storili, kakor da so ljudi naučili umnega kmetovanja, bi jim že zgolj za to šla velika hvala,« je Martin Kuralt, sin gorenjskega kmeta, govoril kakor sam zase. »Ti menihi so zakoreninjeni v zemljo, z delom so si pridobili domovinsko pravico na njej...«

Linhart je molčal, oči so mu obiskovale doline in gričevje, ki jih je ljubil, dokler je živel v Stični.

»Da,« so mu misli prišle od čisto drugod, »in lepo je nama pa le bilo v samostanu.«

»Ne rečem, da včasih ne bi bilo lepo,« je Kuralt mislil za njim. »Ko bi samostan le ne imel še toliko trdovratnih navad, ki se jim novi čas res mora upirati.«

»Po neumnem sem tudi jaz bil včasih nejevoljen nanje. Zatopiš se v delo, ujameš dobro, lepo misel in jo s peresom predeš po papirju, pa ti jekne zvon in moraš planiti v kor, da ustrežeš tistim starim navadam. A te navade — upiraj se ali ne! — so prelepe molitve, ki brez njih samostana ne bi bilo.«

»Delo samo je že najlepša molitev.«

»Nikar! Tako govorijo vsi, ki jim molitev smrdi.«

»Kolikor je je res treba, meni ne smrdi,« je Kuralt godrnjavnil in premolknil.

Molčal je tudi Linhart in se na levo tiho pozdravljaj z lepo cerkvijo sredi ponosnega Šentvida in s cerkvico svetega Nikolaja, belo ovčico vrh starega Gradišča.

»O, lepo je bilo!« je zamišljen pestoval spomine svojega kratkega menihovanja.

»Le zakaj se samostani ne morejo uravnati po novem času?« je Kuralt spet godrnjal. »Zmerom gledajo nazaj, nikoli naprej, kakor gleda svetna duhovščina.«

»Čudno,« se je Linhart nasmehnil: »Svetna duhovščina je puhla, nevedna in včasih prav posvetna, menihi pa so učeni in pobožni možje.«

»Ne vsi.«

»Tudi prsti na roki niso enaki vsi.«

»Prsti so in vedo, čemu so. A marsikateri menih je res le suha veja na zelenem drevesu življenja.«

»E,« je Linhart odmahnil, »midva, mislim, nisva zadosti dolgo nosila kute, da bi znala prav presojati samostansko življenje.«

»Poprave, preuravnave je potrebno, pa je! S časom naj hodi, kakor hodi svetna duhovščina!«

»Do zdaj je v Stični bilo štiri in petdeset opatov. Vsi so bili dobri, pametni in učeni možje; le dva sta bila nekaj nerodna, a ta dva, vidiš, sta hodila s časom.«

»Tista dva sta res madež v lepi stiški preteklosti.«

»Med dvanajstimi apostoli je eden bil Juda Iškarijot, še drug pa Peter Simon, ki se je zbal klepetave babe in zatajil Učenika.«

»In vendar ne bo prav, če stiške menihe res poženo križem svet!« je Kuralt po kratkem molku spet našel svojo staro misel. »S čigavo pravico bi preganjali ljudi, ki dosti in pošteno delajo?«

Linhart je molče privzdignil ramo, češ, tako je, in se zagledal po širokih travnikih pod Radohovo vasjo in Pljusko. Cesta se je kmalu nekoliko napela in potegnila ob hosti nad vasjo Cesto. Spenjeni konji so začutili hlad, ki je vejal iz hoste, popustili urni drnec in prešli v mirno tekoč in droban korak.

»Da, tako je,« se hudi Kuralt še ni pomiril; »pošten človek je kakor brez veljave in postave — pravica zvrhoma meri le malopridnežu.«

»Samo videz je tak. Moder človek presliši in spregleda, kar mu ni všeč.«

»Ali pa udari, če ga je kaj moža!«

»Pusti, ne jezi se več; rajši poglej, kako lepa je dolinica, ki se vdira med Cesto in Malim Gabrom.«

»Saj se trudim, da bi pihnil na vse in se skril kam v samoto.«

»Pa vendar ne spet v samostan?« ga je Linhart debelo pogledal.

»Nak. Hribski župnik bi rad postal, pa me škof še posvetiti noče, tako grdo sem zapisan pri njem.«

»Da po krivici, podpriča vsak, ki te pozna. A kar še ni, se lahko zgodi. Potrpi.«

»Če bi potrpeti znal, bi bilo dobro: zakopal bi se v knjige.«

»Začni. Začetek je že pol izvršenega dejanja.«

XXIV.

Pred Trlepovo hišo so stali domači, Slabè in Vrbičev gospod.

»Moško se postavi in kmalu vrni,« je Trlep naročal Slabetu, ki se je odpravljaj v Novo mesto.

»In ne govori na dolgo nit,« je Vrbičev gospod zabičeval. »Povej ob kratkem in vse po pravici.«

»Peljal se boš!« se je Trlep zgenil, ko je zagledal poštni voz.

»E, kako?« je Slabè dvomil. »Voz je gosposki, saj vidiš.«

»Naj bo! Kaj ti nisi nihče, ki si hotel kar do cesarja?«

»Če te ne vzameta s seboj, ju vržemo dol in se odpelješ ti sam!« so fantje pritegnili očetovi misli.

Trlep je že skočil na cesto. Voz se je ustavil.

»Kaj je?« sta se gospoda začudila.

»Temule možu je prav hitro priti v Novo mesto,« je Trlep dopovedoval vozniku; »truden je, dolgo pot že ima za seboj, vzemi ga na voz, hvaležen ti bo.«

»Oče Trlep!« se je Linhart nasmehnil. »Kaj si res ti? Ali me ne poznaš več?«

»O, pa res! V Stični ste menišili, kajne? — Pa vi tudi, če prav vidim?« se je Trlep priklonil še Kuraltu.

»Po kaj hočeš v Novo mesto?« je sitni Kuralt godrnjavnil v Slabeta.

»H glavarju bi rad,« je Trlep dopovedoval, kaj Slabeta žene v Novo mesto.

»Če je tako, pa le brž gor! Všeč so mi ljudje, ki ne poklekajo pred graščaka.«

Slabè je pokimal Trlepu in skočil na voz.

»Srečno pot in opravi dobro!« je Trlep zavpil za drdrajočim vozom.

»Priljudna gospoda,« je Tone mislil na glas. »Peš bi Slabè krevsal sedem ur.«

»Nista napačna,« se je Trlep obrnil. »In vendar: oba sta bila že na pol patra, pa sta uskočila.«

»Bog ve, zakaj?«

»Kuta jima je bila pretežka ali pa sta zavohala, kaj preti Stični.«

»Prav sta storila, če sta sprevidela, da nista za to,« ju je Vrbičev gospod kakor opravičeval. »Mislim pa, da se jima še zdaj rado sanja o lepem, mirnem meniškem življenju.«

Trlep se je umeknil k ulnjaku, odkoder se je lepo videlo vse domače polje. Čebele so ga vselej razvedrile in zamotile, to pot pa so mu misli uhajale drugam.

»O naša ljuba Gospa, prosi za nas Boga, da bi Slabè umečil Sotečana!« mu je srce molilo.

Gledal je po dolini, a duh mu je prebiral preteklost stare Trlepovine... O, rodovina je samosvoje živela, dosti trpela in močno slovela v vseh časih...

Dvignil je oči, pogled mu je obvisel na nebesu. Visoko visoko so se vozili beli oblaki, sonce je sijalo, vroče je bilo in brez vetra, svet je kakor počival.

»Ljuba Mati božja,« je spet molil s povzdignjenimi očmi, »ne zapusti Trlepovine, ki te je zmerom častila, pomagaj ji... Ne zaradi mene, ki sem neroden, grešen človek — otrok mojih se usmili, da najdejo svojo srečo...«

»Tone,« so mu misli tehtale, »je priden, pameten fant. Slabetovina je lepa domačija, vredna Trlepovega sina... Janez ostane na domu — vse naj mine, le Trlepovina naj ne zgubó imena in spomina... Nacetu, dobri duši, je Bog nemara namenil kaj prav posebnega — ni me skrb zanj... Le Francè, zaletel, da bi se umedil kaj kmalu, pa se Trlepovina umiri in jo sreča pogleda na vse oči...«

Stal je tam kakor spomenik starobitne domačije. —

Vrnil se je v hišo. Obraz se mu je svetil in srce mu je bilo polno vere in upanja.

Vrbičev gospod je dremal za mizo. Fantje so se igrali s sestrico, ki je oprijemši rogačkala med njimi in se glasno smejala.

A ko je v hišo stopil on, je zavpila še glasneje, mu zakoracala naproti in se z obema ročkama oklenila njegovega kolena. Obraz se mu je zasvetil še bolj, po-božal ji je mehke laske in se nasmehnil. Punčki se je glavica nagnila nazaj, iz modrih očk in rdečih ustk se je smehljal angelček.

»Oce ... oce ... cickala ...« je prosila.

»O, čičkala bi rada?« se je pripognil in si jo dvignil v naročje. »Kajne, upehala si se?«

»Dremlje se ji,« je Nace vedel. »Ančka naj jo da spat.«

»Stojkala ... stojkala ...« se je mala upirala.

»No, pa stoj ali spet tekaj,« se je oče vdal in jo postavil na tla, a to ji ni bilo prav po volji.

»Cicaj ... stojkala ...« je ukazovala.

»Aha ... aha ...« jo je razumel, sedel in si jo postavil na kolena.

»Stojkam ... stojkam ...« je veselo življala, mu drobencala po kolenih in se stegovala, da bi ga ujela za brke, kmalu pa obžedela in mu zadremala ob prsih. Nace je poklical Ančko.

»Slabè je morda že v Trebnjem,« se je Tone spomnil: »še malo, pa bo v Novem mestu.«

»Danes ne bo mogel do glavarja, počakati mu bo do jutri, a pojutrišnjem bi se utegnil že vrniti.«

»Da bi le dobro opravil.«

Trlepu so misli hodile za Slabetom in se vračale k sinovom.

»Kaj pa ti?« je pogledal Franceta. »Ali se boš še dolgo kujal?«

Francè je rdel in molčal.

»Neroden si, veš.«

»Pa naj bom!«

»Ampak zadosti dolgo, zdaj že lahko stopiš v Stično in uravnaš, da boš kaj kmalu tudi ti noge imel pod lastno mizo.«

»Dokler Pobereta ne bo semkaj, ne pojdem.«

Trlep ga je gledal, a v očeh mu ni bilo jeze, prej dobrota in pohvala.

»Vidim, ne boš je še zobal svoje soli,« je počasi dejal in vstal.

»Oče, pojdite, uravnajte vi, jaz res ne morem,« je France že prosil.

»Kar zmeljem, tudi presejem dobro. Zato pojdem, le Slabè naj se prej vrne. In da Polone ne bo skrbelo, kje ji je brat, pojdita z Nacetom kar precej tja.«

XXV.

Do Velikega Gabra sta Linhart in Kuralt po velikem že zvedela, kaj Slabeta posebno tišči in da jo mahne še do samega cesarja, če glavar ne pomore do pravice njemu in soseski.

»Tako, tako, vidiš!« ga je Kuralt udaril po kolenu. »Le hud bodi in nikar se ne vdaj!«

»In res zapreti, da pojdeš do cesarja, če se ti pravica precej ne odmeri,« ga je tudi Linhart ščuval.

»Da, glavar naj sprevidi, da si mož, gospodar, ne pa ponižen hlapec.«

»Brez skrbi, privijem ga!« je Slabè kimal in se čudil gospodoma, ki kar lepo govorita z njim. Trlep, hm, meni prav. V dežel res sili neki čisto nov čas. Dosihmal prava in jara gospoda še pogledala naravnost ni kmečkega človeka, nikar da bi se tako po domače menila z njim. —

Cesta se je napenjala v klanec pod Medvedjekom. Linhart je pokimal na levo, tja so se obrnile oči vseh. Najlepši del Témeniške doline, poln zelenja in sonca, jih je prijazno gledal. Med jelševjem in vrbjem se je zamudno krivenčila mlada Témenica. Nad Bratenco je s strmega hriba v sončno nebo bola stara cerkev na Primskovem, vsa reber je bila obrasla s trsjem, ki so se vanj skrivale zidanice, bele lise, in si mižikale z Malim in Velikim Gabrom.

»Lepo, res je lepo,« je zmagovalo tudi Kuralta.

»In stiški samostan je udelal Primskovo in postavil cerkvico,« je Linhart pravil. »Primskovo je lep in večni spomenik Stične.«

»Na Primskovem je bila božja pot Žalostne Matere božje,« se je Slabè vtikal. »A ono leto so z Dunaja poslali tako postavo, da ne sme biti več. Kaj pravite, zakaj?«

»Beli menihi iz Stične so shodili božjo pot na Primskovo,« mu je Kuralt odgovarjal. »Čemu? Da bi tlačan pri Materi božji iskal pomoči in zavetja. Če ga je kaj prida in moža, si po nobeni postavi ne bo dal jemati božje poti!«

»Res,« je Linhart pomagal. »Ljudje smo otroci, ki se bojimo Boga Očeta in se zatekamo k materi — k Materi božji. Nobena postava nam ne more ubraniti molitve.«

»Uprite se, nalašč vsi hodite na Primskovo!«

»Kako bi se z gosposko rvali mi, če so se je zbalí že sami stiški menihi?« je Slabè zmajeval z glavo.

»Saj se je niso.«

»Niso? Zakaj pa več ne vodijo božjepotnikov ne na Primskovo ne na Muljavo ne na Krko?«

»Ker božjepotnikov ni več!« je Kuralt revskal. »Kaj misliš, da menihi nimajo drugega dela kakor loviti in v krdelo zganjati smrdljive kozle, kakršni ste vi, ki precej plaho pobesite glavo, če gosposki črednik birič le počí z bičem?«

»No, no,« se je Linhart smejal in tolažil Slabeta, ki je debelo gledal hudega Kuralta, »saj gospod ne misli tako hudo.«

Klanec se je stegnil na položno cesto v Dolge dole, voznik je pognal, a konji so plašno odskočili.

Iz gabrove sence ob cesti se je dvignil mlad, mestno oblečen človek in pozdravil s širokim črnim klobukom.

»Kaj plašiš konje, ti, strah cestni!« se je Kuralt togotil.

»Nikar no!« je dobrodušni Linhart spet popravljal. »Saj vidiš, studiosus viaticus — potujoč dijak je.«

»Ne zamerite,« se je mladenič smejal, »le pozdraviti sem vas hotel, ne plašiti. Popotni sem res, dijak pa ne več.«

»Torej ste že doštudirali in znate vse?« se je Kuralt unašal. »Kaj se vam mǎra! Jaz, glejte, se učim ven in ven skoraj že dvajset let, znam pa le toliko, da vem, kako malo znam.«

»Sveto pismo sem premlel že vse.«

»Lectorem unius libri timeo — bralca ene same knjige se bojim; prazni ste, če niste zajemali tudi drugod.«

»Da,« se je tudi Linhart vtikal, »učiti bi se bili morali ex Sacra scriptura, ex traditione, ex ratione — iz svetega pisma, iz ustnega in zgodovinskega izročila in iz razuma, ki nam ga bistrijo knjige učenih mož.«

»Sveto pismo, pravijo, je knjiga vseh knjig,« se je mladi človek branil. »Če sem ga pretipal prav do dna, je, mislim, že nekaj.«

»Tako ste vi prvi, ki ste ga zmogli. Do zdaj ga še nihče ni tako v čisto, da bi dejal: Nobene skrivnosti ni zame več v njem.«

»Samo domišljate si, da sveto pismo res tako dobro poznate,« je Kuralt spet postajal hud. »Pa vam bo požreti še dosti učenosti, če hočete sveto pismo zmoči in vsaj nekoliko razumeti.«

Mladenič je zardel in molče pobesil oči.

»Kdo pa ste prav za prav?« je Linhart prijazno vprašal. »In kam ste se namenili?«

»Jurij Naborè. V Novem mestu sem se na gimnaziji očetov frančiškovcev peklil s težavami učenega življenja. Zdaj jo maham v Stično; pomenišil bi se rad.«

»Kaj ne veste, da stiški samostan že tri leta ne sme sprejemati novincev?«

»Nak, nisem vedel,« se je Naborè ustrašil. »Križ božji, kaj pa mi je po tem takem početi zdaj?«

»Obesite se!« je Kuralt revsknil. »Ali niste za nobeno rabo na vsem božjem svetu, da rinete v samostan? Pojdite, svet je velik, dela, kruha si poiščite!«

»Aha, kar v Ljubljano pojdite,« je Linhart svetoval. »do Blaža Kumerdeja se obrnite, za učitelja vas da.«

»E, ni mi, da bi se ubijal s topoglavimi tlačanskimi smrkvci.«

»Da,« se je Kuralt drl, »k škofu pojd, učeni pismar! Prav zdaj išče umnega moža, kakršen si ti — precej te napravi za prošta!«

»In če me ne —?« ga je dijak pisano pogledal. »S čevljev si kar lepo otresem domači prah in pojdem kam daleč daleč; svet je velik...!«

»Voznik, poženi!« je Linhart ukazal in se nejevoljen ozrl po prevzetnem mlademu človeku.

»Res je,« je Kuralt godrnjal sam vase in se spominjal pogovora pri Kumerdeju, »komaj se naš človek nekoliko izšola, pa se že puli iz domače zemlje in ponuja — tuji!«

Še Slabetu se je za malo zdelo, kar je Naborè česnal.

»O, samo svoje sitnosti naj dobro uravnamo, pa spregovorimo katero tudi s takimile postopači,« je vedel sam zase.

XXVI.

Francè in Nace sta se, kakor jima je velel oče, precej napotila h Krki, da bi Poloni povedala, kam in pókaj je šel Slabè. Hodila sta zamudno, po vsej Suhi krajini so ju ustavljali zgovorni znanci.

»Kam pa vidva?« so hoteli vedeti, kaj žene možata sinova imenitnega Trlepa.

»Na oglede sva prišla, ženila bi se rada,« se je Francè šalil, da mu povedati ne bi bilo treba, kam sta se namenila.

»Krajinška dekleta so neki prav pridna in lepa,« je še Nace pomagal, »in toliko jih je, da se kar odločiti ne moreva.«

Odgovor Krajinčanom ni bil všeč; čutili so, da se fanta poredno šalita.

»I, kaj pa Slabè?« so ju prijemali z druge plati. »Z vajinim očetom je lazil tudi todkaj in ni izbiral deklet, le denar nam je pulil iz mošnje.«

»Saj res,« je skoraj jezno govoril še drug Krajinčan; »če kaj prideta do njega, ga le vprašajta, kaj je opravil pri cesarju.«

»Menda nič, samo naš denar je zapravil, Sotečan nas še zmerom dere na meh.«

»Koliko pa si dal, da ti je tako žal?« ga je Francè meril s hudimi očmi.

»Koliko? Eno malo dvojačo. Zadosti.«

»Slabè ne bi bil daleč prišel z njo, ti ga že terjaš za račun o njej. Pa le brez skrbi, ni ti je zapil.«

»Zadržek je anti bil"prehud, da ni šel, če še ni šel,« je tudi Nace nekaj trje govoril.

»Do cesarja ne moreš kar naravnost, nekateri prag moraš obrusiti.«

Nejevoljna sta koračila dalje.

»Gorje si ga mu, kdor si naprti nalogo, pehati se za druge.«

»Kar stori, mu prerečejo, v vsem ga sumničijo, nič jim ni prav.«

»Drhal je drhal, kratkovidna in krivična je zmerom.«

— Po stranski stezi ju je došel mož domačin. Pod Kozjek da se je namenil do brata, nemara mu pomore do plemenskega bika.«

»Kar do bika?« sta ga debelo gledala.

»Za vso našo sosesko sem ga zmerom imel jaz, ondan pa mi ga je vzel Sotečan, ker mu vseh davščin nisem mogel plačati.«

»Da, zima in gosposka ne prizanašata.«

»Ko bi človek vsaj vedel, koliko mu je dajati v grad!« je mož godrnjal. »Nikoli mu ni zadosti, zmerom hoče več in več.«

»In prav bika se ti je zdaj polakomnil? Zakaj ne krave, vola?«

»Oba vola mi je vzel že prej, kravo mi je pustil, češ da brez mleka ne bom.«

»No, saj ni napačen, če je rekel tako.«

»E, vrag ga potipal! Mikajo ga dvojače, ki jih takle bik služi. Pa ga bo minilo. Dosti hudega nam je bilo že prebiti pod Sotečanom in še smo tu. A če Slabè kaj prida opravi pri cesarju ali kjer že, bo konec soteške in vse take gosposke...«

»Bog te usliši!«

»Aha,« je mož pokimal in se z bližnjico spustil pod Kozjek.

Francè in Nace sta zamišljena in molče hitela svojo pot. Hm, zdaj sta tudi sama slišala, kakov človek je tale prebiti Sotečan... Težko težko, da bi ga Slabè ukrivil... In če ga ne užene, se Tonetu podro vse lepe sanje o Poloni in Slabetovini...

Nič več nista bila vesela svoje poti; še pridno udelane njivice po odročnih dolinicah med pustim gričevjem jima niso več vnemale kmečkega srca.

»Zdaj šele vem, kako srečni smo, da živimo pod krivo opatjo palico,« je Nace povedal svojo in bratovo misel.

»Da, človek mora včasih pogledati čez domači plot, da spozna, kako lepo mu je doma.«

Nekoliko pred mrakom sta prišla do Slabetovine.

»Kaj je?« se je Polona ustrašila. »Kje je Jurko?«

Ko sta ji povedala, se je nekoliko umirila in ju pogostila.

»Graščak neki kar piha od togote, ker misli, da je Jurko šel do cesarja,« je tiho pravila. »Valpet pa rohni nad menoj, naj povem, kam jo je Jurko res ubral.«

»Le stoj, graščak in valpet se že še uneseta, takih jima Jurko utegne prav kmalu nadrobiti.«

»Če se mi brat kmalu ne vrne, se še meni kaj nakreti. Bojim se obeh, graščaka in valpta, strašno se ju bojim.«

»Nič se ne boj,« sta rekla oba kmalu, »tu ostaneva in te varujeva, dokler se Jurko ne vrne.«

»Nikar!« je odmajevala. »Prej ko umakneta pete odtod, bolje bo za vaju, saj ne vemo, kaj vama nakani grad, če zve, da sta tu.«

»Kaj nama more? Vest imava čisto, nikomur nisva storila nič žalega in — stiška sva.«

»Pa Trlepova. In to je gradu zadosti, ker ve, da Jurko v posvete hodi k vašemu očetu.«

Fanta sta molčala, Polonina skrb se je prijemala tudi njiju, upanje vseh treh se je utrjevalo le še v veri, da Jurko dobro opravi pri glavarju in da po njem užene silovitega graščaka.

Storil se je večer, lep in topel. Nekje daleč so peli fantje, prav blizu so jim pomagali črički in murni, po travniku so škrtali plahi ptiči kosci, na kalu so vrele žabe, iz hoste je tulil čuk.

Po večerji so sedeli pred hišo in se pogovarjali. Kar ti je izza vogala prednje stopil valpet.

»Slišal sem govorjenje,« je rekel in ostro pogledal oba Trlepa, »pa sem dejal: videti moram, kdo vasuje pri Poloni, ko ji brat ni doma.«

»Kaj si ji varuh, ali kdo?« je Francè trdo vprašal. V srce ga je pičil sum, ali si valpet nemara ne lasti kakovih pravic do Polone, Tonetove neveste.

»Valpet sem, vedeti moram, kdo sta.«

»Ne skrbi, nisva potepuha ne razbojnika.«

»Kdo sta in odkod, vprašam še enkrat.«

»Če bi vprašal drugače, bi ti povedala; ker pa rohniš in tresoritiš, ne zveš — kar pojdi, sicer ti pomagava midva.«

»Prav, pojdita z menoj, da v gradu razodeneta, čemu sta se priklatila semkaj!«

»In če ne pojdeva?«

»Zgrda pojdeta, ker nočeta zlepa.«

»Koliko pa te je?«

Valpet je glasno zakašljaj, izza vogala je priteklo četvero grajskih biričev.

Francè in Nace sta poskočila in se zaprašila v možake. Pa ti so bili navajeni človečjega lova: precej so ju imeli pod seboj in jima roke zvezali na hrbtu.

Polona, ki je do zdaj vsa odrevenela strmela, je vpila na ves glas:

»Kaj sta komu storila, da ju zalezujete kakor razbojnike? In v moji, naši hiši?«

»Pojdimo, Trlepova, da vama iztrkamo trlepovsko prevzetnost in da vaju odvadimo ščuvanja po tuji gosposčini!« je valpet velel in šel, za njim pa togotna ujetnika sredi smejočih se biričev.

»Čemu si tako silil v naju, če veš, kdo sva?« je Francè revsknil za valptom.

»Le potrpi, saj zveš zadosti kmalu.« se je ta zasmejal, ozrl pa ne.

Ko so ju prignali v grad, ju Sotečan ni pogledal: le ukazal je, naj ju nekaj dni zapro v vozo in izpostijo, da bi se, kakor je rekel, primerno ukrotila in umedila. Potlej ju izpraša, kaj sta spotoma danes čvekala, čemu je Slabè s Trlepom lazil po krajinških vaseh in kam je zginil zdaj.

XXVII.

S Kapiteljskega klanca je poštni voz po zavori hreščé drsel pred Ljubljanska vrata Novega mesta. Linhart, Kuralt in Slabè so se kakor potnik, ki se naposled približa koncu utrudljivega pota, polajšano smehljali. čudovito lep svet jih je od blizu in daleč prijazno gledal.

»Trška gora,« je Linhart mignil na levo, »star del Stične.«

»Da, po dobroti ali neumnosti vojvodinje Viride, gospe s Pristave,« je Kuralt godrnjal.

»Zakaj po neumnosti?« ga je Slabè gledal.

»Podarila je samostanu vso Trško goro in gradič Bajnof pod njo prav tačas, ko mu je slabo gospodaril slab in neroden opat.«

»Ni gospodaril tako slabo, če je oboje stiško še danes ta dan.«

Linhart se je poredno smehljal premolklemu Kuraltu, ki mu je bistri Slabè ustavil nadaljnje zabavljanje.

»Stiški menihi so na Trški gori napravili božjo pot.« je Linhart povedal. »Menili so dobro, a božjepotniki so jo onečaščali s pijančevanjem in z razuzdanim vedenjem.«

»Vino je predobro,« je Slabè skušal razumeti. »Sladko je vince s Trške gorice.«

»Cesar je božja pota zatrl morda le zaradi takih razuzdancev,« je Linhart strogo rekel.

Kuralt je molčal in se smehljal.

Žarki zahajajočega sonca so zlatili beli pas mogočnega mestnega obzidja in pokončne lesene in slamnate strehe nevelikih hiš, ki so se tiščale ob reber okoli visoke kapiteljske cerkve.

Voz se je prizibal pod klanec, voznik je odvrnil, izpred mestnih vrat se je slišal neki vrišč.

»Kaj je sejèm, da tako hrumijo?« se je Linhart vedečno nagibal iz voza.

»Novomeščani niso zaspanci, kakršni so dolgočasni Ljubljanci,« je Kuralt mrmral. »Živi so in veseli, pa misliš, da sejmarijo.«

»No, saj zvemo zdaj zdaj, kaj je.«

Voz je pridrdral v veliko krdelo meščanov, ki so se gnetli pred mestnimi vrati.

Zdaj je tudi Slabeta zamikalo, kaj se godi. Ko se je voz ustavil, je prvi skočil z njega.

In kaj je bilo? Proštov oskrbnik Pugelj se je z možmi, ki jim je bilo mlade fante loviti za vojake, v Bučni vasi polastil tudi dijaka Jeniča. A še preden se je z ujetnikom vračal v mesto, so dijaki zvedeli, kaj preti njihnemu tovarišu, in so med velikim hruščem in truščem privreli pred Ljubljanska vrata, da bi se zanj udarili, če bi bilo treba, tudi z biričem in s hudičem, kakor so vpili in pretili.

»Ali nisem rekel, da so Dolenjci še močno krvavi pod kožo?« se je Kuralt smehljal Linhartu in zadovoljno

gledal po bojevitih mladih ljudeh. »Tudi ob kmečkih uporih so prav Dolenjci zmogli in podrli največ graščin.«

»Turkom se pa le niso znali kaj prida upirati, samo bali so se jih. Dolenjska bojevitost ni velika, jeza jim hitro splahne, predobrodušni so.«

A Kuralt je odmahnil z roko in pomignil v gručo dijakov. Dva, trije so se utrgali iz nje in hitro pristopili.

»Nihče nima pravice dijakov loviti za vojsko,« jih je ogovoril. »Ali veste to?«

»Vemo, seveda vemo! Tovariša otmemo, oskrbnika in njegove gonjače pa pretepemo, da jih za vselej mine segati po dijaku!«

»Le, le! In gospoda gimnazijskega prefekta poženite nad okrožnega glavarja, da tudi on podkuri kapitlju!«

»O, saj naš pater prefekt najbrž že pesti oba: glavarja in prošta.«

»O, pater prefekt se nikogar ne ustraši, kadar je braniti katerega si bodi izmed nas,« je tovariš pritegnil.

»Vivat pater prefectus — naj živi pater prefekt!« so vsi trije zavpili, veliko krdelo še drugih je goreče povzelo: »Vivat...!«

S Kapiteljskega hriba je prisopihal fantič in stekel med dijake. Da Jeniča že ženo v mesto in da je zvezan in hudo raztepen in razkuzman...

Dijaki so umolknili in se poskrili za drevje in grmovje ob cesti.

Komaj se je oskrbnik zadosti približal s svojimi, so dijaki bušili na plano in se med velikim vpitjem zakadili prednje.

»Spustite Jeniča, ob tej priči ga spustite!« so vreli. »Kaj je storil, da ga vežete kakor razbojnika?«

Gonjači so se zaman ozirali po oskrbniku. Malopridnež je precej sprevidel, kaj bo, in se je brž pomešal med ljudi, ki so se motali za dijaki.

»Veleli so nam, naj ga primemo, da pojde v vojščake,« so se dedci izgovarjali. »Če ni kaj prav, se obrnite do prošta!«

»Burovži sužni, vi se obrnite, vi, odkoder ste tako pokorno priklamali!« so se dijaki s palico zagnali vanje.

»Saj nismo radi,« so se gonjači odmikali; »veleli so nam, ne moremo pomagati.«

»Upri se, če veš, da ti je povelek zoper voljo!« so dijaki vpili. »Upri se, ne slušaj in ne spravlaj v nesrečo domačega človeka!«

»Vraga se bo upiral takle butec!« so se tudi meščani posmehovali. »Še lastno mater bi zvezal in izročil biričem, če bi mu kdo le velel!«

Možem, ki so res le neradi storili, kar jim je oskrbnik velel, ni bilo do rvanja; tudi sram jih je postajalo sredi vreščečih ljudi. Tako so se res obrnili in razgubili vsak v svojo stran.

Dijaki so Jeniču brž prerezali motvoz na rokah in ga urno odveli v frančiškovski samostan, ker so vedeli, da bo samo tam zadosti na varnem, dokler pater prefekt ne iztoži zanj dijaških pravic in mirne svobode.

Tudi meščani so se razhajali.

»Ha, tak pogledjte ga no, Puglja oblastnega, kako urno ti mošnjá v kapitelj?« so nekateri kazali za oskrbnikom, ki je skoraj tekel po ozkih in strmovitih ulicah.

»Ha, pa se je le obrisal za lepo Jeničevo sestro!«

»Da, že nekaterikrat ga je z burklami podila, če je le preveč rinil za njo.«

»In zdaj ji je hotel takole vrniti.«

»Da ga le sram ni, sram!«

Linhart, Kuralt in Slabè so stali ob strani in se po sili smehljali. Dogodek jim je bil prenagel in prekratek, niso vedeli, kaj bi o njem rekli precej.

»E, prav vseč so mi takile fantje!« se je Kuralt naposled zadovoljno nasmehnil. »Uprli so se krivici, nikomur nič hudega prizadeli in vendar zmagali.«

»Mladina se budi,« je Linhart sam vase mrmral. »ljudstvo podira oltarje starih malikov, zarja lepega, novega dne vstaja.«

Slabè je molčal, nejevoljen je bil sam nase in kakor sram ga je bilo, ker je tako mirno gledal, ko ga je ob dijaškem metežu roka srbela, da bi udaril, udaril.

V mestu sta gospoda potlej šla svojo pot, Slabè pa svojo.

Mahnil jo je v znano krčmo, da bi prenočil.

»Jutri pa se udarim z glavarjem, če bo treba, in z vsemi njegovimi biriči!« se je veril, ko je legal spat. »In hitro moram opraviti, Polone ne smem predolgo pustiti same ...«

XXVIII.

Minil je dan, umrl je še drugi, Franceta in Naceta pa odnikoder.

Trlepa je začelo skrbeti.

»Stavil bi ne vem kaj,« je Vrbičev gospod dejal, »vešče ju ne blodijo, kakor ondan Matevžka, kaj drugega mora biti.«

»Samo kje sta, bi rad vedel.«

»Hm, Sotečan ima dolgo roko.«

»Pa ne za moja fanta! Razbojnika nista in stiška sta.«

Vrbičev gospod je privzdignil ramo in si s suhimi, dolgimi prsti molče počesal brado.

Trlepu se je stisnilo srce, glava mu je kinknila na prsi.

»Do Polone zdrsnj,« je brž poklical Matevžka, »teci, a spotoma se mi spet ne nacejaj, brž brž pozvej, kje sta fanta!«

Matevžku je bilo močno čez glavo, če ga je kdo spominjal tistih hudih vešč v Kušcarjeku. Nemilo ga je dregnilo tudi zdaj, zato se je kar obrnil in precej šel.

»Stoj no,« je Tone hlastnil za njim, »Poloni, glej ga, reci, da mi je žal, ker oče mene ne pošiljajo do nje; dosti dosti da se mi je pomeniti z njo, ji reci.«

»Da te treni: tišči te pa, tišči!« se je Matevžek porredno smehljal in urno dalje drobencal.

Po krajinških vaseh so ga vendar tu, tam premotili, da je počival.

»Za Trlepovima fantoma voham,« je previdno tipal. »Pred dvema, tremi dnevi sta se nekamo zgubila.«

»Glej ga, na pravi sledi si, videli smo ju, proti Soteski ali kam sta se gnala.«

»Vrnili se še nista. Kje neki bi bila zdaj?«

»Ne skrbi, velika sta, Trlepova sta, ne zgubota se ti. A če prideš do Soteske, vprašaj tudi na gradu. Tja ga radi spravijo grajski, kdor prezgubljeno motovili po njihni gosposčini.«

Po Matevžku so šli mravljinci groze. »Da te hudir!« se je menil s plahimi mislimi. »Če je tako, bo še prebito hudo.«

Pil je, kolikor so mu dajali, pa veselja se ni mogel napiti, prevelik strah mu je tesnil srce.

»Morda pa kje ležita prav bolna?« jih je popravljal.

»Pa kar oba bolna in taka hrusta?«

»Če sta se kaj preveč nalokala vina iz teh krajev, jima samo Bog še lahko pomaga.«

»Kaj boš! Naše vino je res kislo, pa ne bolj od primskovškega.«

»Razloček med njima res ni velik,« se je Matevžek smehljaj. »Po cerkvah v Témeniški dolini se zvon oglasi vsako noč samo enkrat, v vaših krajih pa vsaj dvakrat.«

»Beži, beži — zakaj neki?«

»Zvoni zato, da se dedci zbudijo in na drugo stran obrnejo, sicer bi jim takale vinska kislica želodec pregriznila.«

Krajinčani so se smejali, pa ne radi; smešilca svojega težko pridelanega vinčka niso več zadrževali.

Bolj ko se je Matevžek bližal Slabetovini, bolj ga je minevala porednost in večji strah ga je plašil.

Za mejami in po stegneh se je že v mraku prav na skrivaj pritihotapil do Slabetove domačije in, kakor bi zviška pal, stopil pred Polono.

»Jejhata,« se je ustrašila, »kaj si ti?«

»Ali si čakala koga drugega?«

»Povej, kaj te je prineslo iz take dalje?«

»I, po fantiča sem prišel,« se je skušal šaliti. »Oče joka za njima kakor mati za otrokom, ki ji ga vratinka duši. Kje ju skrivaš? Spusti ju, za božjo voljo, da pojmeta z menoj, če sta še toliko pri moči.«

»Da, uboga fanta!« je zaihtela in počasi povedala, kje zdaj sta. »In to se primeri gostoma v naši hiši!«

Matevžek je obstal kakor bi ga vkopal.

»Sotečan ju je priprl?« je strahoma šepetal. »In Bog si ga vedi, kaj z njima počenja zdaj?«

»Uboga fanta, uboga fanta!« je Polona še huje ihtela.

»Zakaj pa nam nisi precej poslala glasu, da bi vsaj vedeli, kaj se je nakretilo?«

»Nikogar nimam, da bi mu zaupala. Če bi graščak zvedel, da kaj napletam zoper njega, bi zmanjkalo tudi mene.«

»Tako pa je zdaj še prostora v ječi, kajne, da mene porinejo tjakaj, če zvedo, čigav povelek me je pridrevil leskaj?«

»Prej ko jo ustrižeš odtod, bolje bo zate in zame. Mrkni še nocoj in očetu Trlepu vse povej, on že ubere pravo, da fanta spet ugledata sonce.«

Tudi Matevžku se je zdelo najpravše, da se brž ko brž umekne Sotečanu. Še toliko ni hotel počakati, da bi mu scmarila kaj za večerjo. Le brtavs kruha je pomašil v žep, bušil vase korec vina, kislega pa že tako, da je kar zamižal in da ga je za ušesi zabolelo, kakor je kesneje pravil, v naglici še povedal, kar mu je Tone naročil, in jo ves preplašen res pocedil, odkoder je bil prišel.

»O, če bi me Sotečan dobil v parklje, bi mi preteto tenka pela!« jo je urno pobiral, da bi prej ko prej prišel v stiško gosposčino. »Da, vrag je takle graščak, ki še patra opata ne posluša in se cesarja samega nič ne boji...«

Hitel je kakor bi gorelo za njim. Ko je bil že prav daleč in se je storila trdna noč, je počival.

XXIX.

Tisto noč je Slabè v Novem mestu skoraj vso prebedel. Hude skrbi so mu podile spanec, misli so vse uhajale domov, na Pljusko in v Mali Gaber, povsod. Premetaval se je na postelji, čakal dneva in preudarjal, kako mu bo govoriti pred mogočnim glavarjem.

»Nak, skopariti ne smem preveč,« se je spominjal Vrbičevega gospoda, »kar prgišče goldinarjev mu zadegam v golt, sicer me nemara še poslušal ne bi... In natrobim mu jih, da bo gledal kakor zaboden vol.«

Kmalu dopoldne je res šel. V veži glavarjeve hiše mu je pot zastopil oblasten služabnik:

»Stoj, teslo kmečko, kam pa blodiš?«

»Kaj ti je, metla pisarniška, tako govoriti s poštenim možem?« je Slabè stopil tikoma predenj in ga tako grdo pogledal, da se je metla strahoma odmeknila. »Do glavarja hočem, samo povej, katera vrata naj odslonim.«

»Tako? Do glavarja?« se je metla že čisto upognila. »Zakaj bi rad prav do njega?«

»Ali je to tebi vedeti?«

»Povedati moram pisarniku, ki je v prednji izbi, sicer te ne spusti noter.«

»Kaj je glavar samo zanj in ne tudi za nas, da ne bi smeli do njega, kadar nam je treba?«

Oni je molče privzdignil ramo in pogledal proč; ni se več upal po svoje besedičiti z odločnim možem.

»Tak pa reci, da se mi je z glavarjem meniti o pravicah in krivicah graščaka v Soteski.«

Služabnik je tiho žvižgnil in počil s prsti.

»Dosti se upaš,« je čez čas rekel, stekel po hodniku v neko sobo in mu velel, ko se je vrnil: »Tja noter pojdi!«

Slabè je močno potrkal, na široko odprl in vstopil.

Za mizo ob oknu je po papirju z gosjim peresom praskal suhljat človeček in se še ozrl ni v Slabeta.

Ta je sredi izbe obstal in razločno hrknul.

»Kaj bi rad?« je tintomazec revsknil čez ramo.

»Ali vam ni povedal mož, ki že v veži vsakogar oblaja?«

»Aha! Tak res? Kar do gospoda glavarja bi rinil? In s pritožbo, kajne? Saj te ne bo poslušal, drugih skrbi ima čez vso glavo, s kmeti se ne utegne meniti.«

»Poslušal me bo, ker ve, da je za to tu!« je Slabè odločno in trdo stopil naprej. »Cesar ga je postavil tudi za kmečke ljudi!«

»Kar meni povej,« je peresar govoril že prijazneje. »In hitro. Čas je drag, ti mi ga najbrž ne plačaš.«

»Res je, prav nič ne izpulite iz mene, a do glavarja pridem, sicer stopim v Ljubljano, odkoder že dopovedo vam in glavarju, čemu sta tu.«

Uradniček je poskočil, ustrašil se je moškega kmeta; po prstih je brž stopil v glavarjevo pisarno.

Ivan Nepomuk Ursini grof Blagaj, glavar za dolenjsko okrožje, je bil tisto jutro ves sršenast. Razdražen je po mizi predeval debele spise in se držal, kakor da mu ves svet smrdi. Grde volje je bil in gorko jezen. Davi je nadenj že prav, zavred prisopihal hudi gimnazijski pater prefekt in mu nadrobil gorkih kozjih molitvic, češ da se pritoži do same deželne vlade v Ljubljani, če on, glavar, ki ga je cesar postavil tudi za varuha novomeške gimnazije, prav precej ne prisuče kapitelj-

skega oskrbnika, da si le-ta ne bo do dijakov lastil pravic in oblasti, ki mu ne gredo.

Ha, kako naj ga prisuče on? Saj je proštov. A proš sam mu je že snoči s hudo kaznijo izgnal hudiča, ki mu je preveč grel noro kri. Oskrbnik Pugelj ne bo več stregel po srčku Jeničeve sestre. Prav se mu godi. Ali mu je tega bilo treba? Kakor da ni zadosti drugih, malopridnih in zijalastih bab, ki so že zapisane peklu!

In zdaj naj se on, okrožni glavar in plemeniti grof, izgovarja takile ponosljani kuti in naj zravnavaj, kar skrivijo preoblastni oskrbniki in njihni slepi gospodarji? O, pojahal vrag prefekta in njegove ljubljenske dijake, slepi kapitelj in norega oskrbnika!

Jezen je počil spis ob mizo, vstal in zakoračil po prostorni pisarni.

Kar ti je tiho vstopil pisar in ponižno povedal, da je zunaj neki mož, ki se hoče pritožiti zoper Sotečana.

»Na miru me pustite — ven ga poženite!«

»Premilostni gospod grof, ponižno povem, da sem ga že podil, pa dedec ni tak, kakršni so drugi kmetje: uprl se je in mi zapretil z ljubljansko vlado in s cesarjem.«

»Kdo vam je velel brez moje volje odganjati človeka, ki hoče do mene?« se je glavar drl nad svojim pisarniškim hlapcem. Ali ni mogoče, da je mož v prednji izbi kakov preoblečen mogočnik, ki takole voha in tiplje, kako se izpolnjujejo nove cesarske postave? Kaj bi sicer tako trdno in možato postavljaj hude besede? Nak, navaden kmet že ni mož, ki se nič ne boji pisarniških ljudi... »Naj pride precej noter!« je ukazal in v strahu in skrbeh spet sel za mizo. »Tudi cesar, pravijo, hodi takole vohunit,« je v mislih že trdno verjel, da kmet, ki mu je zdajle vstopiti, ni kmet.

Slabè se je moško vstopil predenj in mu povedal, kdo je in po kaj je dopotoval z daljnega doma.

Glavar, srednje velik debel gospod zabuhlega in rdečega obraza, se je že upokojil od strahu, saj je videl, da ima pred seboj res domačega človeka. Sam ni vedel zakaj: sprva ga je poslušal čisto mirno.

»Ali graščak ve, da si se namenil k meni?« je na-posled zarohnel.

»Če bi bil zvedel, ne bi tu stal zdajle jaz; hudič je, nikogar se ne boji, zaprl bi me bil!«

»Zapreti te dam tudi jaz, da boš vedel, kako se ti je vesti po cesarskih pisarnah!«

»Le, kar zaprite me, samo poslušajte prej mojo tožbo in preskrbite, da se ne bo več godila krivica meni in drugim v naši gosposčini in da se bodo prav do kraja izpolnjevale nove cesarjeve postave!«

»Katere nove postave?« je že za spoznanje mirneje vprašal.

In Slabè mu je začel praviti, da Sotečan pobira prevelike davščine in krivično desetino; brani kmetom, da bi lastninsko ravnali s svojim svetom; za vsak nič pesti človeka in ne pusti, da bi se ženili po svoji volji. »Vse to je zoper nove cesarjeve postave,« je poudarjal. »Cesar je z njimi hotel pomagati kmetu, takle graščak pa se napihuje, kakor da zanj ni cesarja in njegovih postav!«

»Vedi ga Bog, ali je vse res, kar pripoveduješ,« je glavar renčal, pa ne več tako grdogledno, »ti bi nemara vendarle rad, da ga zgolj na tvoje besede udarim s kaznijo, kajne?«

»Ne skrivite mu lasu, samo do pravice nam pomagajte, sicer pojdem do samega cesarja.«

»Pa ne, da bi ti bil tisti, ki je ono leto pisal cesarju?«

»Samo, da pisanja ni v roke prejel cesar sam, pisarniški ljudje so mi izmodrovali odgovor, ki ni bil za nikamor!«

»Da te vrag!« ga je glavar debelo gledal.

»Zdaj pojdem, če bo treba, do cesarja sam, da mu naravnost povem, kako se izpolnjujejo njegove postave.«

»Kaj naj storim, dokler ne zvem, kako prav za prav je?« se je glavar spet ustrašil.

»Kar velevalo nove cesarjeve postave, saj jih poznate.«

»To ni tako lahko. Pisarniških ljudi bi moral poslati tja, da se preverijo o pravičnosti tvoje tožbe. In to je drago.«

»Ne vem, kaj se vam zdi še potrebno,« je Slabè dejal in pozvenčal z goldinarji, ki jih je imel v mačku za pasom; »vem le, da se taki stroški poravnava iz državnega denarja ali iz mošnje tistega, ki tožbo zgubi.«

Glavar je slišal pesem goldinarčkov in se molče smehljaj Slabetovi modriji.

»Mislim, da bi bilo že zadosti, če bi graščaku poslali tako pisanje, da bi ga upognilo,« je Slabè poprijemal. »Ko bi slà poslali precej, se jaz ne bi krčil za nekaj goldinarjev, samo da bi graščak prav urno pod nos dobil tisto pisanje.«

Segel je v mačka in na mizo položil pest goldinarjev: »Za potne stroške slù.«

Glavar je z očmi hlastnil po njih in se nasmehnil.

»Če že res hočeš, pošljem jutri slà,« je dejal in goldinarčke posnel v miznico. »Ti sam skrbi, da sèl že opravi, preden se domov vrneš ti. Graščak bi te utegnil kaj priviti, ker mu nisi povedal, kam si se namenil.«

»Po novih postavah njemu to nič mar! Tudi to, prosim, postavite v pisanje.«

Moško se je zahvalil in šel. Uradnika v prednji sobi še pogledal ni, pisarniški metli v veži pa je pod noge vrgel goldinar.

»Da mi drugič tako grdo več ne oblajaš človeka, ki si pride pravice iskat!« je še dejal in stopil na cesto.

Misli so mu šinile domov in na Pljusko, a v ušesih je še imel glavarjev svet.

»Kar v Mali Gaber pojdem,« je sklenil; »odondod pozvem, ali je glavar že podkuril Sotečanu.«

XXX.

S Slabetovine je Matevžek vso tisto noč hitel proti Malemu Gabru.

Dneva je šele bilo komaj do kolena, ko je prisopihal na Trlepovino.

»Kaj?« je Trlep zarjovel. »Zaprl ju je? Sotečan zaprl moja fanta?«

Matevžek ni imel več še kaj praviti. Na ves splav se je zapodil v Stično. Gnalo ga je, da bi vsej gosposčini zatožil Sotečana in Neži povedal, kaj se je Francetu primerilo.

Po Trlepu je grmel vihar in fanta sta se mu smilila. Misel, da se ju je kdo upal pritekniti, ga je jarila, ko je zdaj blede, zdaj rdeč ves divji hlačal okoli hiše.

Misli so mu uhajale tudi v Stično. Zadnje čase je bil sicer menihom precej gorak, posebno patru opatu, zdaj se jih je spomnil.

»Hvala Bogu, da cesar še ni razpustil tudi naših belih menihov!« je naposled našel pravno misel. »Stična nam je res edini kraj, odkoder dobomo pomoči, ko nam je le prehudo,« je skesano mislil na sovražne besede, ki so se mu izmikale ob zdrabi s patrom opatom. »V Stično stopim,« je razodel Janezu in Tonetu, »samo pater opat zdaj lahko pomaga, da ju precej dobomo domov.«

Čisto drugih misli sta bila sinova. Hm, že že, če bi pater opat hotel, bi res trdo prijel Sotečana, a Francè in Nace bi vendar še dalje ječala v ječi, ker gospoda vse rada vleče na dolgo nit; neučakljiva je le, kadar ji človek mora dajati, sicer pa se ji nikoli nič ne mudi.

»Vojsko mož in fantov zberimo in po brata pojdemo!« je Janez bliskal z očmi in stiskal pesti.

»In vso Sotesko v sončni prah zdrobimo!« je Tone togotno prikladal.

»Je, fanta, to je huda stvar,« se je oče z vročimi očmi smehljal svojima moškima sinovoma.

»Huda je tudi, loviti poštene ljudi iz tuje gosposčine in jih pehati v ječo!«

»Nikarta!« ju je oče krotil. »Samo pater opat more in sme pritisniti Sotečana. In precej zdajle se zakadim v Stično.«

»Le,« je Janez privzdignil ramo, »vendar bi storili prav, če bi spotoma vsakomur povedali, kaj nam je Sotečan storil.«

»In tako velite, naj od človeka do človeka gre klic na pomagaj,« je Tone poprijemal. »Možje in fantje naj vsi pridejo danes tri dni, da pojdemo nad Sotečana!«

Trlep je molče gledal v tla, čez čas je rekel:

»I, pa se udarimo! Naj bo gosposki za opomin, da se bo rajši ravnala po cesarjevih postavah!«

Janez in Tone sta skoraj zaukala od veselja, da je tudi oče njunih misli.

»Stopita,« jima je rekel, »do prvih krajinških vasi in jim velita, naj sli razneso klic na pomagaj, in naj se možje in fantje zbero ob potu v Sotesko in počakajo nas.«

Tako je še tisto uro začel zli vojni duh vršati od vasi do vasi, od hiše do hiše.

»Fanta otmemo, graščaka in valpta pa zapremo!« so se najhujši dušali.

»Ali pa ju za péto obesimo in grad zažgemo!«

»Najpravše bi bilo!«

»Fanta le otmimo, le,« so pametnejši mirili, »kaj več pa je greh in nevarno.«

»Da, biričev in vseh hudičev bi dobili na glavo, okoli vseh sodnikov bi nas gonili in krvavo sodili.«

»Za Sotečana bo kazni že dosti, ko bo v strahu videl, kaj bi mu utegnili še nakaniti, če bi nas razdražil.«

»In za opomin mu bo, da se nikogar več ne pritekne, tudi Slabeta ne, ko se vrne domov.«

»Škoda, že danes bi morali lomastiti tja!« so prav bojeviti spet zmajevali z glavo.

»Dan sem, dan tja: še več nas bo!«

»Pojdmo pa, Trlep tako nič ne opravi pri patru opatu.«

»Kako neki? Ali si že kdaj slišal, da je vrana vrani izkljuvala oči?«

»E, vrana je opat, Sotečan je kragulj,« je star mož vedel; »težko se je vrani kljuvati s kraguljem.«

XXXI.

Trlep je res precej klamal v Stično. Korak mu je bil težak. Mož se je le predobro spominjal, kako je trmo-glavil in se branil, ko ga je k sebi klical opat, zdaj pa ga stiska, glej, sama žene tja.

»Hoj, Trlep, kaj je res?« so ga vso pot ustavljali. »Sotečan da ti je priprl sinova? Le zakaj neki?«

»Če ju v treh dneh ne spusti, pojdmo in ga vprašamo!«

»Kdo pojde? Pa vendar ne sam s Tonetom in Janezom?«

»Vsa Suha krajina že vre, tudi Témeniška dolina si pripravlja kosé in cepé.«

»Samo vedeti daj, kdaj in kam, pa pridemo še mi.«

»Danes tri dni še pred dnem v Malem Gabru. Prav precej pošljite glas od vasi do vasi in pridite, da gospodi dopovemo, kaj so cesarjeve postave.«

»Pridemo, Trlep, vsi pridemo!« so obetali, da je skoraj vesel koračil skozi Šentvid.

»Nàk, ne bom ga brusil meniškega praga!« je ves poln napuha kmalu postajal. »Vse bi se mi smejalo, najbolj morda pater opat sam, če bi še dalje prosil milosti, ko si lahko sam izsilim pravico!«

Pamet mu je govorila naprej in nazaj, a misli so iskale sinova, ki ječita in trpita vse hudo v grajski ječi, srce mu je uklonilo napuh in ga zadrevilo dalje, da se je umiril in oddehnil šele v rebri nad Pristavljo vasjo.

»Z vojsko iti nad grad je vendarle huda stvar,« se je skoraj treznil; »bolje bi bilo na vse plati, da ga pater opat ukroti.«

Pripogniv in počasi se je bližal hosti med Pristavljo vasjo in Stično, stare misli so se iskale in srečevale.

»Ali mi je res bilo treba tiste zoprne zdrahe s patrom opatom?« je gledal vase. »Neumno sem grešil, nerodno zablodil in se v jezike dal, obenem pa mislil, da sem brez greha in da mi pater opat dela krivico.«

Postal je, kes in sram sta mu ponižala ošabno glavo. Kar ti je po stezi iz hoste prišel Poberè.

Oba sta postala in se debelo pogledala.

»Kaj si se me ustrašil?« se je prvi nasmehnil Trlep. »Le naprej, nič se ne boj!«

»I, Trlep, glej ga no, kaj si res ti?« je občutljivi Poberè rdel. »Prav do tebe, glej, sem se namenil, srečam te pa tu, kakor da bi do mene hotel ti.«

»Vidiš, kako lepo se ti je namerilo, ko je za tvoje slabične noge v Mali Gaber tako daleč, da te še ob našem slavlju ondan niso prinesle tja?«

»Kam pa si se spustil?« je oni drugam redal besede.

»Brez zamere, do tebe ne, kakor si mislil — v samostan mi je nekaj stopiti.«

»Jaz pa sem res hotel prav do tebe.«

»O čudež, tako so se ti utrdile noge?«

»Beži no! Matevžek oznanja po vsej stiški gospoščini, kaj se je primerilo Francetu in Nacetu,« je Poberè hitro drobil. »In Neža se mi je ustrašila, da je skoraj omedlela.«

Trlep ga je resno gledal.

»Zdaj me je pognala, da bi pri tebi zvedel kaj več,« je oni sklenil.

Moža sta se vkup obrnila proti Stični. Trlep je togotno pravil o svoji veliki skrbi, kaj Sotečan počenja s fantoma, a Poberè je spet na drobno razkladal, kako je ta novica udarila Nežo in njega.

»Le stoj,« je Trlep pihal, »Sotečan jih dobo po betici, da bo pomnil, kdaj se je lotil Trlepov!«

»Nikar, Trlep, ne draži ga, Francè in Nace bi občutila njegovo jezo.«

»Ne več, precej ju spusti.«

Ponosen in vesel mu je povedal, da je sklical vojsko zoper Sotečana. Z njo ga prisuče, da bo vsa dežela strmela.

»Prebito velike stvari si se lotil,« je Poberè od začudenja postal. »In nevarne tudi, Trlep.«

»Vem, zato pa sem se namenil v Stično, da bi ga pater opat zlepa pritiskil.«

Poberè je molčal, oči so mu gledale v prazno, misli so vrtale, vrtale.

»Pa ne verjamem, da bi kaj prida opravil,« je Trlep poprijel. »Nad Sotečana bo res treba iti z vojskó.«

»Če bo res treba, pojdem z vami tudi jaz,« je oni dovertal svojo misel.

»Danes tri dni, še preden se zdani, pojdemo.«

Pred samostanom sta postala. »Ali si še hud na Nežo?« je Poberè nerodno vprašal.

»Kdo pa ti je rekel, da sem kdaj bil?«

»Kaj pa Francè?«

»E, kaj! Mlad je, zaletel je, saj veš; pa se je menda že uletel.«

»Neže mi bo konec, tako jo boli. zdraha z njim.«

»Nič se ne boj, ženske ni zlepa konec, posebno mlade ne.«

»Pridi, lepo te prosim, tudi do mene, ko opraviš v samostanu. Močno bi jo pomiril, drugo srce bi ji dal.«

»Pridem,« mu je Trlep segel v roko. »Ko bi bil z menoj tudi Francè, bi prišla oba in bi kar snubila.«

»Kar ni danes, je lahko jutri,« se je Poberetu zasmejala po vsem obrazu. »Tàk le dobro opravi in brž pridi!«

Trlep je pokimal in se nameril k samostanski porti. Opat je debelo gledal, ko ga je poslušal.

»Čemu pa sta se fanta potikala okoli Soteske?« je naposled hotel vedeti. Novica, da se je Sotečan upal pripreti stiška tlačana, ga je vendar hudo vznejevoljila.

Trlep je povedal vse po pravici; tudi, po kaj je Slabè šel v Novo mesto.

»Kaj vendar zvitorepite vsi vkup?« ga je še bolj pogrelo. »Slabè s tem graščaka ne omeči, prej razsrdi, da ga naposled res ne spusti iz gosposčine in tako tudi tvojemu Tonetu zagradi pot do Slabetovine.«

»Nove postave govorijo drugače.«

»Saj vidiš, koliko se meni zanje.«

»Kaj pa, če ga prisilimo, da se bo?«

»Ne blodi takih!« se je opat ustrašil. »Sila ni dobra nikjer in je nedovoljena po starih in tudi po novih postavah.«

»Katera postava pa mu je dovolila, da se je s silo polastil mojih sinov in ju zaprl?«

»Nobena. Pa le potrpi, saj ju spusti.«

»Aha, potrpiamo naj jaz, fanta, Slabè, vsi, počenjaj gosposka z nami, kar je je volja!« so Trlepu gorela ušesa. »Potrpimo in ponižno poklekimo, graščak pripozna le postave, ki tlačana tepó in deró!«

Opat je molče gledal hudega Trlepa.

»Dobrih postav menda res ni,« je čez čas rekel, »sicer se na svetu ne bi godilo toliko krivic.«

»Pač, za kmeta so nove postave kolikor toliko vendarle kar dobre. Gospoda jih taji in se jih brani, ker ji jemljó oblast nad njim.«

»Neka oblast mora biti.«

»Samo tista, ki je pravična.«

Opat je pokimal.

»Pa le dobro me pomnite, pater opat: brani se gosposka ali ne, vsaj v Soteski se bodo prav do pičice spolnjevale vse nove cesarjeve postave!«

»Kako to misliš?« se je opat ustrašil.

»Kakor sem rekel. — Še prej vas prosim, zato tudi sem prišel, pritisnite Sotečana, naj spusti moja fanta, naj ne nagaja Slabetu in naj ne guli tlačanov.«

»Kako naj to storim, kako?«

»Po urnem slù mu pošljite pisanje in mu povejte, da pride danes tri dni nadenj kmečka vojska, če se prav precej ne poda.«

»Trlep, kaj noriš? Kakšna kmečka vojska?«

»Velika, da zmlinči vso Sotesko in še kaj, če bo treba.«

»Človek božji, kmečki upor pripravljáš?« se je opat prijemal za glavo.

»Sotečan ga je kriv, ne jaz. Ukrivite graščaka, pa upora ne bo.«

»Še danes pošljem slà v Sotesko.«

»In mu dajte vedeti, da njega in grad zdrobimo v sončni prah, če mi fantov precej ne spusti in ne stori, kakor sem rekel otodile. — Pater opat, obljubite mi to.«

»Ne morem, z vojsko mu ne smem pretiti.«

»Prav bi storili, če bi mi obljubili.«

»Kdor preveč obljubi, se mora zadolžiti.«

»Hm,« je Trlep privzdignil ramo in oči pobesil. »Saj vem, tlačana zgrabite za vsak nič, graščaka se bojite in ga božate.«

»Ne veš, kaj govoriš.«

»Kaj pa vi: ali veste, koliko sem trpel in še trpim?«

»Vse bo še lepo in dobro, le pomiri se.«

»O, življenje je kakor voz sena; mimo mene se peljá, a vsega mi ne da; do bom le, kolikor si sproti vzamem sam. Tako, vidite, je res, da bo dobro in za nas prav, ko se nikomur več ne bomo dajali pod noge!«

»Odkod ti take misli, Trlep?« ga je opat začuden gledal. »Take uporne misli?«

»Življenje mi jih je ukresalo, v trpljenju so bile z menoj, zato vem, da so dobre in prave.«

»Motiš se, v upor te vodijo, v nesrečo in pogubo. Življenje, to vedi, je več kakor človeška misel, več kakor vse naše umno in neumno početje. In greh je vsak upor, velik greh.«

»Še bolj greši, kdor krivico voljno trpi, pater opat.«

»Ni res! Blagor tistim, ki so po krivici preganjani.«

»Zob za zob, oko za oko,« je Trlep vračal; »tudi tako je zapisano.«

»Kdo te je tako pohujšal? Nove postave?«

»Ne pohujšale, le poboljšale so mene in vse. Po svoje hočemo živeti na svojem.«

»Pravi iluminat,« je opat zdaj vedel za trdno.

»In tako vam tudi povem, da Tone pojde na Slabetovino, Francè pa vzame Poberetovo Nežo.«

»Fanta se oženita, ko jima dovolim jaz!« se je opat naposled vznejevoljil ob preveliki Trlepovi besedičnosti.

»Po kateri postavi, pater opat, bi jima branili?«

»Ne mislim braniti, samo hočem, da mi to drugače poveš.«

»Ondan,« je Trlep zardel, »ste mene in Franceta klicali v Stično, če še pomnite, in ste želeli, da bi se Francè in Neža kar precej vzela.«

Opat se je molče nasmehnil.

»In Pljuskarici ste obetali Slabeta in se niste branili, da bi Tone jemal Polono. — Ali sem prav povedal zdaj?«

»Nisi, še se napihuješ.«

»No, povem pa drugič, če ne počim prej!« je Trlep uporno revsknil in se obrnil, da bi šel; na pragu je postal in že krotko rekel: »Soteske ne pozabite, pater opat.«

Zunaj so ga srečale druge misli.

»Tàk tu bo gospodaril Francè?« je dobrovoljno momljal, ko se je počasi bližal Poberevini in jo bistro ocenjeval. »Ko bi se le tudi Tonetu izteklo tako lepo!«

V vesele in otožne misli mu je segala skrb za Slabeta.

»Hm, predolgo se mi mudi v Novem mestu,« je postal in se zagledal v tla. »Kaj da ga še ni? Pa ne, da ga je priprl mogočni glavar? O grom Elijev, če je storil to, poženem nadenj vso Dolenjsko...!«

XXXII.

Slabè se je še mudil v Novem mestu. Misel, da bi se z dobro novico kar precej zadrevil v Mali Gaber in domov, je opustil.

»Preveriti se še moram, ali glavar res pošlje slà,« je previdno mislil; »če bo kaj dolgo odlašal, se pač še enkrat zakadim vanj.«

Nestrpno je hodil spraševat služabnika v glavarjevi veži, ali je sèl že odšel.

Glavarju se ni tako mudilo, a naposled je vendar storil, kar je bil Slabetu obljubil.

»Da, že,« je služabnik potlej povedal; »davi je uradnik, poznaš ga iz glavarjeve prednje sobe, s tremi biriči odjahal naravnost v Sotesko.«

»No, vendar,« je Slabè pomirjen pokimal in se napotil v Mali Gaber.

Vesele volje jo je urno pobiral iz mesta. Pod klanecem v Kačji ridi je došel vrsto voznikov.

»Glej ga, kaj si res ti?« se mu je zadnji voznik nasmehnil. »Ali gori za teboj ali bežiš pred kom, da si tako nagel?«

Tudi Slabè jih je spoznal; videl jih je ondan pri Pljuskarici.

»Vidiš,« so mu potlej svetovali, »eno pot imamo, kar nas se drži, čeprav nismo spešni, saj nič ne zamudiš; samošnemu takale pot ni zmerom prav varna.«

Slabè je sprevidel, da je tako; opirajoč se ob staro opaljeno grjačo, si je umeril korak s previdnimi možmi.

Sredi Kačje ride, obakraj ceste porasle z gosto staro hosto, so vozniki potegnili z voza vsak svojo betičasto grjačo.

»Tale hosta je nevarna,« so vedeli, »zdaj zdaj ti utegne iz gošče bušiti drhal razbojnikov.«

»Kogar potipljem jaz, bo precej mrzel!« je tudi Slabè poprijel grjačo.

»Le nikar si preveč ne zaupaj, razbojnik ne pride golorok in sam tudi ne.«

»Treh se ne bojim, pa če pridejo ne vem kakšni!«

Razbojnikov to pot vendar ni bilo. Vozovi so srečno priškrpali do Mirne peči in se ustavili ob veliki krčmi.

V krčmi se je razvezal hrup veselih voznikov. Slabè je molčal, posedanje v krčmi mu ni bilo po volji. Misli so mu uhajale domov, na Pljusko, v Mali Gaber.

»Kar naprej pojdem,« je vstal, »tako ne pridem zlepa do Malega Gabra.«

»Ne vij no tako,« so ga rinili za mizo, »med nami ostani, da se kesal ne boš.«

Bali so se še nadaljnjih nevarnosti, pomoč srčnega Slabeta jim je dosti pomenila.

Slabè se je obotavljal.

»Konji se morajo spočiti in napasti,« so gnali svojo, »dolg klanec proti Sveti Ani nas čaka. Pa tudi mi smo potrebni nekoliko primake.«

Tako je odnehal in ostal. Kesno popoldne so zapregli in pognali.

»Pred nočjo moramo priti do Trebnjega.«

»Moramo. Tudi Sveta Ana ni kaj varna.«

»Razbojniki so tam posebno silni, ker vedo, da se voznik mora motati ob zavori in ne utegne paziti, ali mu kaj ne preti iz gošče.«

Na klancu, ki leze proti Sveti Ani, se je nekemu vozu natrlo kolo. To jih je zamudilo, da so že v trdnem mraku prišli na vrh.

Noč je počepala niže in niže, zavore so cvlile, težki vozovi so počasi škrtali proti trebanjski strani.

Slabè je hodil za zadnjim vozom in se menil z voznikom.

»Da bi le srečno prišli še iz tele samote,« je ta vzdihnil in se pripognil k zavori.

»In do Malega Gabra,« si je zaželel Slabè. Misli so se pognale naprej in obletele vse, zavoljo katerih se je bil spustil na tvegano pot.

Temnilo se je čezdalje bolj, priroda si je v prijetnem hladu postiljala za noč, le hosta obakraj ceste se še ni umirila. Nekje daleč je lajal lisjak, čisto blizu je bilo strah čuka, med vejevjem je pokljalo in šumotalo.

Kar ti je ob prednjih vozovih javnil klic na pomagaj.

»Jezus — razbojniki!« je voznik do kraja pritegnil zavoro, da se je voz ustavil. Tudi drugi vozovi so obstali. »Slabè, zdaj pomagaj!« je mož zavpil in skočil naprej, pa Slabè je bil že planil.

Prednji vozniki so se mirno otepali, razbojniki, dobro dosti jih je bilo, niso bili kdove kako silni. A ko sta se od strani vanje pognala še Slabè in njegov tovariš, že niso več napadali, le branili so se in odmikali Slabetu, ki jih je z grjačo klatil, da se je zdaj ta, zdaj oni renčé zavalil po tleh.

»Vozniki, streljajte!« se je Slabè za tren oči obrnil. »Stre...«, pa že ni več utegnil ponoviti zvijače: hud udarec je njega samega podrl na cesto.

Vozniki so pritisnili, razbojniki so planili v goščo, najbrž so verjeli, zdaj zdaj začno pokati pištole.

Na cesti je obležalo troje razbojnikov, en voznik in Slabè.

»V péčico me je dregnil,« se je voznik ječe držal v dve gubé, »na voz me dajte.«

Slabè jo je skupil huje, pa v temi ga niso mogli pregledati, tudi mudilo se jim je z nevarnega kraja; omedlelega so tudi njega vzdignili na voz; za razbojnike, ubite ali pobite, se niso menili.

»Naj pride ponje, kdor hoče ali pa nihče, škoda ni nobenega teh malopridnežev!«

Zavore so odnehale, vozovi so počasi odškripali navzdol, vozniki so poprijeli grjačo, daleč je še bilo do Trebnjega.

V Trebnjem so se ustavili ob krčmi in dobili postelj za oba ranjenca.

»Po glavi jo je dobil, za hruško debela bunka mu je stekla,« je razpoznaval star Trebanjec, ko je ob goreči trski pregledoval Slabeta. »Morda ne bo hudega. Dajte vode, da ga zbudimo, v omotici ga ne kaže puščati.«

Hladna voda je res storila svoje, ranjenec je zaječal in motno spregledal.

»Pustite ga, prespi naj se, najbolje bo tako,« je krčmarica pametno svetovala. »Kar pojdite, pokličem že hlapca, da bo bedel ob njem.«

Vozniki so izpregli in legli.

»Slabè je kakor vedel, kaj bo,« jih je vest nekoliko pekla.

»Da, preveč smo ga zadrževali, ko je hotel naprej.«

»Anti namenjeno mu je bilo.«

»Saj se mi smili, vendar pravim, da ne vem, ali bi mi z vsem blagom bili zdajle tu vsi, če med nami ne bi bilo njega.«

»Zavoljo nas se je dal skoraj ubiti, Bog daj, da bi se kmalu izlizal.«

»Sicer nas pogubi Pljuskarica.«

»Moško bo, če ji po pravici povemo, kako je bilo.«

»Huda bo, prebito bo huda.«

Proti jutru je Slabetu odleglo.

»Kje pa sem?« je pogledal dremavega hlapca.

»Kaj pa vozniki?« je še hotel vedeti. »Ali so šli dalje?«

»Tu so ostali. Glej, že vstajajo.«

Res so se kmalu pririniли noter.

»Slabè, ali si zatorej, da bi te vzeli s seboj do Trlepa?«

»Sem, sem,« je dejal, se dvignil in precej omahnil. »E, vrtoglav sem še; pomagajte mi na noge, pa bo.«

Spravili so ga na voz in pognali v prijetno jutro.

Spotoma je potlej dosti premišljal. Hm, kako nemumno se je spuščal v nepotrebno nevarnost. Mar bi bil poslušal svojo vest in hodil sam, pa bi bil zdrav prišel do Trlepa...

Vožnja je bila počasna, tresla ga je pa vendar, da so se mu misli začele megliti. Preden so vozovi priškripali do Malega Gabra, so mu oči zlezle vkup, trdna omotica ga je vzela s seboj.

Iz Trlepove hiše so vozniki izbezali samo deklo Ančko z Marjanico.

»Kje pa je gospodar? Slabeta smo mu na pol živega pripeljali.«

»Križani Jezus!« se je ustrašila.

»Kam so Trlepi?«

»Ne vem,« je tajila, »niso mi povedali. — Pomagajte, da ga spravimo na postelj.«

Vozniki so prenesli omočenca v hišo in se odpeljali.

»Saj se bo izlizal,« so upali, ko so se bližali Pljuskici. Pri Pljuskarici so postali in ji s hudo novico dali táko po srcu, da je kar omahnila za mizo. Potlej je ščeketala vanje, zakaj ga niso pustili, da bi hodil sam.

»Ali ste ga v Trebnjem dali vsaj prevideti?« se je še domislila.

»Nismo; saj ni tako hudo, kar pomiri se, Pljuskarica.«

Pa se ni pomirila. Vse je brž pozaklenila in urnega človeka pognala do patra Tončka, potlej pa se na ves splav zadrevila v Mali Gaber in kakor brez uma obstala ob Slabetovi postelji.

Slabè se je bil prebudil iz omotice. Ančka ga je silila s toplim mlekom in mu glavo zdaj pa zdaj spretno ovijala z debelo prteno krpo, namočeno v hladni vodi.

»Jurko,« je Pljuskarica zaihtela in odrinila Ančko, »za pet ran božjih —.« Ni mogla odgovoriti, jok jo je posilil.

»Saj ni nič,« se je skušal nasmehniti. »Opravil, glej, sem pa le dobro, nobenih zavir ne bo več«

»Molči, Jurko, ne govori, škodilo bi ti,« ga je milo gledala. »Počakaj, da pride pater Tonček, poslala sem ponj.«

»Pametno,« je dejal in zaspal, govorjenje ga je vendarle utrudilo.

Pljuskarica je sêla ob postelj, otožne in vesele misli so ji polnile glavo in srce.

XXXIII.

Sotečan se je smejal pismu, ki mu ga je prinesel stiški sêl, smejal opatovi prošnji, smejal kmečki grožnji.

»Samo gane naj se mi kdo!« je pihal.

Močno pa se je ustrašil glavarjevega uradnika iz Novega mesta in hudega pisanja.

»Vse mi še ovoha tale perogrizec,« je po strani trenil na uradnika in ga toliko zamotil, da je na skrivaj velel valptu, naj neutegoma spusti in iz gradu zapodi oba Trlepa.

Francè in Nace sta se veselo oddehnila in jo mahnila k Poloni.

»Hvala Bogu, da sta le spet svoja!« se je veselila.

»Dosti sem premolila za vaju.«

»Premalo,« se je Francè šalil, »slabo se je nama godilo, ves čas sva bila zgolj ob kruhu in vodi.«

»Jojhata,« je poskočila, »čakajta, precej vaju napasem, precej!«

»Tako je prav, vidiš,« se je Francè potlej smehljal, »sicer bi bila požrla kar tebe, tako sva bila lačna.«

»Mene? Kaj bi pa Tone dejal?«

»Saj res, pa naj te on, če misliš, da je tudi potreben.«

»Zdaj bo dobro,« ji je Nace pravil, da so ju spustili, ker je prišel glavarjev človek in privil Sotečana.

»Kako veš?« jo je privzdignilo.

»Birič je nama povedal, ko je naju spustil iz grajske jazbine.«

»Hoj, kdo je pa ta?« je Nace skozi okno pokazal na mestnega človeka, ki se je z grajskim biričem bližal Slabetovini.

»Ne poznam ga,« se je Polona ustrašila. »Pa ne, da bi šel spet po vaju?«

»Nàk, kaj drugega bo.«

Vrata so se odprla, v hišo je stopil mestni človek sam.

»Ali sem prišel prav?« je pogledal vse tri. »Saj je to Slabetova domačija?«

»Je. Kaj bi pa radi?« je Polona s predpasnikom pobrisala stol ob mizi. »Če se vam ne zdi za malo, sedite, prosim.«

»Ti si Slabetova sestra, kajne?« je tujec pokimal in sel. »Kdo sta ta dva?« Ni ji bilo, da bi povedala, kje sta bila. »Prijatelja naše hiše,« je dejala.

»Okrožni glavar iz Novega mesta me je poslal, da pozvem, ali je tožba, ki jo je te dni tvoj brat nakanil zoper grad, tudi resnična. — Povej mi, kar veš. In se nič ne boj, ne posluša te grad.«

»Povej, le povej,« ji je Francè pokimal, ko ga je vprašuje pogledala. »Ali pa povem kar jaz, saj vse na drobno vem, kaj ti je brata gnalo v Novo mesto.«

In je moško in naravnost razložil vse.

Uradnik si je zapisal in šel še do drugih domačij.

Polona in gosta so se sprva molče gledali.

»Jurko je graščaku dobro podkuril,« se je Francè v pest smejal.

»Bojim se zanj, grad mu nikoli ne odpusti tega.«

»Kaj bi se bala, prav nič mu ne stori, le verjami, že zdaj se ga le še boji.«

Fanta sta se še kakov čas pomenkovala s Polono in se posmehovala gradu, ki si je nemara umesil šencano nepridovno zmes, potlej pa sta odšla, da bi prej ko prej prišla domov.

Po obpotnih vaseh je bilo vse živo kakor na mravljišču. Krdelce mož tu, krdelce mož tam je postavalo in vrelo med seboj.

»Kaj neki je?« sta se čudila in vprašala.

»Kdo pa sta in odkod je vaju prinesla pot?« so hoteli prej vedeti.

Nič se nista branila, kakor ondan oblastnemu valptu, precej sta povedala vse po pravici.

»Hoj, fanta, saj to je kakor nalašč! Kaj nič ne vesta? Po naši in stiški gosposčini se zbira črna vojska, da bi otela vaju in ušesa navila graščaku!«

Fanta sta kar debelo gledala, ko sta poslušala, kaj vse je zanju tvegala dobri, moški oče.

»Lepo je, da ste si toliko upali zavoljo naju,« se je Nace urno našel; »zdaj pa bi bilo najpravše, da se brž brž porazgubite.«

»Kaj je najpravše, nam pove vajin oče,« so se možje uprli. »Veel je, naj ga to dopoldne čakamo, in bomo čakali, dokler ne pošlje drugačnega glasu!«

Tako sta Francè in Nace hitela dalje, da bi prej prišla do očeta in da bi obrnila vsaj Stičane.

Kmalu sta res trčila ob veliko krdelo iz stiške gosposčine. Bilo jih je vse črno, mladih in priletnih, in vsak je v rokah imel grjačo ali sekiro, koso ali cepé. Pred njimi je koračil njun oče, ob njem pa Tone in Janez.

»Fanta, kaj sta res vidva?« so oče in brata skoraj stekli k njima. Tudi vsa vojska je veselo zavrela.

»Aha, Slabè je dobro opravil pri glavarju!« je Trlep precej uganil, ko sta mu fanta vse razpovedala.

»Kaže tako,« je Francè pritegnil, »sicer naju ne bi bili skrivši spustili in iz gradu spodili.«

»In ne bi glavarjev človek brez grajske priče vohal med tlačani, kaj graščak z njimi počenja,« je še Nace primeknil. »Tudi midva bi ga bila lahko pričrnila, pa ga nisva.«

»Prav sta storila, da ga nista zatožila zavoljo ječe,« je Trlep pohvalil oba. »Tako ga laže v precep vzamem jaz sam.«

»Pustimo ga na miru,« je Nace prosil, »obrnimo se rajši lepo domov.«

»Najpravše,« je France kimal. »Spustil je naju, pustimo ga.«

»Pa ga pustimo,« se je Trlep vdal. »Možje, fanta sta živa in zdrava tu, graščaka nam ni treba več pestiti, vojske je konec. Vrnite se vsak na svoj dom in Bog vam povrni vse dobro. A če vas bom klical še kdaj, ne mudite, vsi spet pridite!«

Možje so stali in molčali.

»Jaz sam ga vendarle pojdem vprašat, kaj sta takega storila moja sinova, da ju je zaprl kakor razbojnika, in zakaj mi tega vedeti ni dal.«

»Bolje bi bilo, da tega pota ne bi delali,« je Francè poskušal; »če pa res mislite, pojdeva z vami še midva.«

»Tudi mi, bolj varno bo za vse tri!« so močje zavpili.

Vse veliko krdelo se je vlilo proti Soteski.

»Ali sta bila kaj pri Poloni?« je Tone spotoma vprašal.

Povedala sta mu vse.

»No, zdaj se tudi pater opat ne bo več upiral,« se je oddehnil, ko je zvedel vse na drobno.

»In bi bil na vrsti Francè, da si brž še on natakne zakonski jarem, kajne?« se je Nace poredno smejal. »Kar oba obenem dopovejta patru opatu, kako vaju ljubezen razganja, pa bomo v hiši imeli dvojne svate.«

»Saj res,« je Tone veselo rekel, Francè pa je molčal, preveč ga je ljubezen bolela, nobene ni mogel odvrniti.

Trlep jih je od strani poslušal in se smehljal sam vase.

»Hvala Bogu, lepo se razpleta!« mu je srce pelo.

Kaj dobro se mu je tudi zdelo, da ga vojska ni hotela zapustiti. Počasi pa so ga vendarle začele obletovati hude skrbi. Kaj če se komu kaj primeri? Vsega bi bil kriv on, češ, zapeljeval jih je in vodil v očiten upor zoper gosposko.

Tudi krdela, ki so ga čakala po vaseh ob potu, si niso dala dopovedati, da bi šla lepo domov.

»Vsi zagrmino tja,« so vpili, »in zastrašimo graščaka, sicer mu kmalu spet zraste greben!«

Tako je vsa vojska bobnela za Trlepom.

»Stojte!« jo je ustavil v hosti blizu Soteske. »Zlepa hočem govoriti v gradu. Z menoj pojdeti samo Francè in Nace, drugi ostanite tu in mirujte. A če se v eni uri ne vrnemo, prigrmite in nas v gradu poiščite!«

»Ali ne bi šel tudi jaz z vami?« je Tone silil.

»Ne,« je oče odkimal; »če bo treba, nas z vsemi drugimi pridi le iskat!«

Tone je razumel, da ga je oče postavil za svojega namestnika, tako se je molče vdal.

Trlepi so v gradu najprej trčili ob valpta.

»Kaj pa še iščeta tu?« je zarežal v oba fanta. »In kdo si ti?« se je ustopil pred Trlepa.

»Kdo sem, bi rad vedel?« ga je Trlep trdo pogledal. »Oče tehle dveh razbojnikov — saj sta razbojnika, sicer ju ne bi ponoči lovili in zapirali, kajne? Če pa raz-

bojnika nista, mi bo tvoj gospodar povedal, kaj sta sicer hudega storila, da ju je zaprl!«

»Ne utegne se motiti z vami, pojdite, odkoder ste prišli!«

»Kaj veš ti, ali utegne ali ne utegne?«

»Kdo se vsaja tu?« je z okna zarenčal graščak sam.

Valpet je brž povedal. Okno se je zaprlo, na dvorišče je pripihal že prileten gospod s hudim, togotnim obrazom.

»No, kaj je?« je revsknil. »Ali bi radi, da vas vse tri prebičam in zaprem?«

»Tega ne storite, dokler se ne pomeniva!« je Trlep moško rekel. »Če bi vendarle storili, bi že čez dobre pol ure po nas prišli prijatelji.«

»Naj le pridejo, prostora bo tudi zanje!«

»Komaj. V ves grad jih ne spravite, toliko jih je.«

»Tako?« se je graščak ustrašil. »Pretiš mi?«

»Ne, a lahko mi verjamete, da so po svoji volji šli z menoj.«

»Zakaj vendar?«

»I, zaupajo vam ne. Ali jaz vam zaupam, zato nisem dopustil, da bi prišli prav semkaj.«

Graščaku so bile vseč Trlepove moške besede; mirno je vprašal:

»Tak kaj bi rad?«

»Moja rodovina je stara in poštena. Kar se pomniti da, še nihče našega rodu ni bil v ječi. Ta madež ste po nji vrgli vi. Tako imam pravico zvedeti, kaj sta napčnega storila tale dva, njun oče sem.«

Mirna, a trda Trlepova odločnost je graščaka čisto zmešala, nobene ni precej znal reči:

»Ljudi sta ščuvala zoper mene,« je naposled neodločno rekel.

»Kdor vam je pravil to, ni povedal resnice.«

»Ali pa sta se pripravljala, da bi ščuvala.«

»In vi ste ju zaprli zavoljo greha, ki ga storila nista in storiti ne mislila?«

Tako sta si dolgo strigla besede.

»Ali naj zdaj poklekнем predte in te prosim za zamero?« je graščak naposled revsknil. »Zaprl sem ju, pa je! In zdaj se poberi!«

»Že prav. Poberem se in pojdem vprašat novomeškega glavarja, ali smete loviti in zapirati mirne, poštene ljudi iz stiške gosposčine.«

Gračak je prebledel od togote, pa se je potajil. Hm, glavarjev tintomazec je še tu, do vraga bi bilo hudo, če bi zvedel tudi to.

»Saj si mu nemara že tako dal vedeti,« se je komaj krotil; »če ne ti, pa tale dva.«

»Govorila sva z glavarjevim človekom, govorila,« se je postavil Francè, »žugnila mu pa nisva nobene, kaj se je nama primerilo.«

»Kje sta govorila z njim?« je popal.

In sta povedala.

»Kdo bi vama verjel?« se je graščaku nekoliko zjasnilo lice.

»Nikogar ni, ki Trlepom ne bi verjel na besedo!« ga je Trlep pogledal naravnost v oči. »Tudi jaz bi vam verjel, če bi mi moško povedali, kar bi vas rad moško vprašal.«

»Jaz — tebi? Kaj pa?«

»Če mi preveč ne zamerite, bi rad zvedel, ali mislite še dolgo braniti Slabetu, da bi se priženil na Pljuskarjevino.«

»O, pobere naj se, kamor hoče, še videti ga nočem več!« je graščak grdo pogledal, čeprav je bil kar vesel svoje nagle odločitve, saj je res prav, da se znebi trmoglavega, upornega Slabeta. »A kaj je do tega tebi?« je vprašal že z drugačnim glasom.

Trlep je povedal lepo vse.

»Ne poznam tvojega sina. Morda je trmoglavec, še hujsi kakor je Slabè.«

»Ni. Pameten je, moški in prav delaven,« je oče na vso moč hvalil. »Na moško roko mi smete sveto verjeti,« je stegnil roko.

»No, pa naj bo,« je graščak udaril, »samo kmalu naj pride, da domačija ne bo predolgo brez moške glave.«

Trlep se je moško zahvalil in odšel z obema sinovoma. Mikalo ga je, da bi za trenutek stopil do Polone, pa se je spomnil črne vojske v hosti. »Privrela bi na grad in napravila strašen pobjo in polomaj,« je vedel in se urno obrnil proti hosti. »Polona že še zve, kaj je Sotečan rekel.«

Pa Polona je že zvedela, da so Trlepi v gradu; zdaj jih je čakala in prestregla, ko so hiteli v hosto.

»Mudi se nam, Polona,« ji je Trlep gredoč govoril. »Le toliko ti rečem: Jurko vzame Pljuskarico, ti pa Toneta, če ga še maraš.«

Zardela je po vsem obrazu in oči pobesila.

»Le kje je Jurko, da ga še ni?« je počasi dvignila vroče oči. »Kako bo vesel, ko to zve!«

»Zdaj zdaj mora priti, nič ne skrbi.«

»Potlej pa precej bo, kar bo,« ji je Francè poredno mižikal.

»Da,« ji je tudi Trlep pokimal, »graščak je res rekel, da se prej ko prej vzemita.«

»Nazaj moram, domov,« je vsa rdeča postala.

XXXIV.

Slabè je dremal in po malem blodil. Pljuskarica je ob postelji vila roke in nastavljala uho, ali pater Tonček že prihaja.

Kar so se v veži zaslišali koraki, Pljuskarica se je veselo zgenila, v hišo je z Ančko stopil Matevžek.

»Kje pa je pater?« je kakor nejevoljna tiho vprašala.

»Kako bi že prišel? Saj ni lastovka. Potrpite, pride, ko pride.«

»Spazil bi ga bil rajši in mi pritekel povedat, da ne skoprnim.«

»Uro na uro da že strežem nanj, se mi je zdelo, pa sem poskočil in pritekel, da bi mu morda jaz sam pomagal kako, dokler patra ne bo.«

Pljuskarica je odmahnila.

»Slabè, veste, je tudi uročen,« je dalje šepetal; »saj ga boli glava.«

»Ker mu je natrta,« je odkimala. »Uroke, če res so, mu pa že prežene pater Tonček.«

»O, znam jih tudi jaz — le stojte,« je tiho silil in velel Ančki, naj mu prinese korec čiste vode in tri prav žareče ogle. Ko je prinesla, je šepetal: »Ogle vržem v vodo: če potonejo, je Slabè uročen.«

»Ali pa ti!« se je Pljuskarica upirala.

Pa Matevžek je ni poslušal. Z rokami se je prav na lahko doteknil bolnikovih oči in ogle vrgel v korec vode.

Pljuskarica in Ančka sta ostrmeli: ogle je potonilo.

»Zdaj ga prebudite, da izpije požirek te vode, ogle pa si vrže vnic.«

Ona pa da ne in ne: spanec je boljši ko žganec, do moči pomaga bolniku.

Matevžek je v nemoči privzdignil ramo in se zagledal v bolnika. Kdo neki je imel takih moči, da je urekel korenjaka Slabeta?

»Kaj je res uročen?« je Ančko tiščala vedečnost. »In kdo bi mu jih bil nakanil?«

»Oči s takimi močmi ima človek, ki je majhen zizal tri velike petke,« je povedal in šel, da bi spazil patra zdravnika.

Ančko je postalo strah, tudi Pljuskarico je oblila groza, obe sta težko težko čakali patra Tončka.

Matevžek ni več dolgo stregel nanj. Urno, kolikor so mu dale stare noge, se je pater bližal po prašni cesti.

»O, da ste le že tu!« mu je Matevžek skočil naproti.

»Kaj je tako hudo?« se je starček ustrašil.

»Slabetu morda manj ko Pljuskarici: reva kar pojema ob njem in vas čaka kakor grešna duša milosti božje.«

Pater se je nasmehnil.

»Kaj pa Trlep?« je gredoč vprašal. »Ne bi je smel pustiti ob bolniku.«

»Ni ga doma; fantov tudi ne.«

»Kje pa so?«

»Kje? Ne vem,« se je Matevžek zlagal in ne, ker res ni mogel vedeti, kje prav zdaj Trlepi so.

Molče sta prišla do Trlepovine, nekoliko postala in tiho odprla vrata v hišo.

»Gospod, pomagajte, pomagajte!« je Pljuskarica švignila pokoncu in skoraj na ves glas zajokala. Tudi Ančka je že poprijela za konec predpasnika, da bi ji složno pomagala, pa je pater zdravnik hudo pogledal in obe zapodil venkaj.

»Zunaj tulita, bolnika mi pa na miru pustita!« je tiho rekel in zapehnil vrata. Zdaj se je pripognil nad Slabetovo glavo in se čez čas sklonil.

»Kako je?« je Matevžek dihnil.

»Razpni mu obleko!« mu je pater velel in si potlej pokimal. Ne, drugje ni poškodovan, hvala Bogu. »Le zapni spet!« je dejal. »In korec vode mi prinesi — pa saj je že tu,« je segel po Matevžkovi čarovniji. »Kaj pa je to?«

»Slabè je tudi uročen,« je Matevžek mencal, »pomagati sem mu hotel, pa omotičnemu nisem mogel dati požirka iz te vode.«

»In meniš, da bi ga ozdravil s to vodo?«

»Bi, bi, če bi bolnik mogel vníc vreči tudi tele tri ogle, ki so žareči potonili v nji.«

»Greh je, če veruješ v take neumne vraže,« je menih prste pomočil v korec in Slabetu poškopil obraz, potlej pa mu še iz neke stekleničke kanil dve, tri kapljice v usta.

Slabè se je zgenil, pater mu je spet vode škropnil v obraz; zdaj je vzdihnil: »Kaj pa je, ljuba?«

»Ali te še hudo boli, Slabè?« mu je pater položil roko na čelo.

»O, vi ste?« je za tren, dva spregledal. »Opravil sem pa le dobro.«

»Vidim, vidim. Samo nekoliko huje naj bi te bil trčil, pa ne bi bilo več dobro.«

»Ali je nevarno?«

»Vol ne bi morda več oral, če bi ga kdo tako počil; ti pa imaš trdo betico, v nekaj dnevih se boš spet z njo zaletoval v soteški grad.«

»Ne bo treba, uklonil sem ga.«

»Že prav, že prav. Zdaj pa se lepo upokoji in trdno zaspi.«

Tega povelka skoraj ni bilo treba. Obraz se mu je podaljšal, mirno dihanje mu je dvigalo široke prsi, zaspal je.

Pater je počasi odmeknil roko in se z Matevžkom tiho pomeknil venkaj.

»Ali je hudo?« je v veži predenj omahnila Pljuskarica in si z rokami pokrila obraz.

»Hudo bo, če ga boš motila in plašila. Na miru ga pusti, domov pojdi!«

»Pomagajte, rešite mi ga, rešite!« jo je zmoglo v jok.

»Ali mi ne pojdeš venkaj, cmera neumna? Kaj bi ga rada zbudila?« jo je pognal pred vežo, Ančki pa naročil, kako naj Slabetu zdaj pa zdaj na glavo polaga v hladni vodi namočene platnene krpe.

Matevžek je precej stopil za Pljuskarico. Žedela je na tnalu pred drvarnico in v predpasnik ihtela.

»Saj ni nič huđega, Pljuskarica,« jo je tolažil. »Prav kmalu bo shodil,« ji je tiho pravil, kaj je pater govoril s Slabetom. »Samo na miru ga moramo pustiti, veste.«

»Ne morem odtod, Ančka ga morda ne bi znala prav streči.«

»Kaj mislite ostati kar na Trlepovini?« se je nasmeñnil, ona pa tudi.

»Saj sem res že čisto neumna,« je dejala in si obri-sala solzne oči. »Kaj se neki tako ženem, ko vendar vem, da ga ima pater Tonček v rokah?«

Menih je prišel venkaj in se vzdihujé tudi sam spustil na bukov rkelj ob drvarnici.

»No, ti«, je trenil v Pljuskarico, »kaj mi še ne pojdeš domov?«

»I, saj pojdem, samo povejte mi še, ali bo kaj kmalu zdrav.«

»Nikoli več, če mi ga vsaj nekaj dni ne pustiš na miru.«

»Ko me pa tako skrbi.«

»Drugih skrbi bi imela zadosti, če ne bi bila taka frfra.«

Pljuskarico je zbolelo, roka ji je segla po predpasniku in ga dvignila k očem.

»Ali si za svatbo že pripravila vse?« je dobri pater popravljal. »Nisi, vidiš! Taka si kakor tiste svetopisemske device zamudnice. Pa le stoj, tudi tebe bo grdo lovilo, ko v kratkem prigrmi pote Slabè. Pripravljati bi se morala, pa vasuješ in zavijaš kakor mačka na strehi.«

Pljuskarici se je po vsem zardelem obrazu razlil tih, srečen smehlaj, Matevžek se je na glas regljal, pater se je modro držal.

»Samo videla bi ga, še rada, preden pojdem,« je želela.

»Matevžek, daj mi no tistile oklešček, da poženem to šavro!«

»Bog ve, ali Ančka prav pazi nanj,« je rdela.

»To imam na skrbi jaz. Domov se mi že spravi, bolnika pusti na miru.«

Prisluškujé je obžedela, tudi pater Tonček je premolknil: pred vasjo se je zaslíšal hrum več ljudi. »Gredo, že gredo...!« je Matevžek jasknil in jo uprasnil v tisto mer. »Trlepi se nemara vračajo...«, je vstala tudi Pljuskarica. »Vračajo...?« se je pater čudil. »Kje so pa bili, da so tako glasni...?«

XXXV.

Res je bilo tako. Krdela Žubinčanov in Témeničanov, ki so do sem spremljala Trlepe, so se hrupno poslovila in po dolgem curku spustila v dolino; Šentvidci in drugi so se že prej razgubili vsak po svoji bližnjici.

»Hvala Bogu, da ste le spet tu!« je Matevžek bušil prav pred Trlepa, ki je razkoračen stal med sinovi in gledal za črno vojsko.

»Kaj je?« so se Trlepi ustrašili vsi obenem.

»Slabeta so davi pripeljali na pol mrtvega.«

»Jezus Nazarenski!« se je Trlepu utrgalo. Nič več ni vprašal, kar na ves splav je šinil proti domu, sinovi in Matevžek pa za njim. »Ali Polona že ve?« je Tone segel po Matevžku. »Še ne,« je ta čivknil od bolečine, Tone ga je ponevedoma prijel pretrdo.

Pater Tonček jih je že od daleč tešil z roko, naj se umirijo, da mu bolnika ne zbudijo.

Preplašeni so se ustavili. Trlepa so spremetale vse barve, fantje so debelo gledali, ko je pater pravil, kako je Slabetu in kaj mu je po vozatajih že prej vedela povedati Pljuskarica.

»Kje pa ste bili vsi?« je potlej z očmi obstal na njih zaprašeni obutvi.

Trlep je v kratkem pomisleku požrl slino in povedal vse.

»Zatorej nisem videl vso pot semkaj skoraj nikjer nobenega dedca!« je menih zmajeval z glavo. »A kaj bo zdaj? Oblast vas utegne hudo hudo pricvrkniti, posebno pa tebe, Trlep, ki si jim bil vojvoda.«

Hm, tega se Trlep ne boji. Vojska ni nikomur skrivila lasu, ni nikogar nadlegovala, ni nikjer nič škodovala. Oblasti naj se boji le še graščak, ki je kriv vsega;

nekoliko ga je že privila in ukrivila. Podal se je: nič več ne brani Slabetu na Pljusko in Tonetu do Polone.

»Kako veš?« se je dobri pater oddehnil.

»V oči mi je obljubil.«

»Tāk je Slabè res prav čutil, ko se mi je otodile hvalil, da je užugal graščaka?« se je menih nasmehnil Pljuskarici.

Pljuskarica je rdela, molčala in oči pobešala.

»Poloni bi bilo treba poslati glas, kje in kako ji je brat,« se je Tone domislil.

»Seveda, še ene mi manjka, da bi tuliti pomagala tejle!« je pater poredno pogledal nepočakljivo nevesto.

»Zvedeti vendar mora,« je Trlep obračal; »saj jo že zdaj močno skrbi, zakaj ji brata še odnikoder ni.«

»Kje je Vrbičev gospod? On naj stopi tja.«

Vrbičev gospod je zginil. Ni mogel prežvečiti, kar je skuhal Trlep... Hm, črna vojska je vendarle prebito huda stvar, glej jo po starih ali pa tudi po novih postavah. Za njo še utegne tipati oblast. Vrag si ga vedi, ali ne vzame v precep prav njega, češ, učen si na postave, pisma jim pišeš do cesarja, samo ti si bil, ki si jih učil, kako naj zaplešejo z gosposko... Ko se je črna vojska vlila proti Soteski, mu je postalo vroče.

»Matevžek, ali znaš molčati?« se je ustopil pred pevkca.

»O, če ne bi znal in bi izčesnal, kar vse vem, bi se svet zgrizel in požrl.«

»Veš, na Primskovo pojdem, pri vikarju se zaklonim. Tu bi me utegnil iskati kakov birič. Molči in ti sam vedi, kje sem. Ko se črna vojska vrne, pa z novicami brž brž priteci do mene!«

Bežal je ponoči, da ga nihče ni videl.

»Da, kje tiči?« so se zdaj spogledovali.

»Iskat ga pojdem,« si je Matevžek na irhastih hlačah pritegnil stremena in šel.

»Pa tudi patru opatu moramo povedati, kaj se je primerilo,« je Trlep zamišljen gledal za Matevžkom, ki je drobencal proti Šentjuriju in Bratencam pod Primskovim. »Najprej bi stopil v Stično, potlej pa bi se spustil še do Polone, če Vrbičevega gospoda odnikoder ne bo.«

»Kaj ne bi do Polone lahko skočil kar jaz?« je Tone popal.

»Le potrpi, s Slabetom pojdeš, ko okreva.«

»V Stično bi z vami šel pa jaz,« se je tudi Francè izdal.

»Aha,« se je pater veselo udaril po kolenih, »kaj se vendar že mečiš?«

»No, že prav,« je oče pokimal, »pojdi in se spet zaleti, če ti kar v procesiji ne pridejo naproti.«

»Nič se še nisem zaletoval.«

»Nič? Do kolena si stal v vodi, pa si si v roke pljuval; zdaj ti nemara bo poprijemati na suhem.«

»Kako se to ujema in veže?« se je Francè nekoliko ustrašil. »Kaj nam niste pravili, da ste vse uravnali pri Poberetu?«

»Sem, seveda sem; zdaj moraš tudi ti. Le popravi, pa bo dobro: krpež in trpež trdno držita.«

Francè je molčal in gledal proti Stični. Za Svetim Duhom se kopičijo oblaki, drugo vreme dobomo. Saj je prav: suša je, po vaseh zmanjkuje vode, paše ni, zemlja v razpokah reži...

»Pojdem, seveda pojdem,« je že hodil za drugimi mislimi, »in sam Bog daj, da se pater opat ne bi kaj rebril, ko zve, kje smo bili...«

XXXVI.

Doftikrat fte flilhali,
De fo nam sbrifali
Vfe, kar fo nam pervolili,
Pred altarjem oblubili
Sdaj tu nizh ne vela,
Zefar vřim flavu da.

Bridke bridke ure so tačas bile stiškemu opatu. Skrbelo ga je prav močno, ali samostan naposled neusmiljeno in brez potrebe res razženo ali mu vendarle prizaneso. Dosti je prosil in iskal prijateljev, da bi mu pomagali rešiti Stično. Neki samostani cistercijanskega reda v gornjih avstrijskih deželah, to je vedel, obstanejo, cesar sam jim je obljubil. Le za Stično ni nikogar, da bi jo branil. Sirota je na poti temu, onemu, po njej, ki je že toliko dobrega storila domačim in tujim ljudem, se stezajo lakomne roke...

»Bog jim odpusti!« je molil in milo gledal samostansko družino, posebno brate laike, ki so kakor otroci hodili za njim in ga vsi solzni vpraševali, kaj bo.

»Ne vem, bratje, nič trdnega še ne vem,« so ga samega oblivale solze, anti smilili so se mu pobožni in delavni možje. »Pa četudi nas udari cesarjeva roka, ne obupajte, Bog vas ne zapusti, kje drugje vam nakloni srečo, saj ste dobri in pridni kakor čebelice.«

Človek je v svoji žalosti in bridkosti dostikrat čisto sam, nihče noče ali ne more trpeti z njim. Pater opat je to vedel že dolgo. Zato je sočutno, ljubeče gledal za brati, ki so se ubijali z delom, kakor da delajo zase, in ki so mu bili edina vdana tovarišija v tistih bridkih urah. Toliko huje ga je potlej ščemelo, ko je začel bolj in bolj spoznavati, kako so neki patri z vsemi mislimi že zunaj samostana.

In to je bilo res, prior jih je imel dosti za seboj.

»Zdaj zdaj nas razpihnejo križem svet,« je prior učil še druge; »prav bi bilo, če bi si sami ubrali vsak svojo pot.«

»Kam? Kaj smemo?« so se nekateri še upirali. »Redovniki smo, slovesne obljube nas vežejo.«

»Danes še. Kaj pa jutri? Čas je, da korak in oči obrnemo v svet. Bolje je imeti kruh kjerkoli, kakor pa ga stradati doma.«

»Ob kruh ne bo nihče izmed nas,« so verovali. »Škofija potrebuje še dosti svetnih duhovnov, nobene posebne sile nam ne bo, če naš res razženo.«

»Vsak je svoje sreče kovač,« je prior odmahnil. »Jaz, to sem že sklenil, ne bom stregel na košček kruha, ki bi mi ga kdo milostno vrgel: sam si ga poiščem, da mi bo všeč po velikosti in po okusu.«

In je še tiste dni šel in storil tako.

Patru opatu je ob srcu bilo hudo, da je kakor z uma taval po samostanu in po polju. Bolečina se je še shujšala, ko mu je brat Inocencij baron Taufferer, profesor na ljubljanski gimnaziji, že čez nekaj dni poslal glas, da samostanu res že bijó zadnje ure.

»Pa se zgódi volja božja!« je v svoji kapelici pokleknil pred tabernakelj in se tiho zjokal. Solze so kanile na roko pričujočega Boga in jo umečile, da se je počasi

stegnila in mu pobožala trpeče srce... Potolažen in skoraj močan je vstal in šel.

Zunaj je potlej zvedel, da ga na porti čaka Trlep s sinom Francetom. Spomnil se je, koliko žalosti in skrbi mu je prizadeval tudi Trlep, vzdihnil in mu vse odpustil.

»O, kaj pa vidva?« ju je prijazno pozdravil.

»Na očitno spoved sem prišel,« se je Trlep prestopil in pogledal v tla.

»Očitne ni več treba, saj že vem vse.«

»Tako prosim za zamero, anti drugače si nismo mogli pomagati.«

»Že prav, že prav: možite in ženite se kakor vas je volja.«

»Bog vam povrni vse, pater opat.«

»Ti pa pojdi po vsej gosposčini in vsem, ki še kaj želijo, veli, naj neutegoma pridejo, da jim ustrežem, dokler še morem in smem.«

»Kaj?« je Trlep zinil in prebledel.

»Stori, kar sem ti velel. Zdaj zdaj dobote svetnega graščaka in nič ne veš, ali bo kaj prida voljan.«

»Graščaka?« je Trlepoma od strahu klobuk pal na tla. »Kaj ne dobomo zemlje mi?«

»Beži, beži. Cesar si jo vzame vso in svojega graščaka vsadi med vas.«

»Kaj take so cesarjeve postave?«

»Tudi take, Trlep, tudi take. Ali jih ne poznaš? Saj si me zmerom tako rad učil, kakove so nove cesarjeve postave.«

Trlep je zardel in v srcu grdo preklel cesarja in vse njegove stare in nove postave, ki kmetu danes nekaj dajejo, jutri pa vse jemljejo.

»Če je tako, pojdemo nad cesarja, da bi stiški samostan pustil na miru!«

»Cesar ni Sotečan. Ne nori mi več ubogih ljudi, samo pojdi in jim povej, kar sem ti naročil; pojdi, saj si navajen potov do njih.«

Trlep je še bolj zardel, pater opat pa se je obrnil in šel svojo pot.

Potrta in ponižana sta odmotoglavila tudi Trlep in Francè.

»E, Vrbičev gospod je le pravo vedel, ko se je veril, da si vso meniško zemljo obdrži cesarska gosposka,« se je Francè spominjal, ko sta se počasi bližala Pobere-tovi domačiji.

Trlep je molčal. Hudo mu je bilo za dobrimi menihi in preveč starih željá po samostanski zemlji se mu je utrnilo.

»Oče, ali kaže svatovati ob žalosti za menihi?« je Francè postal.

»Še so tu. Odlašati ne smemo. Kar moreš danes, ti utegne biti nemogoče že jutri. Da le tiho in brez hrupa opravimo, pa bo,« je Trlep težko in le kakor odsekano povedal svojo misel.

»Če se le ne bo zdelo grdo?«

»Kdor nima oči, hodi zamudno; če pa vidi vsaj na eno oko, že hodi varno in srečno.«

»Pa vendar...«

»Glej bistro in drži, da ti loviti ne bo treba.«

Tako sta šla in sta snubila ob umirajočem samo-stanu.

XXXVII.

Poletje je dalo dosti strni; za kruh, hvala Bogu, ne bo sile. V dežel je že šla jesen; lepa, sončna je bila. Prstenina je bila zdrava in obilna, ajda, črna in siva, je rdela in hitro zorela.

»Medu je letos dosti,« so si čebelarji oblizovali prste, ko so podirali čebelje panje.

»Tudi sadje je obrodilo, da so se veje kar šibile.«

»Bog daj srečo menihom,« so hvalo vedeli vsi. »Letos, glejte, niso pobirali ne desetine ne drugih dajatev.«

»Anti vedeli so, da jim bo zdaj zdaj iti iz Stične. Kaj bi še grabili in drugim v golt tlačili?«

Le Trlep si kar ni mogel odpomoči. Novice, ki jih je s Francetom zvedel v samostanu, so ga močno skelele. Menihi so se mu že smilili, še huje pa mu je bilo za njihovo zemljo. Naposled je po Matevžku vsej soseski poslal glas, kakor mu je velel pater opat.

Vendar nihče ni precej tekkel v Stično, da bi si še kaj izvil iz meniških rok; slehernega je bilo nekako sram moledovanja, ko so si menihi sami že vezali beraško

culo, vse črno se jih je zgrinjalo le v Mali Gaber, da bi se posvetovali z umnim Trlepom.

»Menihov je prav za prav škoda,« je ta oni napeljeval; »če pa jih je res volja, nam še kaj pomagati, naj nam zemljo dadó v pravo last.«

»Prej bi bili morda mogli, zdaj najbrž ne smejo več,« je Trlep sam žaloval za njivami, ki si jih je v mislih kdaj že lastil; »cesar sam je že roke stegnil po njihni zemlji.«

»Pa tudi prej je niso smeli trgati in razmetavati,« mu je pomagal Vrbičev gospod; »samostanska zemlja ni osebna last menihov, kar imajo, morajo vse zapustiti naslednikom.«

»Ali je cesar njihen naslednik?« so se upirali. »Dadó naj, pa je, cesar se pa obriši, kaj mu mar naša zemlja!«

»Ne kvasite praznih!« se je Vrbičev gospod posmehnil. »Kje pa je tista vaša zemlja? O, v drugih rokah, ker je držati niste znali! Tudi menihom ni pala kar z neba, vi sami ste jo metali za njimi. Ali ni res, Trlep?«

»O, res,« je Trlep glasno vzdihnil. »Moji pradedje so bili mogočni svobodnjaki, jaz pa sem meniški tlačan, ker so pač zemljo dali iz rok!«

»Ne samo tvoji, predniki tudi vseh vas so prevoljno iz rok spuščali svoboščine in njive.«

»E, tudi po sili so nam jih jemali.«

»Zakaj pa se niste upirale, mile Jere, lene? Pa kaj? Samo ponosen človek se moško upre krivici; suženj, hlapec pa pokleka in ponižno čaka, da bi ga iz stiske kar po čudežu izmotal Bog sam.«

»E, Vrbičevi,« je zmajeval mož, ki je tudi bil lačen zemlje, »siromaki smo bili, kakršni smo še zdaj. Kako naj bi se rebrili hudi gosposki?«

»Ta skrb vas ni trla nikoli! Pokorno ste vselej kar šli in tujcu na vsaki krtini zgradili grad in mu potlej še šibo namakali, da vas je z njo krotovičil!«

»Da, res,« je Trlep pritegoval Vrbičevemu gospodu, »ubog in nesvoboden človek ni za nič.«

»Vedite vsi vsaj za posihmal, da morate zemljo ljubiti kakor očeta in mater in da je nikoli ne smete spustiti iz rok. Kdor nima zemlje, je berač in kakor jesensko listje: vsak piš ga odfrkne Bog vedi kam!«

Možje so molčali in bolščali v tla.

»In nikar ne jadikujte v nemoči, ki vas še hromi,« so se gospodu smilili. »Zemljiška gosposka bo prešla kakor je prišla, čas jo bo vzel. Vse mine, le zemlja je večna. Složni, zvesti si bodite: če ne že vi, jo vaši otroci dobodo vso v samosvojo last.«

»O, jaz sam bi jo že rad,« je Trlep spet vzdihnil.

»Saj je vaša, po božjih postavah je vaša. Bog sam vas je vsadil vanjo; redi vas, iz nje ste, mati vam je.«

»Že že, pa to so zgolj besede. Kaj ko bi vi napravili pisanje do cesarja, da bi nam jo precej vrnil v pravo last?«

»Oh, ne beračite zmerom! Ko boste v ljubezni do nje zadosti močni, si jo vzamete sami!« se jih je Vrbičev gospod že naveličal. »Zdaj rajši ne zamudite, lepo do patra opata stopite, dober mož je, še vam lahko ustreže, če vas tišči kaj posebnega.«

In so vzdihujé vstali in šli vsak s svojo skrbjó, vsak s svojo željó.

»Kakor je čas res neprikladen,« je tudi Trlep potlej povzemal, »svatbe pa le moramo kar brž opraviti, da nas kaj ne prehití.«

»Da, nova gosposka bi utegnila kaj nagajati, čeprav jo postavijo nove cesarske postave,« mu je Vrbičev gospod pritegoval.

»Hudič jo potiplji! Zakaj neki zavira tako rada, ko si nas kdo umno ali neumno obeša zakonski jarem?«

»I, gospodarna je, previdna je vsaka gosposka. Saj veš, Sotečan je Slabetu branil na Pljusko, da ne bi bil ob dobrega gospodarja na Slabetovini; opat pa je nemara hotel ukriviti tebe in po svoje umečiti Franceta, da si fant ne bi mislil, kdo ve kako lahko se mu je tudi iz take hiše priženiti prav pred samostanska vrata.«

»Bodi, kakor si hoče, samo da se je naposled vse tako prav razmotalo,« so Trlepa obletale zgolj spokorne, prav nič uporne misli. »Ampak čudno je na svetu vendarle, da se včasih kar "velike stvari lepo pretaknejo le zaradi ženske.«

»V nobeni moški pesti ni toliko moči, kakor je je v drobnem ženskem srcu.«

»Saj res: patra opata so odmakale Nežine solze, Pljuskaričino srce pa je podžigalo Slabeta, da se je rval z glavarjem in s cesarjem, dokler ni zmagal.«

»O, moč ženske je ljubezen,« si je Vrbičev gospod molzel brado. »Z njo ti primami raj ali pa odpre pekel že na zemlji. Ženska res dosti zmore, kaj prida pa sicer nikoli ni nobena.«

Trlep je molčal in se smehljal, Vrbičev gospod je dalje momljal:

»Če bo katera ženska vendarle prišla vsaj do nebeških vrat in se bo ob sodbi izkazalo, da je z ljubeznijo res osrečila to in to dušo, ji bodo precej pokazali sedež v najlepšem kraju nebes.«

»Še sreča, da je Slabè tako hitro okreval,« je Trlep držal že drugo misel. »V gradu, bi dejal, je uredil vse, s Tonetom pojdeva kar snubit, pa bo.«

»Kar. Francè se tako že veže s Poberetovo, a Slabè tudi na ves splav rine na Pljusk.«

»Še to bi rad imel z glave, pa bom miren, mislim.«

»Pravo si rekel. Le tihe in brez hrupa naj bi svatbe bile, kakor si mislil že sam; menihe, veš, bi sicer morda žalilo, če bi rajali mi, ko se jokajo oni.«

XXXVIII.

In res so vse tri poroke opravili kar na brž.

Matevžku niso bile všeč: pretihe so mu bile, brez pesmi in brez veselega hrupa.

»Skoraj na skrivaj so vkup skočili in se precej skrili vsak v svoje gnezdo,« je pevček godrnjal. »In vse to, da se menihi ne bi zgledovali. I kajpak! Kakor da ne bi v Stični imeli zdaj drugih misli in skrbi!«

Prav pusto in tiho je postalo na Trlepovini. Hiša bi bila kakor izumrla, če je Marjanica ne bi dramila z veselim življanjem. Anti staro gnezdo se je skoraj razlezlo. Trlepu se je hudo tožilo po Tonetu in Francetu, da je skoraj pozabil, kaj preti Stični.

Toliko bolj je vso sosesko plašila bližajoča se premena v stiški gosposčini; na dan je bila posebno med siromaki, ki so živeli bolj ali manj le nekako ob primečku iz meniške kašče.

»Tàk graščaka dobomo zdaj in valpta, kajne?« je tiščalo vse.

»Da, ob tla smo, slabo se nam bo sukalo posihmal.«

»E, ni ga med nami človeka, ki menihov ne bo pogrešal.«

Tako so tožili in po dobro besedo hodili k Trlepu, ki je bil izmed vseh Stični zmerom najbližji. Pa ta je zdaj najrajši molčal, vrtal vase in zamišljen poniglavlil.

»Joh, huda bo, tudi Trlep, glejte, pobeša glavo.«

A Trlep se je že osveščal: podnevi in ponoči je pestoval dve veliki misli.

»Da, to storim!« je sukal rep svojemu skrivnemu domisleku. »Menihi naj nas spoznajo do dna in pomnijo, kakor je prav.«

Noči so mu bile polne novih skrbi in skoraj brez spanca.

»E, staram se, staram,« je neko noč, ko je bil posebno otožen, spoznaval. »Spati ne morem več in nadložen sem menda tudi že ves; še krehati bi moral prav nadušljivo, pa bi bil pravi starec!«

Zunaj je zavijal pes, cvilil in praskal po vežnih vratih.

»Hm, nekaj ni prav,« je Trlep brž skočil v hlače in pogledal skozi okno.

Mesečina je sijala, noč je bila tiha, brezvetrna, nikjer se ni nič genilo.

»Primi ga, Pazi, primi!« je naščuval psa. Pa ta je le priskočil in se cvileč spel proti oknu, kakor bi prosil, da bi gospodar prišel venkaj.

Kar ti je čudno, kakor pod zemljo, zabobnelo, pes je strahoma odskočil in zatulil, svet se je zamajal, v zvoniku se je oglasila plat zvona.

»Jezus... potres...!« je groza oblila tudi Trlepa, da je brž sklical domače, popal spečo Marjanico in planil na plano.

Zemlja se je spet stresla. Po vasi je završalo. Ženski in otroški krik je jasknil v svetlo noč.

»Na, pazi na punčko!« je otroka brž v naročje dal dekli in že gredoč med vaške hiše naročil Janezu in Nacetu: »K živini poglejta, da se plašila ne bo!«

Tekal je od hiše do hiše, češ, ali se ni komu kaj primerilo, ko je tako vpitje.

»Kaj ne vidiš, ne slišiš?« so ženske, na pol gole, z otroki stale v gručah in vile roke. »Ves pekel je pokoncu, hudič sam trese svet, sodni dan bo — ti, žalostna Mati božja stiška, nam zdaj pomagaj!«

»Ne vpijte, rajši molite,« se je pomirjen nasmehnil. »In Boga zahvalite, da škode nobene ni bilo.«

Stopil je k moškim, ki so molče ogledovali hiše, ali se je katera kaj razvežila.

Mednje je prišel tudi Vrbičev gospod. Snoči je kesno in nekoliko vinski odnekod priklamal in se zavlekel v Trlepovo senico, pa ga je vrišč na vasi vrgel pokoncu.

»Potres?« je zdaj modroval. »Nič novega. Zemlja živi, anti diha in se trese zdaj tu, zdaj tam, odkar jo je Bog dal iz rok. Če bi bilo drugače, bi bila mrtva.«

»Če bo še tako dihala, se pogreznemo vsi,« je nekatere postajalo bolj in bolj strah.

»E, nič se ne bojte,« se je učeni starec smehljal. »Prav pred sto leti je hud potres takisto strašno tresel vso Témeniško dolino, svet se pa le ni podrl in se tudi zdaj ne bo.«

Gabrovci so molčali in se plaho spogledovali.

»In nikar ne poniglavite,« je oni gnal svojo, »rajši brž pogledjte v klet, ali ni ta, oni sod zdrsnil z legnarjev in si natrl dog; škoda bi bilo vina — prebito sem žejen. Pa ženskam in otrokom velite, naj se oblečejo. Noči so že hladne. Še prehladil bi se kdo, patra Tončka pa posihmal menda res med nami več ne bo. Kdo bo zdravil?«

Gabrovci so slušali in poiskali vsak svoje.

»I, Vrbičevi, kaj niste nekoliko piškavi že vi sami?« je ušlo nerodni ženski. »Sapa, bi dejala, preveč leti v vas; patra Tončka poiščite, take pijače ima iz zeli in medu, da vam naduha precej zgine brez sledu in tiru.«

»E, moj dan se je nagnil, mrači se že,« je kakor sam vase skomljal v razmršeno brado. »Truden sem.«

»Kar k meni pridite,« se je Trlepu smilil. »Že snoči bi me bili morali poklicati, ni bilo prav, da ste spali v senici.«

Vrbičev gospod je molče šel z njim; v sivo brado so mu na skrivaj drsele bridke solze.

»Takle konec sem torej učakal?« ga je nosilo v nekdanje, srečnejše dni. »Pa saj sem star in ubog: prav je, da se spravim s poti.«

»Kako vam je?« ga je Trlep vprašal, ko ga je spravil v posteljo.

»Žejen sem.«

»Vročica vas kuha, saj kar gori iz vas.«

»Trlep, z vinom me napoji, strašno sem žejen: pil bi rad, morda poslednjič.«

Prinesel mu je vina in se menil z njim, da bi mož zaspal.

»Še to bi rad učakal, kaj napravijo s Stično,« se je bolnik čez čas spomnil. »Dobra mi je bila. Kadar me je najbolj vilo za obutev ali za obleko, mi je vselej rad in lepo pomagal stiški opat...«

Za tren, dva se je zamislil tudi Trlep. Kako neki je v Stični? Ali je Francetova Poberevina kaj škode utrpela? In se je fant dobro držal? Kaj bi sicer svet govoril o Trlepih? Pa samostan, samostan? Da mu le ni zidin kaj razkrehnilo? Če jih je, Bog vsaj daj, da me-nihov ni nič prizadelo, ko so prav ob uri potresa goma-zeli v cerkev.

Še tisto dopoldne ga je skrb nesla v Stično. Vso pot mu je bilo na uho, kako je potres, strah božji, ljudi oplašil in vse razmajal.

»E, hudo je bilo, hudo,« mu je tožil tudi Slabè, pri-žnjeni gospodar stare Pljuskarjevine. »Hiši se vendar ni primerilo nič, le ustrašili smo se in strop v vozniškem hlevu je počil po vsem dolgem; druge stropnike mu bo treba vdlati.«

»No, da se ti le mlado gnezdo ni razkopalo, pa je dobro,« se je Trlep pošalil in mižiknil Pljuskarici, ki je vsa rdeča in očitno pomlajena stala ob možu Jurku.

»Na Pljuski je bilo že še še,« je rekla, da se ne bi bila nasmehnila porednim Trlepovim mislim, »ampak na Grmu je bilo joj. Pri samošnem Čandku je skoraj ubilo in pokopalo Matevžka.«

»Matevžka?« se je Trlep ustrašil. »Križ božji, kako —?«

»Vrbičev gospod si je včeraj ves dan tu neko žalost moril, kakor je hotel povedati, pa že ni mogel več do kraja; le na jok mu je hodilo in vino ga je zmagovalo,« je pravila prav zgovorno. »Snoči sta privpila še Čandek in Matevžek. Pila sta in pela, starega moža pa le nista

nič razvnela. Kmalu je potlej vstal; da pojde v Mali Gaber, je dejal. Vesela in zdrava sta tudi ona dva šla domov. Davi so ju na pol živa potegnili izpod tramovja stare Čandkove koč. Pater Tonček zmajuje, češ, ne vem, kaj bo.«

Trlep je brez pomude skočil še na Grm, da bi obiskal nesrečnega pevčka.

»Saj ni hudega, oče Trlep,« se mu je ta po sili smehljal. »Samo nekaj mi je palo na betico in levo roko mi je skvečilo, drugega ni bilo.«

»Pater Tonček pravi, da ti bo levica najbrž ohromela, ti pa čenčaš, kakor da res ni bilo nič,« ga je skoraj karal Čandek, ki ga tramovje ni vidno pohabilo, samo prestrašilo prav hudo.

»Saj mi ostane še desnica, da se bom lahko križal in si nosil do ust, kadar bom kaj imel.«

»Da bi le srečno okreval,« je Trlep vstal. »Takle jesenski čas je nevaren, veš, še v postelji te najde več bolezni.«

»Brez skrbi, moj čas, mislim, še ni tako zrel, da bi se že osipal.«

»Ko shodiš, pridi k meni; družčino boš delal Vrbičevemu gospodu; nekaj omaguje.«

»Omaguje, omaguje, moje družčine, bi dejal, že ne potrebuje, pripravljaj se za večjo in večno družčino,« je Matevžek pravil, kako je Vrbičevega gospoda podiralo že snoči. »Pridem pa, pridem, vsaj stregel bi mu še rad, smili se mi.«

»No, le kmalu se spravi pokoncu,« mu je Trlep pokimal in jo po bližnjicah ubral proti Stični.

»Pevce je vendar najsrečnejši človek na svetu,« se je spotoma spominjal. »Živi lepo brez skrbi kakor vrabec v prosu, vse ga ima rado, nič ga ne spravi ob dobro voljo.«

Kmalu dopoldne je prišel v Stično in precej zvedel, da Stične hudi potres ni posebno potresel in da se tudi samostanu in menihom ni primerilo nič hudega.

»E, na trdnem stoji tale naš samostan,« se je bližal Poberevini; »na veri in molitvi stoji in na dobrih delih in v Marijinem varstvu živi...«

XXXIX.

Bla je glih ura prez
Defet, an majhen vezh.
Slišhal la ana lhtima,
Ktira pasteljon ima...

Tisto dopoldne je ob desetih z velike ceste v Stično drdrala potna kočija, za njo je peketalo krdelce jezdecev.

V kočiji je po kotih molče ždelo troje, četvero gospodov, oglašal se je le strežaj, ki se je v posebni obleki šopiril ob vozniku in trobil na skoraj kolobarčasti rog; njegov otožni glas je odmeval po vsej stiški dolini.

»O, kdo ti je pa ta, ki se tako mogočno pelja v Stično?« so se Štičani čudili. »Huda bo, biriči, glej, so mu v repu.«

»Ali pa je tako velik gospod, da jih ima s seboj zgolj za čast?«

»E, večji ko gospod je, manj prida ga je.«

»V potni kočiji? Pa gospod? Še dim morda ne gosposkega oné!«

Bolj ko se je bližala kočija, močnejše in glasneje je trobil strežaj.

Slišali so ga tudi na Poberevini in izpred hiše gledali proti cesti.

»V samostan, glejte, so se obrnili!« se je Trlep prestopil, ko je kočija z biriči postala pred samostanskimi vrati. »Kaj neki hočejo?«

»Da le niso prišli kaj pozvedovat o vojski v Soteski?« je Francè pljunil predse.

»Hm, ne verjamem,« je vendar zazebló tudi Trlepa. »Sicer pa le naj poskusijo: če bo treba, je naša vojska še zmerom tu, da jim posveti.«

»Z vojsko se ne bi rad še kaj motal,« je Francè pogledal Nežo.

»Ne, ne!« je zadihano pritegnila ta. »Nikamor te ne pustim!«

Poberè in Trlep sta se glasno zasmejala.

»Le drži ga, da ga prevred ne zguboš; neskušena vdova ga teže ujame kakor devica.«

Francetova skrb je Trlepu vendar šla v glavo. Nameril se je v samostan, da bi pozvedel, kaj res je.

— Medtem so tuji gospodje že prišli do opata.

»Ivan Nepomuk Buzet, cesarski komisar,« se je povedal tisti, ki je med njimi bil za prvega, »ti gospodje so mi pomočniki, jezdec zunan pa so birači; varovati jim je komisijo in strahovati vsakogar, ki bi se ji kaj upiral.«

»Ne bojte se, prišli ste med mirne in poštene ljudi,« se je opat nekoliko nasmehnil komisarjevi nerodnosti. »Kaj bi pa radi?«

»Najprej vam v vednost dati cesarjev ukaz, da mi je izgnati vas in vse menihe, samostan in njegovo premoženje pa izročiti v državne roke.«

»Torej res?« je opat vzdihnil. »Ali morda tudi želite, da se vam umaknemo kar precej?« se je že zmogel.

»Narobe! Nihče ne sme nikamor, dokler ne popišemo in ne preštejemo, kar imate v blagu in denarju. Za zdaj prosim le, da bi sklicali vso samostansko družino. Cesarjev ukaz ji moram prebrati sam.«

Potrti opat je molče pokimal in dal v veliko obednico sklicat vse patre, fratre in brate.

Ko so samostanci hiteli tja iz celic in kapelic, iz knjižnice in lekarne in z njiv in vrtov, je v samostan prišel tudi Trlep.

Opat se je otožno nasmehnil in mu povedal hudo novico.

»Da vas res preženo?« je Trlepa zmagovalo. »In da pojedete proč vsi?«

»Vsi, Trlep, vsi. Božja volja je, da se ustreže tudi tistim, ki so to že dolgo želeli in nas le še izpod klobuka gledali.«

Trlep je zardel in oči pobesil, vest mu ni bila kaj čista.

»Midva, pater opat, nisva bila zmerom prav prijatelja,« se je spomnil svojih dveh skritih misli.

»Ali spoznaváš vsaj zdaj, da nisi ravnal prav?«

»So napake, ki niso napake in ki se jih človek ne pokesa zlepa.«

»Ni prav tako, Trlep.«

»To morda kdaj spoznam tudi sam. Za zdaj me peče nekaj drugega.«

»Pokesaj in spovej se, pa ti odleže.«

»Pokesal sem se že, zdaj se vam, pater opat, pa še spovem.«

»Prav, pojdiva v cerkev.«

»Ni taka spoved, da je kar tu ne bi mogli slišati. Pater opat, žalil sem vas, zoprval sem vam. Kesam se, prosim, odpustite mi, ne ločiva se v žal misli.«

»O Trlep, dobri mož,« mu je opat ganjen segel v roko, »kakor ti je odpustil Bog, sem ti jaz takisto že zdavnaj. Le moli zame, tudi jaz bom zate in za vso stiško gosposčino, tako ostanemo vsaj v duhu še nadalje vkup vsi.«

Trlepu so solze zdrsnile po licu; sklonil se je nad opatov prstan in brž odšel, da ga še jok ne bi bil zmagal.

»In vendar je tudi tegale s tečajev snemal nesrečni novi čas,« je opat milo gledal za samosvojim možem. »Hvala Bogu, preudariti se je znal in obrniti. V Trlepu je čista čud vsega našega ljudstva: včasih trda in zagovedna, sicer pa voljna in dobra.«

Menihi so se v obednici že zbrali. Med nje je prišel Buzet z uradniki, kmalu za njim je vstopil še opat.

Z opatom je vseh samostancev bilo sedem in dvajset.

Komisar se je z uradniki široko ustopil pred menihi in ukazal:

»Vstanite! Poslušali boste cesarjev ukaz.«

In jim je z žaljivim poudarkom bral neko na dolgo dolgo sapo skrotovičeno pisanje, da država v svojo last prevzame samostan in vse njegovo premoženje in da se menihi preženo, ker ne poučujejo v šoli, ne strežejo bolnikom in se tudi ne odlikujejo »in studiis« — v znanostih.

»Ne bodi grdo reči,« je ušlo staremu menihu, »šepasta je bila resnica, ki so jo cesarju poslali o našem samostanu!«

Komisar ga je svareče pogledal.

»Poslušajte še drug cesarjev ukaz!« je podsmešno trenil po vseh obenem.

Pa jim je spet in s še večjim poudarkom bral, da morajo vsi sleči redovno obleko. Patri in fratri naj si oblečejo obleko svetnih duhovnov, bratje pa obleko navadnih svetnih ljudi.

»Te pravice tudi cesar nima!« je završalo med vsemi. »To je stvar zgolj naših višjih!«

»Molčite, bratje,« je opat pogledal po menihih in dvignil roko. »To že še uredimo.«

»Cesar mi je prepovedal nositi posvečeno meniško obleko,« je uhajalo tudi patru Tončku. »Prav, ne bom je nosil. Ne more pa mi zapovedati, naj postanem slab človek.«

»Res je,« so se oglašali še drugi starčki, »po svoji vesti in zavesti se bo vsakdo izmed nas trudil, da ostane ljub Bogu in dober ljudem.«

»Da, človek je, ki sebi in drugim dela nebesa in pekel. Dober človek je iz nebes in živi za nebesa ...«

Komisar Buzet se je molče obrnil in počasi odšel s svojimi.

Menihi so se zgenili in pogledali opata, ki je edini bil miren ves čas.

»Ljubi moji, nič ne marajte,« jih je ta ogovoril, »postava, ki nas je ponižala in razgnala, je človeško zmotna in minljiva. In ni nas začudila, saj smo se je bali že tri leta. Zdaj se je ne bojimo več, vemo, kako je, močni smo.«

Bratje so zaihteli na glas, patri in fratri so v dlani skrili obraz.

»In ne poniglavite, ljubi moji, saj ne ostanemo sami. Ali nismo vse življenje podnevi in ponoči služili Bogu in častili Matere božje? Smo. In zdaj naj bi se izkazalo, da je vse tisto bilo zaman? Ne, nikakor ne! Bog nas nikoli ne pozabi, žalostna Mati božja stiška, naša zavetnica, ostane z nami, kjerkoli kdo izmed nas posihmal bo.«

»Prav trdno verujemo vse to,« si je star pater brisal oči, »oditi pa le moramo, kakor da smo vse življenje pasli lenobo in kakor da nismo ljudi učili umnega dela in lepega življenja in jim zmerom pomagali, še ob boleznih in smrti!«

»Tako nas sodijo tisti, ki ne poznajo našega dela in ki ne vidijo radi, da nas ljudstvo ljubi.«

»Ljudstvo! O, to je najnehvaležnejša drhal na svetu!« se je spesnilo patru oskrbniku. »Pestuj ga, ometuj z dobrotami, da sam obračič: če te kaj spodnese, ga ne bo, da bi ti vsaj z besedo pomagal kvišku, priteče le, da izdajalsko počene nate in te odere še na mehl!«

»Da, hvaležnosti naši tlačani ne poznajo nobene,« je še drug pater potožil, »dobroto in ljubezen plačujejo s hudobijo in z opravljivim jezikom.«

»No, saj zdaj se jim bo vtepalo marsikaj.«

Opat je odkimal in povedal, kako je Trlepa, hudega samoglavca, močno ganila novica, da menihov več ne bo in kako lepo čud je naposled še pokazal.

»Čudež! Trlep se je uklonil?« so se menihi čudili.

»Pa res. Zmerom tak napuh. Kjer si se ga doteknil, pa je že pihalo iz njega!«

»E, Trlepi so posebni ljudje,« se je pater Tonček smehljal. »Če bi ljudstvo res bilo tako samopridno, si ne bi bilo izpestovalo take rodovine...«

XL.

Vle sma moral ven dat,
Perfezh inu povedat,
De sma jim vle lkazal,
Kljuzhe od febe dal.

Trlep je kakor omoten stekel iz samostana in se zapodil proti domu. Vso pot mu je bilo kaj hudo. Prav mu je bilo le, da ga prva misel ne tišči več in da se je torej lepo zбоgal s patrom opatom.

»Joh,« ga je že grizla druga skrb, »za menihi pride graščak! O, da bi ga tristo zelenih! Kakov neki bo? Pa saj vem: ves hudičev! Ampak pokazati bi mu morali, kdo smo, da ti vrag ne pride prerogat!« je vrtal, kaj, kako bi.

Pot mu ni bila prav spešna. Ustavljal se je po vseh obpotnih vaseh. Pa se z nikomer ni več menil o potresu, še Verbičevega gospoda in pevčka Matevžka je le tu, tam komu opomnil, zgolj hude stiške novice je zdaj bil poln povsod.

»O, sakra mokra,« so se možje spogledovali, »zdaj šele spoznamo, kdo nam je tale naš samostan bil!«

»Kaj sreča je, sprevidiš, ko je več ni.«

»Ko bi človek vsaj vedel, kakov bo graščak, ki ga dobomo!« je Trlep metal mednje.

»Graščak? Ne maramo ga! Trlepa do cesarja pošljimo!«

»Ali pa graščaka kar ubijmo, če res pride!«

»Saj ni bolha! Cesar naj nam lepo da meniško zemljo, če že menihi res morajo proč!«

»Da, zemlja je naša, če meniška res več biti ne sme!«

Po vaseh je vrelo. Moški so tekali od vasi do vasi, vpili, kleli, bilo je kakor na razkopanem mravljišču.

Trlep ni več dosti govoril, le temu, onemu je še kaj tiho rekel in šel.

In je bil že trden mrak, ko je prestopil domači prag.

»Kaj bo pa zdaj?« sta Janez in Nace ostrmela, ko jima je oče razpovedal stiško novico.

»Saj vesta: graščaka dobomo!«

»Naš cesar je vendar velik zaletel!« je Janeza pograbilo.

»Molči, da te kdo ne sliši!«

»Kaj mi more, če je pa res?«

»Cesar je svet, sam Bog menda ni tako. Če Boga žališ, te nihče ne prime za jezik; cesarja — presvet je; če le dvomiš, da je tako, te zapro ali pa ti kar glavo vzemo!«

»Piši me taka pravica, kamor hoče; jaz mislim vendarle po svoji glavi!«

»Le, samo na glas nikar ne.«

Tako je Trlep krotil sina, sam pa je mislil še dosti huje. Če bi smelo biti po njegovem, bi bil še tisti dan pogubil vse cesarske komisije, ki širokohlačijo po samostanih, kakršen je tale stiški.

— Buzet je z uradniki res pridno pregledoval in popisoval samostan in njegovo premoženje. V oči sta ga posebno boli zlatnina in srebrnina; še po opatovi mitri in palici, po prstanu in križčku na zlati verižici so se mu cedile sline.

»Nàk, to pa le pustite,« se je opat nejevoljno smehljajal. »Vse to so mi kupili starši, ko sem postal opat, in zdaj jim vrnem, ker opat nisem več.«

Buzet je nerad umeknil roké, čez dva, tri dni pa je pokazal zobé. Kar na brž je spet sklical vso samostansko družino.

»Pregledujem in popisujem, pa blaga in denarja dobivam vse premalo pod roko,« je trdo gledal po menihih. »Kje je?«

»Tudi mi ga iščemo že dolgo let, pa ga ne najdemo zadosti,« se je opat smehljajal.

»Kjer nič ni, še cesar pravico izgubil!« je pater oskrbnik z vsemi strelami svojih oči treskal v komisarja.

»Zapriseči vas moram, da ni nihče izmed vas kaj skril ali utajil.«

Dolžitev nepoštenosti je menihe hudo spekla, vendar so se vsi molče vdali, da jih je zaprisegel na razpelo med prižganima svečama.

»Kriv sem,« se je neki pater spokorno udaril ob prsi in stopil iz vrste, »otodile sem hlebcu odšknil skorjico kruha; ni je več.«

Komisar je nejevoljno odmahnil.

»Tudi jaz sem se pregrešil zoper cesarsko blago,« se je takisto podsmešno obtožil mlad frater: »grozdek, ki smo ga ob bratvi pozabili na vrtni brajdi, sem včeraj po naključju spazil in pozobal.«

»In jaz sem večni luči prilil nekaj olja, ki ste ga nemara že namenili našemu cesarju,« se je spovedal še brat cerkovnik.

»Mislim, da bi se radi norčevali z menoj, kajne?« se je Buzet zbistril.

»Ne bi dohajali vas,« ga je uščenil pater oskrbnik. »Pridete, kakor bi pali z neba, in poveste, da ni več naše, kar je naše zmerom bilo; potlej nam oznanite, da nam je iti križem svet, ker smo tu menda pasli zgolj lenobo, a da ne bi česa svojega vzeli s seboj, nas pa še zaprisežete, kakor da smo že kar navajeni utaje in kraje! No, ali ni tako?«

»Gospodje, hude službene dolžnosti mi prtijo sitne naloge.«

»Še danes pošljem po novomeškega okrožnega glavarja,« se je opat glasno spomnil; »po cesarski postavi, mislim, bi tudi on moral biti tu, ko se popisuje samostansko premoženje.«

»Saj res,« so menihi poprijeli, »on vsaj ve, da nismo tatovi!«

Komisar se je ustrašil. Če pride glavar, ki je lakomen človek, mu uide marsikatera dragotina, ki si jo je namenil zase. Molčal je, v stiski ni vedel, kaj bi rekel.

Tudi menihi so molčali.

V tihoto molka se je od zunaj nenadoma zaslišalo vpitje ljudi.

Opat je mignil, brat vratar je skočil venkaj.

»Pater opat, pater opat!« je precej prisopihal nazaj.
»Samostan je obstopilo vse črno tlačanov.«

»Križ božji, kaj pa bi radi?«

»Ne vem, zoper nekoga rohnijo in v rokah imajo ali vile, kopačo, motiko, ali cepec, koso, sekuro.«

Menihi so se spogledovali, opat sam ni vedel, kaj precej bi.

»Aha,« se je Buzet režal, »tudi tlačani so vas že prišli poditi odtod.«

»Do njih pojdimo, pa zvemo, kaj je,« je opat rekel in šel z menihi venkaj, za njimi pa Buzet s svojimi. Vpitje okoli samostana je postajalo huje in huje.

»Cesarski, poberite se!«

»Ne maramo graščaka, naša je zemlja!«

»Ali pa naj ostanejo menihi!«

Menihi so poslušali in se smehljali.

»Kaj pa rohnijo tako?« je komisar vprašal bližnjega patra.

»Iz samostana podijo.«

»Aha, saj sem rekel!«

»Pa ne nas, podijo vas, le poslušajte!«

Buzet se je ves bled spogledal s svojimi, pa ti so le privzdignili ramo in molčali.

»Kajne, tale upor je naročil samostan sam?« je Buzet naposled revsknil v patra.

»Gospod cesarski komisar, veste kaj? Praznoglavce ste in strahopetec! Sram vas bodi!«

»Da, kaj vam daje pravico do take obdolžitve?« so ga prijemali še drugi.

»Strah mu daje to pravico, gospod komisar se boji kmečkih pesti!«

»Pa saj ima biriče, ki jim je varovati komisijo in strahovati vsakogar, ki bi ji zoprval.«

»Da, kje so biriči?« se jih je spomnil tudi Buzet.

In se je izkazalo kar precej, da so se junaki biriči grdo napili samostanskega vina in da zdaj spijo kakor polhi.

»Kdo jim je dal vina?« je komisar pihal.

»Kdo? Sami so si ga vzeli, saj so pravi gospodarji tu le cesarski ljudje, kakor pravijo sami!«

Buzet je grdo zaklel in se ozrl po uradnikih.

»Nevarni so tile tlačani,« je te že skrbelo.

»Samo prilomastijo naj noter, pa nam ustrojijo kožo, če ne tudi prevotlijo.«

»Kar za mašo lahko da, kdor bo zdrav še kdaj doma.«

»Kaj se res tako bojite?« je Buzet postal.

»Ali se vi ne?«

Opat vsega tega ni slišal. Z menihi je prišel do vrat in se ozrl: Buzet je s svojimi stal daleč zad.

»Vèn, cesarski! Pobijmo jih!« je ljudstvo zavpilo, ko so regnila samostanska vrata. »Nočemo graščaka! Menihi naj ostanejo!«

Opat je z menihi stopil čez prag in se nameril v krdelo ljudi.

»Kaj je?« je postal in jih trdo pogledal.

»Črna vojska, pater opat!« je Trlep pritekel predenj. »Z njo vam pomoremo do pravice! Nihče vas ne sme poditi odtod! Graščaka ne maramo in ne maramo!«

»O ti nesrečni Trlep!« se je opat bridko nasmehnil. »S cesarskimi se ne smeš bosti, kakor si se s Sotečanom! Kaj ti je, da tega ne spoznaš?«

»Graščaka ne maramo pa ne maramo!«

»In mislite, da se ga odkrižate s takimle uporom?«

»Nič ne mislimo, samo maramo ga ne. To naj cesarski zvedó in svojim višjim povedó!«

»Cesarju se ne smemo upirati, njegovih ljudi v službi ne zavirati. Trlep, vedi to in ne zapeljuj ljudi. Kar precej pojdi z njimi domov, da nesreče ne bo!«

Tako je opat dolgo vil hudega moža in ga naposled toliko umečil, da je dal do sebe.

»Če je že res, da vas razgnati smejo, naj mi vsaj dobomo meniško zemljo, ki je že sto in sto let bila toliko naša, kolikor je bila vaša.«

»Trlep in vi vsi,« je opat pogledal po ljudeh, »zemlja je že vaša po delu in trpljenju, ki ga imate z njo. In zmerom bolj vaša bo. Ni jih moči ne zdaj in jih ne bo posihmal, da bi vam jo vzele. Če ne že vi, jo bodo vaši otroci imeli tudi v pravo in večno last. Ampak zdaj me slušajte še enkrat in poslednjič: Razidite se mirno vsak na svoj dom, ne grenite mi zadnjih ur, dokler sem še med vami!«

Tako je že prav otožno dejal in se z menihi obrnil v samostan.

Črna vojska je molčala in čakala, kaj bo rekel Trlep.

»Možje, cesarskim smo pokazali, da smo tu in da se jih ne bojimo,« jih je Trlep ogovoril s skale na Tekavnici. »Tudi do menihov bodo zdaj bolj spoštljivi in tisti, ki po menihih pride za graščaka, zve, da se nikomur ne damo pod noge. Tako smo za zdaj res opravili.«

Med možmi je dolgo vrelo. Čez čas so se začeli razhajati, pred samostanom je bilo spet vse tiho.

Buzeta je dogodek vendarle hudo pekel. Bal se je, da se ne bi ponovil s hujšo voljo in močjo. Ves v skrbeh je urnega slà poslal do novomeškega okrožnega glavarja.

Ta je res precej prihitel z drhaljo biričev. Te je Buzet obdržal, glavarju pa svetoval, naj se le spet vrne. Ni ga maral, preveč bi videl in lakomen je, marsikatera samostanska dragotina bi zginila v njegovo globoko malho.

Glavarja je lomila tiha togota. Kaj je hotel? Cesarjev komisar je cesarjev komisar, ne moreš mu do živega ... Šel je.

V samostanu so samovoljno še dalje gospodarili biriči. Preteknili so samostan od vrha do tal in se polastili vséga, kar je bilo kaj vredno. Še živežne potrebščine so naposled sami in prav skopo delili zbegani samostanski družini.

Menihom je vse to bilo hudo čez glavo. Nejevoljni in žalostni so se pripravili, da bi že šli križem svet.

XLI.

Dokler jeft shiv bom,
Na val jeft miflu bom.
Sdaj val lepu objamem,
Od vlih flavu vsamem.

In že so minevali poslednji dnevi, ki jih je menihom še bilo prebiti v Stični.

Zadnjo nedeljo je iz bližnjih in daljnih krajev prihitelo ljudi, da za vse še prostora ni bilo v veliki stiški cerkvi.

Samostanska družina se je ustopila obakraj velikega oltarja; opat se je ločil od nje in šel, da bi slovo govoril stiškim ljudem.

Stopil je na prižnico. Oblečen je bil po opatje: na glavi je imel belo mitro, v roki krivo opatjo palico, čez prsi zlato verižico z dragotnim križčkom, na prstancu pa bleščeč prstan velike vrednosti. Vsa cerkev je zajokala, še preden je katero zinil. Ljubezen ljudstva ga je ganila, da je tudi sam zaihtel in naposled le težko spregovoril za slovo.

»Kar umre v pokorščini in ljubezni do Boga, spet oživi,« je sklenil govor, ki mu ga je trgal glasni jok ljudstva. »Bog včasih vzame z eno roko, zato pa vrne po svoji previdnosti z obema rokama, vrne, ker je pravičen in dober. Pred šest sto in petdesetimi leti je bila menihe v ta kraj privela Marija: vemo, verujemo, da jih ne bo pustila v sramoti in pregnanstvu: pride čas, ko se beli menihi vrnejo v našo lepo Stično, da bi spet služili Bogu in da bi z besedo in dejanjem pomagali ljudstvu...«

Stiška cerkev, kakor je bila stara, še ni slišala takega joka. Razvezal se je iz mehke stiške duše, žalostna ljubezen ga je bridko jokala.

Le počasi in kakor odmrli so se potlej ljudje motali iz cerkve. Na skali sredi Tekavnice je že stal Trlep in otožno gledal po svetu, ki se je zgrinjal okoli njega.

»Teman mu je pogled,« so se dregali, »hudih mora imeti za bregom.«

»E, udarilo ga je, udarilo tudi njega.«

»Meniha in Trlepa, oba boli, ker se jima pot cepi v razpotje.«

»Trlep in samostan sta zmerom bila eno.«

»Da, Trlepa si videl, ko si gledal samostan.«

Trlepu se je pogled obrnil v samostan. Hudo mu je bilo. Posebno za opatom in patrom Tončkom. Misli mu niso hodile samo za ljudmi, ki so gomazeli okoli njega, silile in vrtale so tudi do menihov.

»Kako jim mora biti hudo!« so se mu oči meglile. Skočil je s skale in se obrnil proti domu.

»Saj sem rekel,« se je neki mož odhrkal, »hudo je udarilo Trlepa: ne more več govoriti, kar je otodile še hotel.«

»E, hudo je tudi nam,« je še ta, oni menil. »Menihov ne pozabimo zlepa.«

»Škoda, zemljo bi nam bili morali dati v last, saj so vedeli že dolgo, da jim bo iti in da je s seboj ne vzamejo.«

»Hm, kaj hočeš, gosposka so bili, ne slaba za nas, gosposka pa vendarle.«

Tekavnica se je praznila, ljudstvo se je poniglavo razhajalo.

Vsi zvonovi so zvonili: njih glas se je odmikal, lovil in prepletal.

V kapiteljski sobani so prav tačas vsi menihi poslušali zadnji sermo — govor svojega opata.

»Svetna sila nas je zapodila po svetu,« jim je ob koncu govora še rekel s prav drhtečim glasom. »Pojdimo torej, božja volja je taka! Duhovne vezi, ki samostansko družino tako lepo vežejo z opatom, so se pretrgale. Tako vas odvezujem obljub: da bivate v samostanu, da ostanete ubožni in da se pokorite svojemu opatu. Poslovimo se še s spominom blaženih menihov prednikov in s stiško zavetnico Žalostno Materjo božjo...«

Menihi so glasno ihteli, opat sam je komaj še mogel reči:

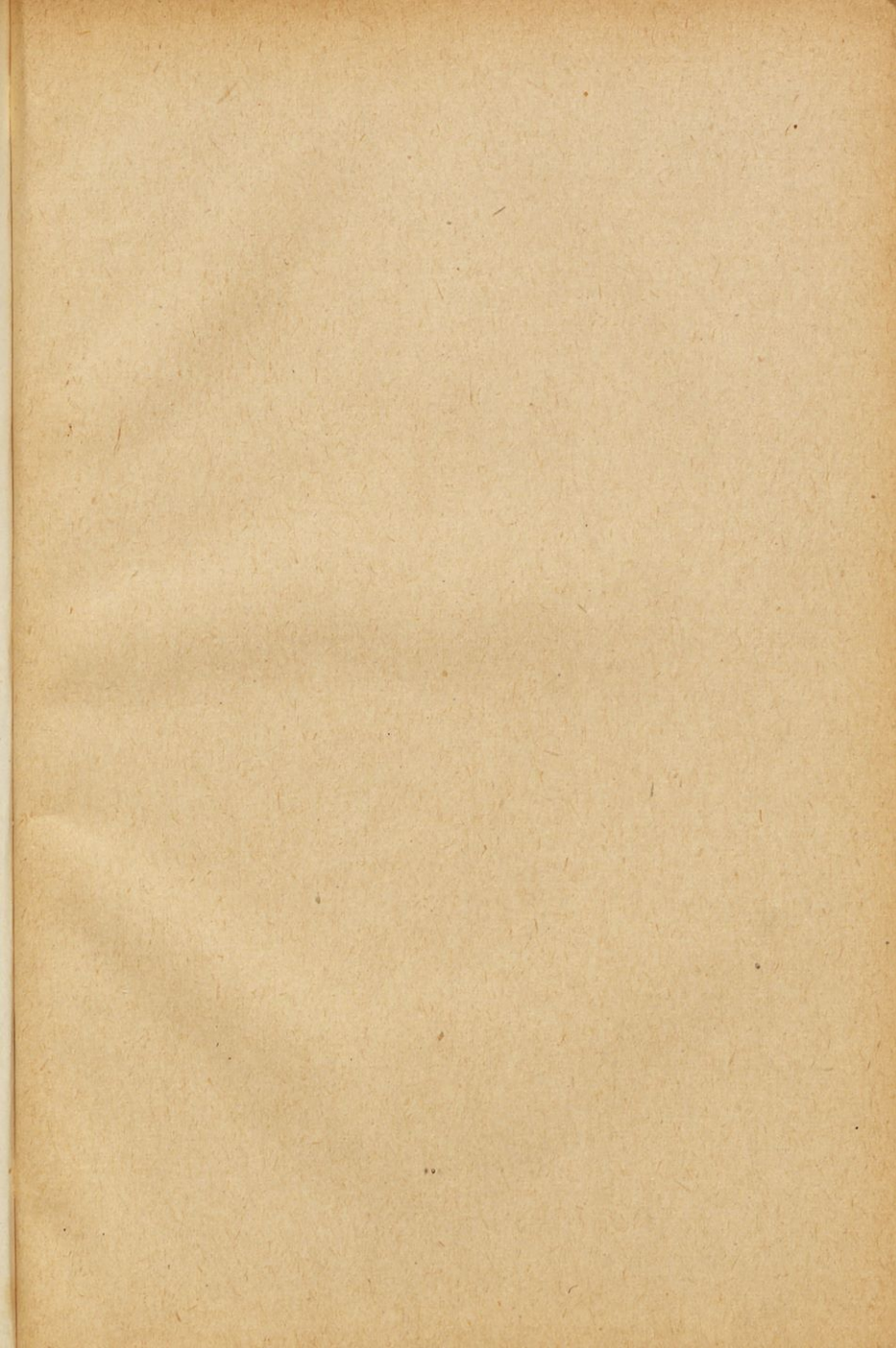
»Sovražnik že stresa vrata, surgite, fratres, abeamus hinc — vstanite, bratje, pojdimo odtod!«

Družba sv. Mohorja ima v zalogi še tele Slovenske Večernice

	Cena za ude		Cena za neude	
	broš.	vez.	broš.	vez.
7. zvezek: Deteljica. (Janez Cigler.) 4. izdaja	6—	12—	8—	16—
17. zvezek: Mati božja dobrega sveta. Povest iz časov turških bojev iz 16. stol. Druga izd.	6—	12—	8—	16—
19. zvezek: Perpetua. (A. Lesar.) Tretja izdaja	6—	12—	8—	16—
29. zvezek: Izdajavec. (Slemenik.) Zgodovinska povest iz turških časov. Druga izdaja . .	6—	12—	8—	16—
38. zvezek: Miklova Zala. (Dr. Jakob Sket.)	6—	12—	8—	16—
41. zvezek: Življenje svetega očeta, papeža Leona XIII., pesmi, povesti, zgodovinske kratkočasnice in drugo	—	12—	—	16—
42. zvezek: Na krivem potu. (Povest.) Potopisne črtice iz Italije in drugo	6—	12—	8—	16—
49. zvezek: Vas Kôt. (Povest, spisal žaljski.) Zaklad. (Povest, spisal Koder.) Pesmi. itd.	6—	12—	8—	16—
50. zvezek: Boj za pravico. (Dr. Fr. Zbašnik.)	9—	15—	12—	20—
51. zvezek: Dr. Jožef Muršec. (Vrbanov.) Strašen božični večer. (Žaljski) in drugo . .	6—	12—	8—	16—
52. zvezek: Nehvaležen sin. (Malograjski.) Krivica in dobrota. (Igra v 5 dej.) in drugo	6—	12—	8—	16—
53. zvezek: Bog ga je uslišal. (Milovršnik.) Ne vdajmo sel (Humoreska) in drugo . . .	6—	12—	8—	16—
55. zvezek: Miklova Lipa. (Spisal Malograjski.) Rotijin Blaže. (Povest) in drugo	6—	12—	8—	16—
57. zvezek: Pošteni ljudje. (Kostanjevec.) Nesrečnež. (Povest, dr. A. Medved) in drugo	6—	12—	8—	16—
58. zvezek: Uporniki. (Ivan Lah.)	9—	18—	12—	24—
59. zvezek: Kovač in njegov sin. (Dovič.) Kako je Jaka kupoval kože (šaljiva dogodka)	6—	12—	8—	16—
60. zvezek: Življenja trnjeva pot. (Kostanjevec.)	6—	12—	8—	16—
62. zvezek: Pisana mati. (Zbašnik-Malograjski.)	—	15—	—	20—
68. zvezek: Novo življenje. (J. Kostanjevec.) Gozdarjevi spomini. (Kostanjevec) i. dr.	6—	12—	8—	16—
72. zvezek: Krščen denar. (dr. I. Šorli.) Sejmski tatje. (Milčinski.) Polje. (Črtica, I. Dornik)	5—	9—	4—	12—
73. zvezek: Sorodstvo v prvem členu. (I. Šorli.)	5—	9—	4—	12—
74. zvezek: Takšni so. - Begunka. (Fr. Detela)	9—	18—	12—	24—
75. zvezek: Peter Pavel Glavar. (Ivan Pregelj.)	5—	9—	4—	12—
76. zvezek: Carski sel. (Jules Verne.) I. del .	6—	12—	8—	16—
77. zvezek: Carski sel. (Jules Verne.) II. del .	6—	12—	8—	16—
78. zvezek: V graščinskem jarmu. (Fr. Jaklič.)	6—	12—	8—	16—
79. zvezek: Peklena svoboda. (Fran Jaklič.)	6—	12—	8—	16—
80. zvezek: Vest in zakon (dr. Fr. Detela) in Strici (F. S. Finžgar)	9—	18—	12—	24—
81. zvezek: Višarska polena. (N. Velikonja.)	12—	18—	16—	24—
82. zvezek: Domačija ob Temenici. (I. Zorec.)	9—	15—	12—	20—
83. zvezek: Umreti nočejo. (Dr. Ivan Pregelj.)	12—	21—	16—	28—
84. zvezek: Stražnji ognji. (France Bevk.) . .	12—	21—	16—	28—
85. zvezek: Beli menihi. (Ivan Zorec.)	12—	21—	16—	28—
86. zvezek: Izobčenci. (Matija Malešič.) . . .	—	18—	—	24—
87. zvezek: Stiški svobodnjak. (Ivan Zorec.) .	12—	21—	16—	28—
88. zvezek: Stiški tlačan. (Ivan Zorec.) . . .	12—	21—	16—	28—
89. zvezek: Lovrač. (Plestenjak Janez.) . . .	9—	18—	12—	24—

Naročila izvršuje

DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000075572

COBISS 8
SI100

